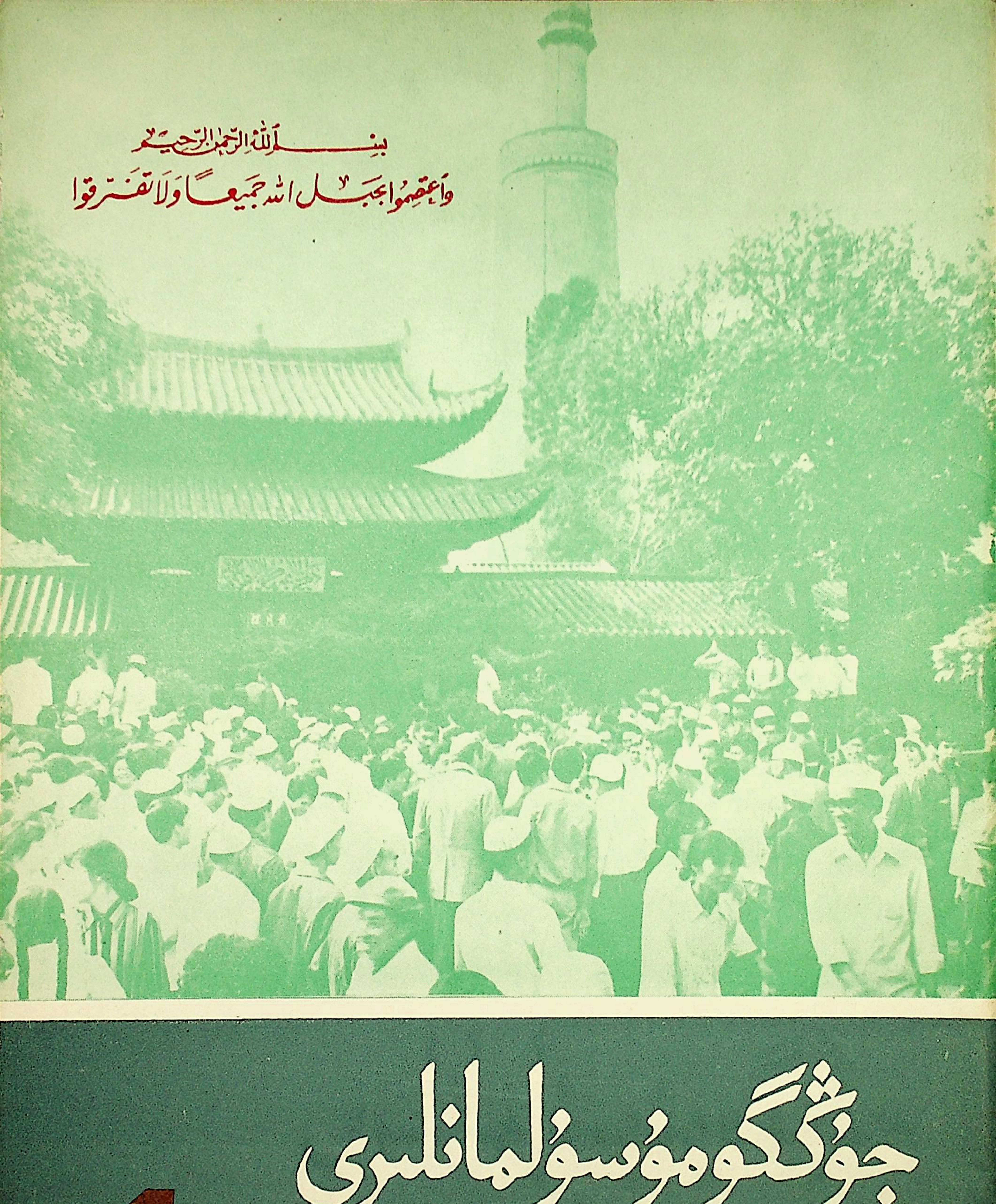

جوڭگو موسولمانلری

المسلم الصيني

4

1984

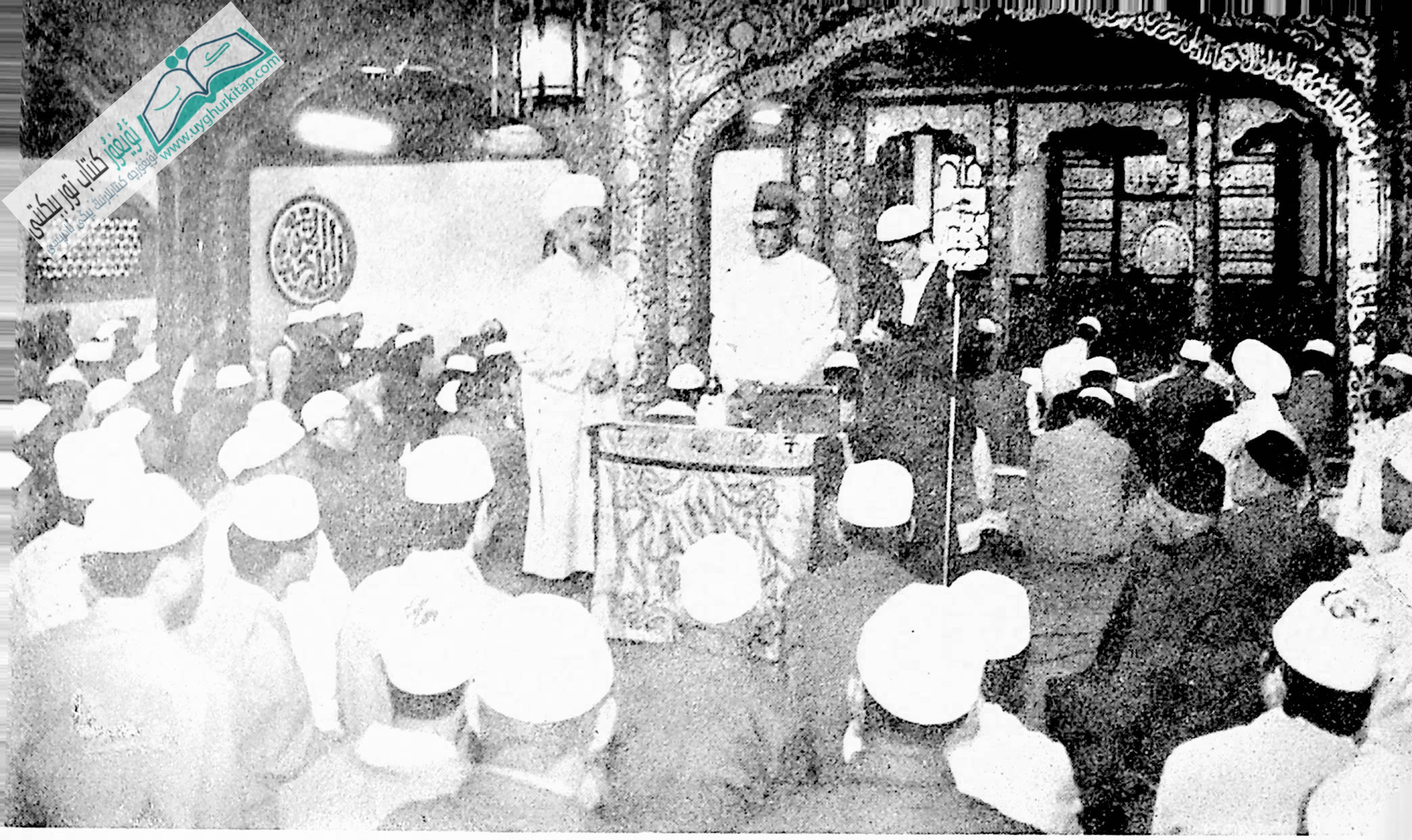

جۇڭگو خەلق ئاۋىئاتسىيىسى ئايرۇپىلانى-
نىڭ پاكىستانغا قاتنىغانلىقىنىڭ 10 يىللىقى
ۋە پاكىستان خەلقارا ئاۋىئاتسىيىسى شىركىتى
ئايرۇپىلانىنىڭ جۇڭگوغا قاتنىغانلىقىنىڭ 20
يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە قاتنىشىش
ئۈچۈن كەلگەن پاكىستان دوستلۇق ۋەكىللەر
ئۆمىكىنىڭ باشلىقى م. رەھىم. خان 5-
ئاينىڭ 11-كۈنى نيۇجېي مەسچىتىدە
سۆز قىلماقتا.

△ لىۋىيە دىنىي تەشۋىق قىلىش جەمئىيى-
تى «گىخاد» ژورنىلىنىڭ مۇخبىرى بەرگى
جۇڭگو ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتى ئوقۇغۇچى-
لىرىنىڭ ئەرەپچە دەرسلىك ئوقۇغانلىقىنى
ئاڭلىماقتا.

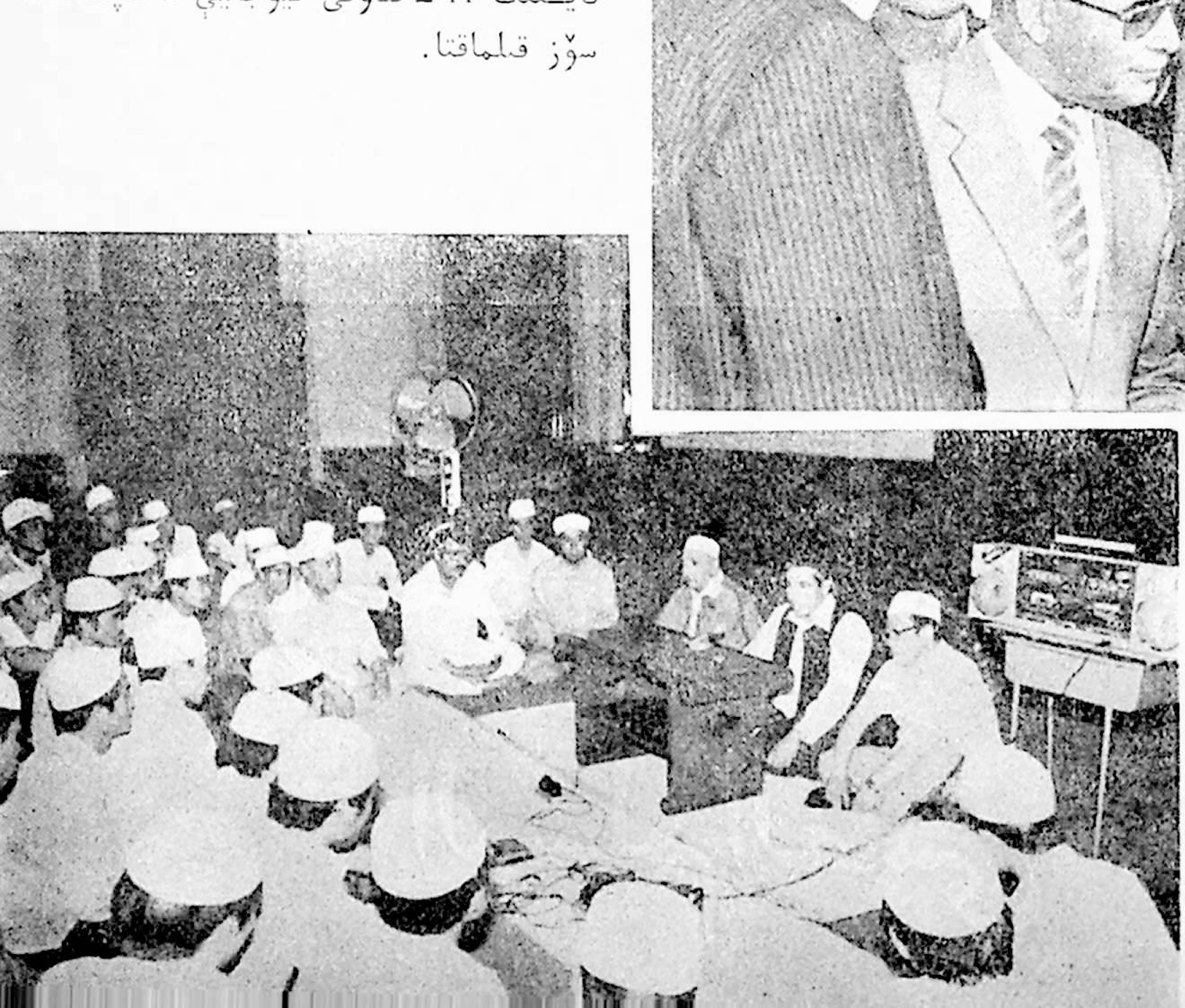

لىۋىيە قىرائەت قىلىش ئۆمىكى جۇڭگو
ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خانىقاسىدا ئىسلام دىنى
ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىغا قۇرئان كېرىم-
نى قىرائەت قىل...

جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى

(پەسىللىك ژۇرنال)

4

1984 - يىل

(ئومۇمى 17 - سان)

مۇندەرىجە

دۆلىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 35 يىللىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيلى ....
.... ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى (2)
پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى(2) .... ما جاۋچۇن (8)
قۇرئان كېرىمنى قىرائەت قىلىشنىڭ شەرتى ۋە قائىدىسى .... ۋېن شىگسەن (18)

ئىسلامغا دائىر ساۋات

سالاملىشىشنىڭ تارىخى ۋە ئۇسۇلى .... مۇبەي (21)
قۇربان ھېيت .... چېن جىنخۇي (23)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مۇدىرلار يىغىنىنى چاقىردى.................. يى دىڭ (27)
كاڭجۇاڭ خۇيزۇ ئاپتونوم يېزىسى قۇرۇلدى .... ما ۋەنفا (28)
ئۈرۈمچى، شىنىڭ، جىڭيۈەن قاتارلىق شەھەر ۋە ناھىيىلەردە ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلدى.
خۇبېي، شېنياڭ، شىنجاڭ، جېجيۇ قاتارلىق جايلاردىكى ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋەكىللەر
يىغىنىنى ئۆتكۈزدى .... ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى (29)
پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى روزا ھېيتىنى شات - خوراملىق بىلەن
ئۆتكۈزدى .... ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى (34)
مۇسۇلمانلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىپ،
ئىسلام دىنى خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى..........................
.... لياۋنىڭ ئۆلكىلىك خەلق ھۆكۈمىتى دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ 2 - باشقارمىسى (37)
جىڭيۈەن ناھىيىسى مىللى خىزمەتنى كۈچەيتىپ، سىياسەتنى ئەمىلىيلەشتۈرۈشنى راسا چىڭ
تۇتتى ....چى گاڭ زى چېڭ شاڭ يىڭ (41)
بىز ياخشى كۆرىدىغان چېن جۇنۋېن ئاخۇنۇم .... ما ۋېيجى (46)
خۇەيشېڭسى مەسچىدىنىڭ ئۆتمۈشى ۋە ھازىرى .... گۇەن لىيەنجى ۋاڭ جېن (48)
يەنجى مەسچىدى .... خۇ ۋېنمىڭ (52)
ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگودا .... ما شەنيى (54)
مەككىلىك ئەزىز مېھمانلار نىڭشىيادا .... ئا لىڭ (59)
لىۋيە مۇخبىرى بەرگى ئېلىمىزدە زىيارەتتە بولدى .... دىڭ ۋېن (64)
خۇەيشېڭسى مەسچىدى (فوتو سۈرەت) .... (مۇقاۋىدا)

☆ 10 - ئاينىڭ 15 - كۈنى نەشىردىن چىقتى ☆

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

دۆلىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 35 يىللىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيلى

ژۇرنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى

بىز ئىنتايىن ھاياجانلىق ئىچىدە پۈتۈن مەملىكەت بويىچە تەنتەنە قىلىدىغان شانلىق بايرام — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 35 يىللىقىنى كۈتۈۋالماقتىمىز ھەمدە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ھەرقايسى سەپلەردە كۈرەش قىلىۋاتقان ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىدىن سەممىي ھال سورايمىز ۋە ئۇلارنىڭ بايرىمىنى قۇتلۇقلايمىز!

1949 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى بىلەن جۇڭگو خەلقىنىڭ نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيان قۇل بولۇپ كەلگەن تارىخىغا خاتىمە بېرىلدى، بۇ جۇڭگو خەلقىنىڭ شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ئورنىدىن دەس تۇرغانلىقى ۋە ئەمگەكچى خەلقىنىڭ ئۆز ئىشىغا ئۆزى خوجا بولغان يېڭى ئەسىرنىڭ ئېچىلغانلىقىنى نامايەن قىلدى. ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن گۈللىنىش، قۇدرەت تېپىشنىڭ داغدام يولىغا قەدەم تاشلىدى. شەرق گىگانتى ئويغاندى، قوزغالدى ۋە پۈتۈن دۇنيادا ئۆزىنىڭ مۇھىم رولىنى كۆرسەتتى.

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغان 35 يىلدىن بۇيان، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، ھەر مىللەت خەلقى ئىتتىپاقلاشقان ھالدا كۈرەش قىلىپ، غايەت زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈردى: ئىشچىلار سىنىپى رەھبەرلىك قىلىدىغان، ئىشچى ـ دېھقانلار ئىتتىپاقىنى ئاساس قىلغان خەلق دېموكراتىيىسى دىكتاتۇرىلىقىدىكى ھاكىمىيەت ئورنىتىلدى ۋە مۇستەھكەملەندى، ئىچكى ـ تاشقى دۈشمەنلەرگە قارشى كۈرەش غەلىبىلىك ئېلىپ بېرىلىپ، دۆلىتىمىزنىڭ مۇستەقىللىقى ۋە بىخەتەرلىكى قوغدالدى؛ ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىغا بولغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىكنى سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش ئورۇنلىنىپ، ئېكسپىلاتاتسىيە تۈزۈمى ۋە ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپ يوقىتىلدى، بۇنىڭ بىلەن دۇنيا ئاھالىسىنىڭ بەشتىن بىر قىسمىدىن كۆپرەكىنى

تەشكىل قىلغان جۇڭگو خەلقى سوتسىيالىزم جەمئىيىتىگە قەدەم قويدى؛ كەڭ كۆلەملىك ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش قانات يايدۇرۇلۇپ، يېرىم فېئوداللىق ۋە يېرىم مۇستەملىكە كونا جۇڭگو قالدۇرۇپ كەتكەن قالاق ئىقتىسادىي قىياپەت ئۆزۈل-كېسىل ئۆزگەرتىلىپ، بىرقەدەر مۇكەممەل بولغان سانائەت سىستېمىسى ۋە خەلق ئىگىلىكى سىستېمىسى بەرپا قىلىنىپ، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئۈچۈن بىرقەدەر پۇختا ماددى ئاساس سېلىندى؛ پەن-تېخنىكا، مائارىپ، مەدەنىيەت، سەھىيە قاتارلىق ئىشلار ناھايىتى زور دەرىجىدە راۋاجلاندى؛ خەلقنىڭ ماددى تۇرمۇش سەۋىيىسىمۇ، مەدەنىي تۇرمۇش سەۋىيىسىمۇ كۆزگە كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ئۆستى؛ دۇنيا تېچلىقى ۋە تەرەققىپەرۋەرلىك ئىشلىرى ئۈچۈن ھارماي-تالماي كۈرەش ئېلىپ بېرىلىپ، ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز دۇنيا ئەللىرى قاتارىدا قەد كۆتىرىپ تىك تۇردى، ئۇ دۇنيادىكى ھەرقانداق كىشى ئېتىۋارسىز قاراشقا بولمايدىغان غايەت زور كۈچ بولۇپ قالدى. قىسقىسى، 35 يىلدىن بۇيان، ۋەتىنىمىزدە يەر-جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغان ئىنقىلاۋىي ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى.

قولغا كەلتۈرگەن غەلىبىلەرنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا، شۇنى روشەن كۆرۈپ تۇرۇپتۇمىزكى، بېسىپ ئۆتكەن 35 يىللىق يولىمىز تەپ-تەكشى بولغىنى يوق، ئەگرى-توقاي-لىقمۇ بولدى، "مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى"دەك ئېغىر ئوڭۇشسىزلىق خەلقىمىزگە بالايى-ئاپەت ئېلىپ كەلدى، دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىمۇ ئىنتايىن ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. لېكىن، جۇڭگو خەلقى لىن بياۋ ۋە "4 كىشىلىك گۇرۇھ"تىن ئىبارەت ئىككى ئەكسىلئىنقىلاۋىي گۇرۇھنى تارمار قىلدى، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى خاتالىقنى تۈزىتىپ، ئىجابى ۋە سەلبى جەھەتلەردىكى تارىخىي تەجرىبىلەرنى چوڭقۇر يەكۈنلىدى، بۇنىڭ بىلەن جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇ-رىيىتى تېخىمۇ پىشىپ يېتىلدى ۋە تېخىمۇ قۇدرەت تاپتى. جۇڭگو خەلقى قاتتىق سىناقلاردىن ئۆتتۈپ، داۋاملىق تۈردە سوتسىيالىزمنىڭ داغدام يولىدا قەيسەرلىك بىلەن كۈرەش قىلماقتا ھەمدە يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان، شانلىق مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈردى. تارىخ شۇنى ئىسپاتلىدىكى، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ھەرقانداق قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ كېتەلەيدۇ ۋە ئىچكى-تاشقى دۈشمەنلەرنى تارمار قىلالايدۇ. تارىخ تەرەققىياتىنىڭ يۈزلىنىشىنى ھەرقانداق كۈچمۇ ئۆزگەرتەلمەيدۇ.

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، قالايمىقانچىلىق تۈگىتىلىپ، يېڭى ۋەزىيەت يارىتىلدى. مىللەتلەرنىڭ باراۋەرلىكى ۋە دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتى قايتا تەكىتلەندى ۋە ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى ھەمدە ئەستايى-دىل تۈردە ئىزچىل ئىجرا قىلىنماقتا، دىنىي ساھەدىكى زاتلار ۋە مۇسۇلمانلارغا قارىتىلغان سىياسەت-لەر ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى، ھەرقايسى جايلاردىكى مەسچىتلەر كەينى-كەينىدىن رېمونت قىلىندى ۋە ئېچىۋېتىلدى، مۇسۇلمانلار ھەر يىلى مەككىگە بېرىپ ھەج-تاۋاپ قىلىپ تۇردى، بىرمۇنچە جايلاردا ئىسلام جەمئىيىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى ۋە قۇرۇلدى، دىنىي كىتاپلار بېسىلدى، كىتاپ-ژورناللار نەشر قىلىندى، ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتى ۋە دىنىي كۇرسلار ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى

www.uyghurkitap.com

ۋە ئېچىلدى، چەتئەل مۇسۇلمانلىرى بىلەن بولغان دىنىي جەھەتتىكى دوستانە بېرىش-كېلىش ۋە ئىلىم-مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئىشلىرى قانات يايدۇرۇلدى، ئېلىمىز مۇسۇلمانلىرىنىڭ دىنىي ئېتىقادى ۋە دىنىي تۇرمۇشى كۈندىن-كۈنگە نورماللىشىپ باردى. مەركەزدىن تارتىپ جايلارغىچە بولغان ھەر دەرىجىلىك خەلق قۇرۇلتايلىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭەشلىرىدە مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەكىللىرى بولۇپ، ئۇلار دۆلەتنىڭ چوڭ-چوڭ ئىشلىرىنى مۇھاكىمە قىلىش ۋە ئۇلار ھەققىدە ھەل قىلغۇچ قارار چىقىرىشقا قاتناشتى؛ ھەرقايسى سەپلەردە ئىشلەۋاتقان مۇسۇلمانلار ۋەتەننى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئۆز ھەسسىسىنى قوشتى ھەمدە ئۇلاردىن نۇغۇن ئىلغارلار يېتىشىپ چىقىپ، ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتنىڭ تەقدىرلىشىگە ۋە كەڭ ئاممىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى؛ مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايونلاردا مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە يولغا قويۇلۇپ، ئۇلار زور ئاپتونومىيە ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولۇپ، ھەرقايسى جەھەتلەردە دۆلەتنىڭ غەمخورلۇقى ۋە ياردىمىگە ئېرىشتى، مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە رايونلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىدا كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر بارلىققا كەلدى؛ مۇسۇلمانلار تارقاق ئولتۇراقلاشقان رايونلاردا، مۇسۇلمانلارغا سىياسىي، ئىقتىسات، مەدەنىيەت، مائارىپ ۋە تۇرمۇش ئادىتى قاتارلىق جەھەتلەردە غەمخورلۇق قىلىنماقتا ھەم ئېتىۋار بېرىلمەكتە، نۇرغۇن جايلاردا مۇسۇلمانلار مەكتىۋى، مۇسۇلمانلار دوختۇرخانىسى ۋە مۇسۇلمانلار يەسلىسى قۇرۇلدى، مۇسۇلمانلار گۆش توڭلىتىش ئامبىرى قۇرۇلدى، مۇسۇلمانلارنىڭ يېمەكلىك تور-نۇقتىسى تەسىس قىلىندى، مۇناسىۋەتلىك تۆمۈريول لىنىيىسىدە مۇسۇلمانلار ئاشخانا ۋاگونى قوشۇلدى ياكى مۇسۇلمانلارغا خاس تاماق ئۈستەللىرى ئورنىتىلدى. قىسقىسى، پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت مۇسۇلمانلارغا چوڭقۇر ۋە تولۇق غەمخورلۇق قىلىپ كەلدى، مۇسۇلمانلار پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشيەن، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىدىن مەمنۇن ۋە مىننەتدار بولماقتا ۋە ئۇنى چىن كۆڭلىدىن ھىمايە قىلماقتا. مۇسۇلمانلار ئۆز ۋەتىنىنى تېخىمۇ قىزغىن سۆيمەكتە.

دۆلىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 35 يىللىغىنى تەبرىكلەۋاتقان چاغدا، بىز خۇشاللىق بىلەن دۆلىتىمىزنىڭ يېڭى بىر تارىخىي دەۋرگە قەدەم قويغانلىقىنى كۆرمەكتىمىز. ھەر مىللەت خەلقى مەملىكىتىمىزنى زامانىۋى يېزا ئىگىلىكى، زامانىۋى سانائەت، زامانىۋى دۆلەت مۇداپىئەسى ۋە زامانىۋى پەن-تېخنىكىغا، يۈكسەك دېموكراتىيە ۋە يۈكسەك مەدەنىيەتكە ئىگە بولغان سوتسىيالىستىك قۇدرەتلىك مەملىكەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا، تەيۋەننى ۋەتەن قوينىغا قايتۇرۇپ كېلىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ۋەزىپىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا. 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 2-يىغىنى دۆلەتنىڭ نۆۋەتتىكى قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى ئالغا سىلجىتىش ئۈچۈن، بىر قاتار قارارلارنى ماقۇللىدى. بىز 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 2-يىغىنىنىڭ ۋە سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك كومىتېتىنىڭ 2-يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى

ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، 4 ئاساسىي پىرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ، ھەرقايسى ساھەلەردىكى خىزمەتلەرنى ئوبدان ئىشلىشىمىز كېرەك.

1. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا ئاكتىپ قاتنىشىش كېرەك

جاۋ زىياڭ زۇڭلى 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 2-يىغىنىدا ھۆكۈمەت خىزمىتىدىن بەرگەن دوكلادىدا نۆۋەتتىكى ئىچكى قۇرۇلۇش ۋە دىپلوماتىيە خىزمىتىنىڭ ئاساسىي فاكچىنلىرىنى سىستېمىلىق تۇردە شەرھلىدى ۋە مۇھىم ھەل قىلغۇچ تەدبىر ھەم كونكرېت ئورۇنلاشتۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويدى. جاۋزىياڭ زۇڭلى مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: "بىز داۋاملىق تۇردە سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى بىلەن مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ ئېلىپ بېرىش فاكچىنىغا ئاساسەن، جاپاغا چىداپ كۆرەش قىلىپ، ھەرقايسى ساھەلەردىكى خىزمەتلەرنى داۋاملىق ھالدا تېخىمۇ پۇختا ئىشلىشىمىز كېرەك. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى داۋاملىق ئالغا سىلجىتىش تۈرلۈك خىزمەتلەر ئىچىدە يەنىلا مەركىزىي ۋەزىپە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ." جاۋ زىياڭ زۇڭلى ئىقتىسادىي خىزمەتتە تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋە سىرتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋېتىشتىن ئىبارەت 2 چوڭ ئىشنى نۇقتىلىق ھالدا ئوبدان تۇتۇشنى تەكىتلىدى. ئىسلام جەمئىيەتلىرى، دىنىي ساھەدىكى زاتلار ۋە ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى جاۋزىياڭ زۇڭلىنىڭ دوكلادىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، ئىقتىسادىي خىزمەتنى چوقۇم مەركىزىي ئورۇنغا قويۇشى كېرەك، ھەر كەسىپ، ھەر ساھەدىكىلەر ۋە تۈرلۈك خىزمەتلەر مۇشۇ مەركەزنى چۆرىدىگەن ھالدا مۇشۇ مەركەز ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى لازىمكى، مۇشۇ مەركەزگە توسقۇنلۇق قىلىشقا ھەرگىز بولمايدۇ؛ چوقۇم مۇشۇ 2 چوڭ ئىشنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتىنى ئېنىق تونۇش لازىم. تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى بولۇپ قالدى. سىرتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋەتكەندە، ئېلىمىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتى تېزلىشىدۇ. بىز ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتنىڭ رەھبەرلىكىدە، مەركىزىي كومىتېتنىڭ روھىغا ئاساسەن، ئۆز رايونىمىزنىڭ ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، ئىسلاھاتنى ۋە سىرتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋېتىشنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز لازىم.

ئېلىمىز مۇسۇلمانلىرىنىڭ كۆپچىلىكى غەربىي شىمال رايونىغا جايلاشقان، چوڭ غەربىي شىمالنى ئېچىش ۋە چوڭ غەربىي شىمالنى گۈللەندۈرۈش مەركىزىي كومىتېتنىڭ ئىستراتېگىيىلىك ئورۇنلاشتۇرۇشى، شۇنداقلا مۇسۇلمانلارنىڭ سەممىي ئۈمىدى ھېسابلىنىدۇ. مەركىزىي كومىتېتنىڭ بۇ يولىيورۇقىنى ئىجرا قىلغانلىق مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بەخت-سائادەت كەلتۈرگەنلىك، كېيىنكى ئەۋلادلار ئۈچۈن بەخت-سائادەت كەلتۈرگەنلىك بولىدۇ، شۇنداقلا مۇسۇلمانلارنىڭ دۆلەت قۇرۇلۇشىغا قوشقان تۆھپىسى ھېسابلىنىدۇ. بىز پائال تۇردە ھەرىكەتكە كېلىپ، كۆپ يىل تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق چوڭ غەربىي شىمال رايونىنى تېخىمۇ باي ۋە تېخىمۇ گۈزەل رايون قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز لازىم.

2. تىرىشىپ پەن ـ مەدەنىيەت ۋە تېخنىكا سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش كېرەك

جاۋ زىياڭ يولداش ھۆكۈمەت خىزمىتىدىن بەرگەن دوكلاتىدا، بىلىم ۋە زىيالىيلارنىڭ رولىغا تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىش كېرەكلىكىنى، ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىشنى كۈچەيتىپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر قوشۇنىنىڭ ساپاسىنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈش لازىملىقىنى كۆرسەتتى. بىز مۇسۇلمانلار، بىرىنچىدىن، تونۇشنى ئۆستۈرۈپ، پەن ـ تېخنىكىنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشتىكى غايەت زور رولىنى ئېنىق تونۇۋېلىشىمىز لازىم، زامانىۋىلاشقان دۆلەت قۇرۇشتا ھازىرقى زامان پەن ـ تېخنىكىسىغا تايىنىش شەرت. ئىككىنچىدىن، زىيالىيلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ھەركىمنى ئۆز قابىلىيىتىنى جارى قىلدۇرىدىغان قىلىش، بىلىم ۋە زىيالىيلارغا ھۆرمەت قىلىش لازىم. ئۈچىنچىدىن، مائارىپنى ئوبدان يولغا قويۇپ، ھەر دەرىجىلىك ھەر خىل مەكتەپلەرنى ئوبدان باشقۇرۇش، ياش ـ ئۆسمۈرلەر چوقۇم مەكتەپكە بېرىپ ئوقۇشى، ئىشلەۋاتقان خادىملار ئىشنىڭ سىرتىدا ئوقۇشى ياكى ئۆزى ئۆگىنىپ ئىختىساسلىق خادىملاردىن بولۇپ چىقىشى لازىم. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى ۋە پەن ـ تېخنىكا سەۋىيىسىنى ئومۇمىي يۈزلۈك ئۆستۈرۈش لازىم.

شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، بەزى كىشىلەر مائارىپ ئىشى راۋاجلانسا ۋە پەن ـ تېخنىكا ئومۇملاشتۇرۇلسا، دىن ئىشلىرىغا توسالغۇ بولۇپ، دىنغا تەسىر يەتكۈزەرمىكىن دەپ ئەندىشە قىلىدۇ. بۇنداق قاراش ۋە ئوي ـ پىكىر ھەم ئاساسسىز، ھەم ئىنتايىن زىيانلىق. ئىسلام دىنى ئەزەلدىنلا ئۆگىنىشكە ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى ۋە كىشىلەرنى ئۆگىنىشكە ئىلھاملاندۇرۇپ كەلدى. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: «بۆشۈكتىن تۆشۈككىچە ئۆگىنىڭلار» دېگەن ئىدى. بۇنىڭدىن ئۆگىنىشنىڭ ئۆمۈربويى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش كېرەك بولغان چوڭ ئىش ئىكەنلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئەگەر ئىسلام دىنى پەن ـ مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىشكە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان بولسا، ئۇ چاغدا كىشىلەرنى نادانلىقتا قالدۇرۇپ تەرەققىيەرۋەر ـ لىككە توسالغۇ بولۇپ قالامدۇ؟ ئۇنداق بولىدىغان بولسا، ئىسلام دىنى ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كېلەلمىگەن بولاتتى، شۇنداقلا داۋاملىق مەۋجۇت بولۇپمۇ تۇرالمايدۇ. دىنغا دائىر بىلىملەرنى ئۆگەنسىلا بولىدى، باشقا بىلىملەرنى ئۆگەنسىمۇ، ئۆگەنمىسىمۇ كارى چاغلىق دەيدىغان ئوي ـ پىكىر ئىسلام روھىغا بولغان بىر خىل خاتا چۈشەنچە ۋە ئىسلام روھىنى بۇرمىلاش بولۇپ، ئۇ ئىنتايىن زىيانلىقتۇر. بۇ قاراش قارىماققا دىننى قوغدىغاندەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە دىنغا زىيانلىق قاراشتۇر.

3. قانۇن ـ ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش، ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىش ۋە بىرلىكنى قوغداش كېرەك

يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان، دۆلەتنىڭ قانۇن ـ تۈزۈمى پەيدىن ـ پەي مۇكەممەللىشىپ

بېرىۋاتىدۇ، بىز ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلار ۋە كەڭ مۇسۇلمانلار قانۇن-تۈزۈم كۆزقارىشىمىزنى ئاڭلىق ھالدا كۈچەيتىپ، قانۇن-ئىنتىزامغا ۋە سىياسەتلەرگە نەمۇنىلىك بىلەن رىئايە قىلىپ، قانۇن-ئىنتىزامغا خىلاپ بولغان ھەرقانداق قىلمىشلارغا قارشى كۈرەش قىلىپ، جەمئىيەت تەرتىۋى ۋە خىزمەت تەرتىۋىنىڭ يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز لازىم. 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 2-يىغىنىدا «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» ۋە «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھەربىي خىزمەت قانۇنى» ماقۇللاندى، بۇ مۇقەررەر مىللىي ئاپتونوم جايلارنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە دۆلەت مۇداپىئەسى قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىدۇ. بىز بۇ قانۇنلارنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشىمىز ۋە قەتئىي تۈردە ئىزچىل ئىجرا قىلىشىمىز لازىم.

مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىش دۆلىتىمىز ئۈچۈن زور ئەھمىيەتكە ئىگە. دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان، ئېلىمىزدىكى مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا يېڭىچە، باراۋەرلىك، ئىتتىپاقلىق ۋە ھەمكارلىق ئاساسىدىكى سوتسىيالىستىك مىللىي مۇناسىۋەت ئورنىتىلدى. يېڭى تارىخىي دەۋردە، بىز ئىتتىپاقلىقنى تېخىمۇ قەدىرلىشىمىز ۋە كۈچەيتىشىمىز، قېرىنداش مىللەتلەرگە ھۆرمەت قىلىشىمىز، قېرىنداش مىللەتلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىنىپ، بىرلىكتە ئالغا بېسىشىمىز لازىم.

مۇسۇلمانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق، دىنىي مەزھەپلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق ئىنتايىن مۇھىم. بىز ئومۇملىقنى كۆزدە تۇتۇپ، چوڭ ئوخشاشلىقتا بىرلىككە كېلىپ، كىچىك پەرقلەرنى ساقلاپ قېلىپ، بىر بىرىمىزگە ھۆرمەت قىلىشىمىز ۋە ئىتتىپاقلىقنى ياخشىلىشىمىز لازىم.

تەيۋەننى ۋەتەن قوينىغا قايتۇرۇپ كېلىپ، ۋەتەننى بىرلىككە كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش پۈتكۈل جۇڭگو خەلقىنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ۋە مۇقەددەس ۋەزىپىسىدۇر. 1997-يىلغا بارغاندا، شياڭگاڭغا بولغان ئىگىلىك ھوقۇقىمىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش قەتئىي تەۋرەنمەس سىياسىتىمىزدۇر. جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش ۋە شياڭگاڭغا بولغان ئىگىلىك ھوقۇقىمىزنى قايتۇرۇۋېلىش جەھەتلەردە ئۆز ھەسسىسىنى قوشۇشى لازىم. بىز تەيۋەندىكى مۇسۇلمانلار بىلەن بالدۇرراق جەم بولۇپ، بىرلىكتە دىنىي ئىشىمىزنى ئوبدان باشقۇرۇپ، ۋەتەن قۇرۇلۇشى ئۈچۈن بىرلىكتە ھەسسە قوشۇشنى ئۈمىد قىلىمىز. ئۇ چاغدا بىز چەكسىز خۇرسەن بولىمىز.

نۆۋەتتە، ۋەزىيەت ناھايىتى ياخشى بولماقتا، ۋەتىنىمىزنىڭ ئىستىقبالى چەكسىز پارلاق. بىز شىجائەتچانلىق بىلەن ئىشلەپ، ھەر مىللەت خەلقى بىلەن قول تۇتۇشۇپ تەڭ ئىلگىرىلەپ، ۋەتەننىڭ تېخىمۇ گۈللەپ روناق تېپىشى ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەشەيلى!

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى (2)

ما جاۋچۇن

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەج قىلىش مەزگىلىدىكى جۇمە كۈنى سۆزلىگەن يەنە بىر قىممەتلىك نۇتقىدا ئالدىنقى قىممەتلىك نۇتقىنىڭ بەزى مۇھىم نۇقتىلىرىنى تەكرارلىدى ۋە ئىسلام دىنىدىكى بەش پەرز (شاھادەت ئېيتىش، ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇش، زاكات بېرىش ۋە ھەج ـ تاۋاپ قىلىش)نى يەكۈنلەپ چىقتى؛ يەنە ئىككىنچى كۈنى سۆزلىگەن سۆزىدە ئۆز نۇتقىنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بەردى:

”ئى خالايىق! سىلەرنىڭ رەببىڭلار بىر، ئاتاڭلار بىر. ھەممىڭلار ئادەم ئاتىدىن بولغان، ئادەم ئاتا تۇپراقتىن يارىتىلغان. كىم ئەڭ مۇتتەقى (ئاللانىڭ بۇيرۇغانلىرىنى قىلىپ، ئۇنىڭ توسقان ئىشلىرىدىن چەكلەنگەن ئادەم) بولسا، شۇ ئادەم ئاللانىڭ نەزىرىدە ئەڭ ھۆرمەتلىكتۇر. ئەرەپ بولغان ئادەم بىلەن غەيرى ئەرەپ بولغان ئادەمنىڭ قايسىسى تەقۋادار بولسا، شۇ ئەۋزەل.“

ئاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا قاراپ ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن: ”ئى ئاللا! يوليورۇقىڭىزنى يەتكۈزۈپ، ۋەزىپەمنى ئورۇنلىدىم“ دېدى. مۇسۇلمانلار بىر ئېغىزدىن ”دەرھەقىقەت! ئورۇنلىدىڭىز“ دېيىشتى.

بۇنىڭغا ئۇلاپلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ”ئىسلام دىنى كامالەتكە يەتتى“ دېگەن ۋەھيى نازىل بولدى: ”بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى كامالەتكە يەتكۈزدۈم، سىلەرگە بەرگەن نېمەتنى تاماملىدىم ۋە دىنىڭلارغا ئىسلامنى تاللىدىم.“ (5 ـ سۈرە، 3 ـ ئايەت) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەھيىنى يىغىندىكى مۇسۇلمانلارغا دەرھال ئوقۇپ بەردى. مۇسۇلمانلار بۇنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇرسەن بولدى، لېكىن ئەبۇبەكرىلا ئېچىندى، چۈنكى ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغانلىقىدىن ئۇنىڭ بۇ دۇنيادىن ”ئاللانىڭ دەرگاھى“غا بارىدىغانلىقىنى سەزدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتاقلىق ”ۋىدالىشىش ھەجى“ دېگەن ئەنە شۇ. قۇرئان كەرىمدىكى ”ناسىر سۈرىسى“ (110 ـ سۈرە) دەل شۇ چاغدا نازىل بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە

قايتىپ بارغاندىن كېيىن، ئۇزاق ئۆتمەيلا قىزىتما كېسەلگە گىرىپتار بولدى. دەسلەپكى چاغلاردا، ئۇ كېسەل تۇرۇپمۇ مەسچىتكە بېرىپ جامائەتكە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇدى؛ كېيىن ئۇ بەك ئاجىزلاپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، ئەبۇبەكرىنى جامائەتكە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇدى. ھىجرىيە 11-يىل 3-ئاينىڭ 12-كۈنى (دۈشەنبە) يەنى مىلادى 632-يىل 6-ئاينىڭ 8-كۈنى، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ تارىخىي ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، دۇنيا بىلەن مەڭگۈ ۋىدالاشتى.

8. قىسقىچە خۇلاسە

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى ئىسلام ئۈچۈن جاپا چېكىپ كۈرەش قىلغان ۋە ئاخىرى پۈتۈنلەي غەلىبە قازانغان ھايات. ئىنسانلار تارىخىدا ئۇنىڭغا ئوخشاش شۇنچىۋالا چوڭقۇر ۋە ئۇزاق تەسىر پەيدا قىلغان ئادەم ناھايىتى ئاز ئۇچرايدۇ. "سېمىتلەردىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى جەملىگەن" ۋە ئەرەپ جەمئىيىتىنىڭ ئېھتىياجىغا مۇۋاپىق بولغان، بارا-بارا تەرەققى قىلىپ دۇنيا بويىچە مىليونلىغان خەلق ئېتىقات قىلىدىغان ئۇلۇغ دىنى—ئىسلام دىنىنى بەرپا قىلغانلىقى ئۇنىڭ بىرىنچى مۇۋەپپەقىيىتىدۇر. بۇ دىنىنىڭ مەركىزىي ئىدىيىسى "بىر ئاللاغىلا ئىشىنىش"، مەبۇتقا چوقۇنۇشقا قارشى تۇرۇشتىن؛ تېچلىق ۋە ئادالەت-پەرۋەرلىكنى تەشەببۇس قىلىش، زۇلۇم ۋە ئېكسپىلاتاتسىيىگە قارشى تۇرۇشتىن ئىبارەت. بۇ ئالىي ئەرەپلەر ئۇزاقتىن بېرى كۈرەش قىلغان غايە ئىدى؛ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى پەيغەمبەر سۈپىتىدە بۇ ئۇلۇغ ۋەزىپىنى ئاخىرقى ھېساپتا ئورۇنلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە بىر ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيىتى شۇ بولدىكى، ئۇ مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندىن كېيىنكى قىسقىغىنە 10 يىل ئىچىدە بىر قاتار دىنىي ۋە ئىجتىمائىي ئىسلاھاتلارنى ئېلىپ بېرىپ، ھەرقايسى قاتلاملاردىكى خەلقنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، ئۇزاقتىن بېرى قەبىلىلەر ئۇرۇشى ۋە چەتئەللەرنىڭ تاجاۋۇزى تۈپەيلىدىن پارچىلىنىپ كەتكەن ۋە خېيىم-خەتەر ئىچىدە قالغان ئەرەپ يېرىم ئارىلىنى ئىسلام دىنىغا بولغان ئورتاق ئېتىقاتنى ئاساس قىلغان، بىرلىككە كەلگەن مىللىي دۆلەت قىلىپ قۇرۇپ چىقتى، بۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل ئوتتۇرا ۋە يېقىن شەرقتە قارشىلىق كۆرسەتكىلى بولمايدىغان بىر يېڭى كۈچ بارلىققا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ 20 يىل ئۆتمەيلا بۇ يېڭى كۈچ تەڭداشسىز ھەيۋەت بىلەن، شەرق بىلەن غەرپنى قارىمۇ-قارشى قىلىپ تۇرغان 2 چوڭ ئىمپېرىيىگە زەربە بېرىپ، ئۇلارنىڭ ۋەتۆۋەرىگىنى چىقىرىۋەتتى ھەمدە داۋاملىق تۈردە راۋاجلىنىپ 3 قىتئەنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، مىسلىسىز چوڭ بولغان ئىسلام دىنى ئىمپېرىيىسىگە ئايلىنىپ، شەرق بىلەن غەرپ ئوتتۇرىسىدىكى مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈشكە ئۇلۇغ تۆھپە قوشتى. ئوتتۇرا ئەسىردە ياۋروپا مەدەنىيىتى زۇلمەتلىك

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

هۆكۈمرانلىق ئاستىدا هالاك بولۇش ئالدىدا تۇرغان چاغدا، ئەرەبلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىمىگە ئەمەل قىلىپ، قەدىمكى يۇنان ۋە رىم مەدەنىيىتىنىڭ جەۋھەرلىرىنى ساقلاپ قالدى ۋە راۋاجلاندۇردى ھەمدە ئۇنى غەربكە تارقاتتى، بۇنىڭ بىلەن ئۇ يېقىنقى زاماندىكى ياۋروپا ئەدەبىيات-سەنئەت گۈللىنىشىنىڭ مۇھىم ئاساسى بولۇپ قالدى. ئەرەبلەر يەنە جۇڭگونىڭ قەدىمقى مۇھىم كەشپىياتى بولغان قەغەز ياساش، كومپاس، ئوق دورىسى ۋە مەتبەچىلىك تېخنىكىسى قاتارلىقلارنى غەربكە تارقىتىپ، دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە يېڭى قۇرۇلۇقنىڭ تېپىلىشىنى ئىلگىرى سۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ "بىلىم يىراق جۇڭگودا بولسىمۇ بېرىپ ئۆگىنىڭلار" دېگەن ئاتاقلىق تەلىمى جۇڭگو بىلەن ئىسلام ئەللىرى، بولۇپمۇ ئەرەب ئەللىرى خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇقنى ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىمكانىيىتىنى ياراتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن ھاياتىدىكى سۆز-ھەرىكەتلىرى پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار ئۆگىنىدىغان مۇكەممەل ئۈلگە بولۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تازا شان-شۆھرەت قازانغان ۋاقتىتىمۇ ئاددىي پۇقرانىڭ جاپا چېكىش ۋە ئاددىي-ساددا ياشاشتەك خىسلىتىنى ساقلاپ، توپا بىلەن ياسالغان بىر نەچچە ئېغىزلىق ئاددىي ئۆيدە ياشىدى، ھەمىشە كىشىلەر ئۇنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى ئۆزى ياماپ-تۆمەپ تۇرغانلىقىنى كۆرەتتى. ئۇ دۇنيادىكى ئاجىز-نامراتلارغا ۋە ئېزىلگۈچى خەلقلەرگە ئۇلۇغ ھېسداشلىقىنى بىلدۇردى، ئەزگۈچى ۋە ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچىلارغا چەكسىز لەنەت-نەپرەت ياغدۇردى. ئۇ ئىنسانلارنىڭ رەڭگى ۋە كېلىپ چىقىشىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىگە قارىماي، ھەممىسى باپ-باراۋەر دەپ ھېسابلىدى. ئۇ "ئاللانىڭ ئەلچىسى" بولسىمۇ، ئۆزىنى "مەن بىر بەندە" دەپ ھېسابلىدى. قۇرئان كەرىمدە (18-سۈرە، 110-ئايەت؛ 46-سۈرە، 9-ئايەت) بۇ تىلغا ئېلىنىدى. ئۇ ئاممىدىن ئايرىلمىغاچقا، ئامما ئۇنى ئۆزلىرىنىڭ ئۆگىنىش ئۈلگىسى قىلدى. دۇنيا بويىچە مەيلى قايسى مىللەت بولسۇن "كامالەتكە يەتكەن ئادەم" دەپ قارىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ھەركىتى ئۇنىڭكىدەك ئەينەن ئۈلگە قىلىنغان بىرمۇ ئادەم يوق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاغا چىن ئېتىقات قىلدى ۋە ئۆزى ئۈستىگە ئالغان ۋەزىپىنى پۈتۈن كۈچى ۋە پۈتۈن ھاياتىنى ئايىماي، قەتئىي تەۋرەنمەي ئادا قىلدى. لېكىن ئۇ كونكرېت مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا ۋاقىت ۋە يەر شارائىتىغا قاراپ ئىش كۆردى. بىز تارىخىي ئەرباپلارغا باھا بېرىشتە تارىخنىڭ چەكلىمىسىدىن ھالقىپ كەتسەك بولمايدۇ؛ لېكىن تارىختا ئۆتكەن ئۇلۇغ ئەرباپلارنىڭ ئىنسانلارغا كۆرسەتكەن چوڭقۇر تەسىرى بولسا مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ. ۋاقىت تارىخىي ئەرباپلار ئۈچۈن سىناقتۇر. ئىسلام دىنى ئۆزىنىڭ 15-ئەسىرگە قەدەم تاشلىغان بۈگۈنكى كۈندە مۇھەممەمەت ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنىلا پۈتۈن دۇنيا بويىچە بارغانسېرى كۆپ كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولۇۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت پاكىت نۇرغۇن تارىخشۇناسلارنىڭ دىققەت-ئېتىۋارىنى قوزغىدى. غەربتىكى شەرقشۇناسلار مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ تارىخىي ئورنىغا يېڭىۋاشتىن بىر

قەدەر ئەتراپلىق باھا بېرىدۋاتىدۇ. ئەنگلىيىلىك يازغۇچى توماس كارلىل تۇنجى بولۇپ 1840 ـ يىلى مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام چىن ھەم ئۇلۇغ تارىخىي ئەرباپ، مۇشۇنداق ئۇلۇغ دىنىنىڭ "بەرپا قىلغۇچىسى"①غا باھا بېرىشتە ئېھتىياتچان بولۇش لازىم دېگەن كۆز قاراشتا ئوچۇق ـ ئاشكارا چىڭ تۇردى. بۇ دەسلەپكى ۋاقىتلاردىكى مۇسۇلمان تەرجىمىھال يازغۇچىلىرىنىڭ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام سەممى ۋە ئادىل ئادەم ھەمدە شۇنىڭغا ئوخشاش سەممى ۋە ئادىل ئادەملەر (ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇئەنھۇ، ئۆمەر رەزىيەللاھۇئەنھۇ قاتارلىقلار)نىڭ ساداقىتىگە ۋە ھۆرمىتىگە ئېرىشتى دېگەن خاتىرىسىگە ئۇيغۇن. يېقىندا ئامېرىكىلىق تارىخشۇناس مىكال. خ. خارت «تارىختا ھەممىدىن كۆپ تەسىرگە ئىگە بولغان 100 ئەرباپنىڭ ئورنىنىڭ تەرتىۋى» دېگەن كىتاپتا مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ تارىخىي تەسىرىگە ناھايىتى ئەھمىيەت بەرگەن. بۇ نۆۋەتتە تارىخىي ئەرباپلارغا باھا بېرىشتە ئوتتۇرىغا قويۇلغان يېڭى پىكىر بولۇپ، بەزى ئالىملارنىڭ دىققەت ـ ئېتىۋارىنى قوزغىدى؛ بۇ يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ تەتقىق قىلىشىمىزغا ۋە ئىزدىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ.

[قوشۇمچە]

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىدىكى ئىش ـ پائالىيەتلىرىنىڭ يىلنامىسى

مىلادىنىڭ 570 ـ (571 ـ ؟) يىلى، ئەرەپ كالىندارى بويىچە "پىل يىلى" 3 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى (3 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى دېگەن گەپمۇ بار) مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مەككىدە دۇنياغا كەلگەن. دادىسى ئابدۇللا بولسا مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن ئاۋۋال ۋاپات بولدى.

570 ـــ 576 ـ يىللار:

ئۇ بەنى قەبىلىسىدىن، ئۇنى سەئىد جەمەتىدىن بولغان ھەلىمە چۆل رايوندا 6 ياشقىچە باققان (2 ياشقىچە باققان دېگەن گەپمۇ بار).

576 ـ يىلى:

ئانىسى ئامىنە ۋاپات بولدى، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنى چوڭ دادىسى ئابدۇلمۇتتەلىب باقتى.

578 ـ يىلى:

چوڭ دادىسى ۋاپات بولدى. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام تاغىسى ئەبۇتالىبنىڭ يېنىدا قالدى. ئۇ بالىلىق چېغىدا ئوقۇشسىز قالغانلىقى ئۈچۈن، خەت يازالمايتتى ۋە كىتاپ ئوقۇيالمايتتى، كىشىلەرنىڭ پادىسىنى باقتى.

تەخمىنەن 582 ـ يىلى:

تاغىسى ئەبۇتالىب بىلەن بىرگە سۇرىيىگە تىجارەتكە باردى.

① قۇرئان كېرىمنىڭ قارىشىچە، ئىسلام دىنى ئاللا دۇنيادىكى كىشىلەرگە تاللاپ بەرگەن دىن، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام بولسا دىنىنىڭ بەرپا قىلغۇچىسى بولماستىن، ئاللانىڭ ئەلچىسى ۋە ئاخىرقى پەيغەمبەردۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تەخمىنەن 585 — ؟:

فۇججار ئۇرۇشىغا قاتنىشىپ، ھەربى ئىشلار جەھەتتە مەلۇم تەجرىبىلەرگە ئىگە بولدى. ئۇرۇش ئاياقلاشقاندىن كېيىن، ”ئاجىز - بىچارىلەرگە ياردەم بېرىش، ھەققانىيەتنى قوللاش“ نى مەقسەت قىلغان ”خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى“گە قاتناشتى.

595 - يىلى:

مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام 25 ياشقا كىرگەن چېغىدا، باي سودىگەر ئايال خەدىچە (40 ياشتا) گە ئۆيلەندى. ئۇنىڭ بىلەن 25 يىل بىللە تۇرمۇش كەچۈردى.

595 — 610 - يىللار:

ئايالىغا ياردەملىشىپ سودىگەرچىلىك قىلدى.

609 — 610 يىللار:

ھەنىق ھەركىتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، ھەمىشە مەككە ئەتراپىدىكى ھىرا غارىدا ئىستىقامەت قىلدى.

610 - يىلى:

مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام 40 ياشقا كىرگەن چېغىدا، تۇنجى ۋەھيى نازىل بولدى (96 - سۈرە، 1 — 5 - ئايەتلەر). ئاندىن ”ئاللانىڭ ئەلچىسى“ (پەيغەمبەر) سۈپىتىدە يوشۇرۇن ھالدا دىنغا دەۋەت قىلدى. ئاللاتائالانىڭ بىر ئىكەنلىكىنى تەشۋىق قىلدى، مەبۇتقا چوقۇنۇشقا قارشى تۇردى. تۇنجى ۋەھيى نازىل بولغان كېچە قىممەتلىك كېچە (قەدىر كېچىسى) كېچە دەپ ئاتالدى.

612 - يىلى:

مەككىدە دىنغا ئوچۇق - ئاشكارا دەۋەت قىلىشقا باشلىدى. قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ يۇقۇرى قاتلىمىدىكىلەر مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىغا زىيانكەشلىك قىلىشقا باشلىدى.

614 — 615 - يىللار:

ئۇ ساھابىلىرىنى ئىككى تۈركۈمگە بۆلۈنۈپ ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇدى.

616 — 619 - يىللار:

قۇرەيشلەر مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام ۋە پۈتكۈل ھاشىم جەمەتىنى 3 يىلغىچە قامال قىلدى ھەم ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ئۈزۈۋەتتى. 619 - يىلى، قامال ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى.

619 — 620 - يىللار:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھامىيسى بولغان تاغىسى ئەبۇتالىب ۋە رەپىقىسى خەدىچە ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ۋاپات بولدى. مۇسۇلمانلار بۇ يىلنى ”قايغۇلۇق يىل“ دەپ ئاتىدى.

620 - يىلى:

(1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تائىفقا كېتىشكە مەجبۇر بولدى، كېيىن يەنە مەككىگە قايتىشقا

مەجبۇر بولدى.

(2) پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ رىۋايەتتىكى كېچىلىك سەپىرى — "مىراج" ئۇشقا ئېشىپ (17 ـ سۈرە، 1 ـ ئايەت)، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەككىدىن دۇلدۇلغا مىنىپ بەيتۇلمۇقەددەسكە باردى ھەمدە ئۇ يەردىن يەتتىنچى ئاسمانغا چىقتى. بۇنىڭ بىلەن بەيتۇلمۇقەددەس ئىسلام دىنىنىڭ مۇقەددەس جايلىرىدىن بىرى بولۇپ قالدى. مۇسۇلمانلار ھەر يىلى ھىجرىيە رەجەپ ئېيىنىڭ 17 ـ كۈنىنى "مىراج بايرىمى" قىلىدۇ.

(3) بىرىنچى تۈركۈم مەدىنىلىك خەزرەجلەر مەككە مۇكەررەمەدە ھەج قىلىش مەزگىلىدە ئىسلام دىنىغا كىردى.

621 ـ يىلى:

بىرىنچى قېتىملىق "ئەقەبە بەيئىتى" تۈزۈلدى.

622 ـ يىلى:

(1) ئىككىنچى قېتىملىق "ئەقەبە بەيئىتى" تۈزۈلدى.

(2) "ھىجرەت" (كۆچۈش). مۇھەممەت ئەلەيھسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى مەككىدىن مەدىنىگە كۆچتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مىلادى 622 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى مەدىنىگە يېتىپ باردى. كېيىن ئىككىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئۆمەر مەزگىلىدە "ھىجرەت" بولغان يىلدىكى ئەرەپلەرنىڭ شەمسىيە كالىندارى 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى يەنى مىلادى 622 ـ يىل 7 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى ئىسلام كالىندارىنىڭ 1 ـ يىل 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى قىلىپ بەلگىلەندى.

(3) مەسچىت سېلىشقا باشلاندى. جۈمە كۈنى جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان كۈن قىلىپ بەلگىلەندى. كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش ۋە ئەزان ئېيتىش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. بەيتۇلمۇقەددەس قىبلە (ناماز ئوقۇغاندا يۈزلىنىدىغان نىشان) قىلىپ بەلگىلەندى.

(4) "مۇسۇلمانلار جامائەسى" (ئۈممە) قۇرۇلۇپ، ئىسلام دىنىغا بولغان ئېتىقات قانداشلىق مۇناسىۋەتنى ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتنىڭ ئاساسى قىلىش ئورنىغا دەسسىتىلدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى قېرىنداش دەپ جاكالاندى.

(5) ھەرقايسى قەبىلىلەر ئورتاق رىئايە قىلىدىغان نىزام ئېلان قىلىندى. يەھۇدىيلارغا قارىتا ئىتتىپاقلىشىش سىياسىتى قوللىنىلدى.

622 — 624 ـ يىللار:

(1) ئىسلام دىنىنىڭ "بەش پەرز" تۈزۈمى ئورنىتىلدى.

(2) قىبلە ئۆزگەرتىلدى — مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ 16 ئاي ئۆتكەندىن كېيىن قىبلە بەيتۇلمۇقەددەستىن كەبىگە ئۆزگەرتىلدى. شۇنىڭ بىلەن يەھۇدىيلار بىلەن بولغان ئالاقە ئۈزۈلدى.

624 ـ يىلى:

بەدرى ئۇرۇشى بولدى. مۇسۇلمانلار ئاز ئادەم بىلەن قۇرەيشلەر قوشۇنى ئۈستىدىن غەلىبە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قىلدى. بۇ ئۇرۇش تارىختا بولغان ھەل قىلغۇچ ئۇرۇشلارنىڭ بىرى ھىساپلاندى.

625 ـ يىلى:

(1) ئوھۇد ئۇرۇشى بولدى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى دەسلەپكى جەڭدە ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىدى، بىراق ئەملىي زىيانغا ئۇچرىمىدى؛ قۇرەيشلەر قوشۇنى نەتىجىسىز چېكىندى.

(2) يەھۇدىلار قوزغىلاڭ چىقىرىلدى: قەينۇقا قەبىلىسى سۇرىيە چېگرىسىغا كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى؛ نەزىر قەبىلىسى سۇرىيە ۋە خەيبەرگە كۆچتى.

627 ـ يىلى:

(1) ئىتتىپاقچىلار ئۇرۇشى (خەندەك ئۇرۇشى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) بولدى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى خەندەك كولاپ مۇداپىئە كۆرۈپ، قۇرەيشلەر قوشۇنى ئۈستىدىن جەڭ قىلمايلا غەلىبە قىلدى.

(2) يەھۇدىلارنىڭ قۇرەيزە قەبىلىسىگە جازا بېرىلدى.

628 ـ يىلى:

(1) ھۇدەيبىيە سۇلھى شەرتنامىسى ئىمزالاندى.

(2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش ئارىلىقىدىكى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئەرەپ يېرىم ئارىلى سىرتىدىكى ئەللەرنىڭ پادىشالىرىنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلدى.

629 ـ يىلى:

(1) مۇسۇلمانلار قوشۇنى يەھۇدىلارنىڭ ئەرەپ زېمىنىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر تايانچ نۇقتىسى بولغان خەيبەرنى ئىشغال قىلدى.

(2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 2 مىڭ مۇسۇلماننى باشلاپ، ھۇدەيبىيە سۇلھى شەرتنامىسىدىكى بەلگىلىمىلەرگە بىنائەن ھەج ـ تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن مەككىگە باردى، 3 كۈندىن كېيىن مەدىنىگە قايتتى.

(3) مۇتە ئۇرۇشى بولدى. مۇسۇلمانلار قوشۇنىنىڭ 3 سەركەردىسى جەڭدە كەينى ـ كەينىدىن شەھىت بولدى، خالىد ئىبنى ۋەلىد ئەسكەرلەرنى باشلاپ مۇھاسىرىنى بۆسۈپ چىقىپ، مەدىنىگە قايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خالىد ئىبنى ۋەلىدنى "ئاللانىڭ شەمشىرى" دەپ ماختىدى.

630 ـ يىلى:

(1) مۇسۇلمانلار مەككىنى فەتھى قىلدى.

(2) ھۇنەيىن ئۇرۇشى بولدى. قەبىلىلەر تولۇق تىنچلاندۇرۇلدى. مۇسۇلمانلار تائىفنى ئالدى.

(3) تەبۇك ئۇرۇشى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇرىيە چېگرىسىغا رۇم ئەسكەرلىرىنىڭ توپلانغانلىقىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، قوشۇن باشلاپ شىمالغا قاراپ يۈرۈش قىلدى، تەبۇكقا بارغاندا، دۈشمەن قوشۇنىنىڭ يوقلۇقى مەلۇم بولدى، شۇنىڭ بىلەن شىمالغا يۈرۈش قىلىشنى توختاتتى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى ئۆتكەن جايلاردىكى ھەرقايسى قەبىلىلەر ئارقا ـ ئارقىدىن ئىسلام دىنىغا كىردى.

630 ــ 631 ـ يىللار:
ھەر قايسى قەبىلىلەردىن كەلگەن ۋەكىللەر ئۈممىگە مەدىنىگە كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىتتىپاق تۈزدى. ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلى "ۋەكىللەر ئۈممىگى يىلى" دەپ ئاتالدى.

631 ـ يىلى:
مۇشرىكلار بىلەن "مۇناسىۋەتنى ئۈزۈش توغرىسىدىكى خىتاپنامە" ئېلان قىلىندى. شۇنىڭدىن كېيىن غەيرى مۇسۇلمانلارنىڭ مەككىگە بېرىپ ھەج قىلىشى مەنئى قىلىندى.

632 ـ يىلى:
(1) ۋىدالىشىش ھەجى.
(2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە (ھىجرىيىنىڭ 11 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى، يەنى مىلادىنىڭ 632 ـ يىل 6 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى) ۋاپات بولدى.

پايدىلانغان كىتابلار

1. ئەرەبچە كىتابلار

(1) ئىبنى ھىشام (مىلادىنىڭ 833 ـ يىلى ۋاپات بولغان): «رەسۇلۇللانىڭ تەرجىمىھالى»، 1936 ـ يىلى مىسىر نەشرى.
(2) ئىبنى سەئد: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىنىڭ تەرجىمھالى»، (بۇنىڭ ئالدىنقى 2 كىتاۋىدىلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى يېزىلغان)، 1904 ــ 1918 ـ يىلى گوللاندىيە لەيتۇن نەشرى.
(3) مۇھەممەت ھەسەن خىكال: «مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى»، مىسىر نەشرى.
(4) ئىبنى ئەسىر (مىلادىنىڭ 1238 ـ يىلى ۋاپات بولغان): «پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيـ ھىسسالامنىڭ تەرجىمھالى»، مىسىر نەشرى.
(5) ھەسەن ئىبراھىم ھەسەن (مىلادىنىڭ 1935 ــ يىلى ۋاپات بولغان): «ئىسلام دىنى تارىخى»، مىسىر نەشرى.
(6) «سەھىھۇلبۇخارى»

2. خەنزۇچە كىتابلار:

(1) خىت (ئامېرىكا) يازغان، ماجيەن تەرجىمە قىلغان «ئەرەبلەرنىڭ ئومۇمىي تارىخى»، 1979 ـ يىل شاڭخۇ نەشرىياتى نەشرى.
(2) بېرنارد. لېۋىس (ئەنگلىيە) يازغان، ماجاۋچۈن، ماشيەن تەرجىمە قىلغان «تارىختىكى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەرەپلەر»، 1979 ـ يىلى، جۇڭگو ئىجتىمائى پەنلەر نەشرىياتى نەشرى.
(3) ش.ن. فېشېر (ئامېرىكا) يازغان، ياۋزىلياڭ تەرجىمە قىلغان «ئوتتۇرا شەرق تارىخى»، 1979 ـ يىلى شاڭخەي نەشرىياتى نەشرى.
(4) ليۇجى (جيېليەن): «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى».

3 ئىنگلىزچە كىتاپلار:

(1) Sir William Muir:
«The Life of Mohammad»
مۇئىر: «مۇھەممەتنىڭ تەرجىمىھالى»، 1923 ـ يىلى، ئەنگلىيە ئېدىنبۇرگ نەشرى.
(2) Abdul Hameed Siddiqul:
«The Life of Mahammad»
ئابدۇلخامىت سىدىق: «مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى»، 1975 ـ يىلى، پاكىستان لاھور نەشرى.
(3) W·Montgomery Watt
«Muhammad at Mecca»,
ۋات: «مۇھەممەت مەككىدە»، 1953 ـ يىلى، ئەنگلىيە ئوكسفورد نەشرى.
(4) W·Montgomery Watt:
«Muhammad at Medina»,
ۋات: «مۇھەممەت مەدىنىدە»، 1956 ـ يىلى، ئەنگلىيە ئوكسفورد نەشرى.
(5) Ameer Ali:
«The Spirit of Islam»,
ئەمىر ئەلى: «ئىسلام روھى»، 1978 ـ يىلى، كاراچى نەشرى.
(6) M·Muhammad Ali:
«Muhammad The Prophet»,
مۇھەممەت ئەلى: «پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام»، 1951 ـ يىلى، پاكىستان لاھور نەشرى.
(7) M·Mohammad ALi:
«The Living Thoughts of Prophet Mohammad»,
مۇھەممەت ئەلى: «پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇچمەس ئىدىيىسى»، 1947 ـ يىلى، لوندون نەشرى.

Rom Landau: (8)
«Islam and Arabs»,
روم لاندۇ: «ئىسلام دىنى ۋە ئەرەپلەر»،
1958-يىلى، لوندون نەشرى.
Ahmad A. Galwash: (9)
«The Religion of Islam»,
ئەھمەت گالۋىش: «ئىسلام دىنى توغرىسىدا»، 1956-يىلى، قاھىرە نەشرى.
Sayyid Fayaz Mahmud: (10)
«A Short History of Islam»,
سەئىد فاياز ماخمۇت: «ئىسلام دىنىنىڭ قىسقىچە تارىخى»، 1960-يىلى، لوندون نەشرى.
بۇ كىتاپنىڭ خەنۇچىسى جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.
Mohammed Marmaduke Pickthall: (11)
«The Meaning of the Glorious Koran»,
پىكسىل: «شەرەپلىك قۇرئاننىڭ چۈشەندۈرۈلۈشى»نىڭ مۇقەددىمىسى، 1977-يىلى،
نيۇ-يورك نەشرى.
George Sale: «The Koran», (12)
سالى: «قۇرئان توغرىسىدا» نىڭ مۇقەددىمىسى، لوندون نەشرى.
Yusuf Ali: (13)
«The Holy koran»,
يۇسۇپ ئەلى تەرجىمە قىلغان ئىنگلىزچە «قۇرئان»، لاھور نەشرى.
«Encyclopedia of Islam» ،(14)
«ئىسلام دىنى قامۇسى»نىڭ «مۇھەممەت» دىگەن ماددىسى، لوندون نەشرى.
«Encyclopedia Britannica» ،(15)
«ئۇلۇغ برىتانىيە قامۇسى»نىڭ «مۇھەممەت» دىگەن ماددىسى، لوندون نەشرى.
Michae H. Hart: (16)
«The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History»
مىكال. خ. خارت: «تارىختا ھەممىدىن كۆپ تەسىرگە ئىگە بولغان 100 ئەرباپنىڭ ئورنىنىڭ
تەرتىۋى»، 1978-يىلى نيۇ-يورك نەشرى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلىشنىڭ شەرتى ۋە پايدىسى

ۋېن شىڭسەن

قۇرئان كەرىم 30 پارە بولۇپ، جەمئىي 114 سۈرە، 6236 ئايەت (6211 ئايەت دېيىلىدىغانلارمۇ، 6666 ئايەت دېيىلىدىغانلارمۇ بار). تولۇقسىز سانلىق مەلۇماتلارغا قارىغاندا، قۇرئان كەرىم 77409 سۆز (77934 سۆز دېيىلىدىغانلارمۇ بار)، 308123 ھەرپ (322621 ھەرپ دېيىلىدىغانلارمۇ بار). قۇرئان كەرىمدىكى 114 سۈرىنىڭ 29 سۈرىسى تاق ھەرپ بىلەن باشلىنىدۇ، مەسىلەن، "ساد" (ص)، "قاف" (ق)، "نۇن" (ن)، "ئەلىف" (ا)، "لام" (ل)، "مىم" (م) دېگەنگە ئوخشاشلار. بۇ 29 سۈرىنىڭ نېمە ئۈچۈن تاق ھەرپ بىلەن باشلىنىدىغانلىقىنىڭ سىرى توغرىسىدا ئېنىق چۈشەنچە بولمىغانلىقى، چۈشەنچە بولسىمۇ ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ يەردە توختالمايمىز.

قۇرئان كەرىم "كالاموللا" دۇنيانى ياراتقۇچى ئاللاتائالانىڭ سۆزىدىن ئىبارەت. مۇسۇلمانلار قۇرئان كەرىمگە تەقۋادارلىق بىلەن ئېتىقات قىلىشى، ئۇنى ئىززەت-ھۆرمەتلىشى، ئۇنىڭدىكى پەرمان، تەقىپ، ۋەدە، ئاگاھلاندۇرۇش، شۇنىڭدەك بارلىق كۆرسەتمىلەرگە شەك كەلتۈرمەسلىكى، ئەستايىدىل ئەمەل قىلىپ ئىجرا قىلىشى كېرەك.

قۇرئان كەرىمنى ئوقۇغان چاغدا، ئۇنى ئوقۇشنىڭ شەرتى ۋە پايدىسىغا قاتتىق ئەمەل قىلىش كېرەك. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ ئاگاھلاندۇرىدۇ: "سىلەر قۇرئان كەرىمنى ئوقۇغاندا، ئۇنى ئوقۇشنىڭ شەرتى ۋە قائىدىسىگە چوقۇم ئەمەل قىلىڭلار، چۈنكى قۇرئان كەرىم ھەممە كائىناتنى ياراتقۇچى ئاللاتائالانىڭ سۆزى، ئۇنى قىرائەت قىلساڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلساڭلار ئىنتايىن زور بەخت-سائادەت تاپىسىلەر."

قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلىشنىڭ شەرتى ۋە قائىدىسى:

1. پاكىز بولۇش. مۇسۇلمانلار قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلىشتىن ئاۋال ئۈچ جەھەتتىكى پاكىزلىققا دىققەت قىلىشى كېرەك: بەدەن پاكىز بولۇشى كېرەك، تاھارەت ئېلىپ، غۇسلى قىلىپ بولغاندىلا قۇرئان كەرىمنى قولغا ئېلىشقا بولىدۇ. ئاللاتائالا مۇنداق دېگەن: "پاكىز ئادەملا قۇرئان كەرىمنى قولغا ئېلىشقا بولىدۇ" (56-سۈرە، 79-ئايەت)؛ ئېغىز پاكىز بولۇشى كېرەك، ئاغزى پاكىز بولمىغان ئادەم قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلىشقا بولمايدۇ، قىرائەت قىلىشتىن ئاۋال ئېغىز ۋە چىشنى يۇيۇش كېرەك؛ قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلىدىغان ئورۇن پاك بولۇشى كېرەك، پاك ئورۇندا قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلىش لازىم. مۇشۇ ئۈچ جەھەتتە پاك بولغاندىن سىرت،

كۆپلىگەن ساھابىلەر دىل رىياللىغىنى ئوتتۇرىغا قويغان، مەسىلەن، ئەبىن ھەسەن ساھەب مۇنداق دېگەن: "ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، ئۈچ ۋاقىتتا دىلنى ئىزلەپ، دىلىڭلارنى تەق قىلىشىڭلار كېرەك."①

2. قۇرئان كەرىمنى ئوتتۇرا ھال تەلەپپۇزدا قىرائەت قىلىش. ئاللاتائالا مۇنداق دېگەن: "سىلەر قۇرئان كەرىمنى دىكلاماتسىيە (قىرائەت) قىلىپ ئوقۇڭلار" (73 - سۈرە، 4 - ئايەت). بۇ، ئوتتۇراھال تەلەپپۇزدا قىرائەت قىلىڭلار دېگەنلىكتۇر. ئوتتۇرا ھال تەلەپپۇزدا قىرائەت قىلغان-دىمۇ ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن، سىپايىلىق بىلەن قىرائەت قىلىش كېرەك.

3. قۇرئان كەرىمنى جاراڭلىق قىرائەت قىلىش. بۇ، قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغۇچى ئۇنىڭ بۇغۇم، جۈملىلىرىنى دانىمۇ - دانە قىلىپ ئېنىق ئوقۇشى، ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئوقۇشى، ئاڭلىغۇ-چىلارنى قىرائەت قىلىۋاتقۇچىنىڭ قايسى سۈرە، قايسى ئايەتنى قىرائەت قىلىۋاتقانلىقىنى، قىرائەت قىلىۋاتقان مەزمۇننىڭ زادى نىمە ئىكەنلىكىنى يەنى پەرمان، تەقىپ ئىكەنلىكىنى ياكى ۋەدە، ئاگاھلاندۇرۇش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشى كېرەك دېگەنلىكتۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "سىلەر قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغاندا، ئەرەپلەرنىڭ قاپىيىلىك تەلەپپۇزى بىلەن قىرائەت قىلغىنىڭلار تۈزۈك." يەنە مۇنداق دېگەن: "ھەرقايسى جايلارنىڭ ئۆزىگە خاس يەرلىك شىۋىسى بولىدۇ". بۇ، قۇرئان كەرىمنى ئۆز جايىدىكى ئەرەپ شىۋىسى بىلەن قىرائەت قىلسا بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. بۇنداق بولغاندا زورمۇ - زور ئاھاڭغا سېلىپ، دورىمچىلىق قىلىدىغان كۈلكىلىك ئىشلاردىن ساقلانغىلى بولىدۇ. مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى ئۆلكىلىرى، شەھەرلىرى، ۋىلايەتلىرىدە نۇرغۇن يىللاردىن بېرى ئومۇمەن قۇرئان كەرىمنى جاراڭلىق، ئەرەپ شىۋىسى بىلەن قىرائەت قىلىشقا ماھىر بولماي كەلدى. شۇنداقتىمۇ بەزى ئىرادىلىك كىشىلەر، بولۇپمۇ ياشلار قۇرئان كەرىمنى ئەرەپلەرنىڭ قاپىيىلىك تەلەپپۇزىدا قىرائەت قىلىشنى ئۆگىنىۋېلىشقا جاسارەت بىلەن تىرىشىپ كەلدى.

4. قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغاندا، قۇرئان كەرىمگە ھۆرمەت بىلدۈرۈش ئۈچۈن مىسكىن قىياپەتتە قىرائەت قىلىش. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ تەلىم بېرىدۇ: "دەرۋەقە، قۇرئان كەرىم مىسكىن ھېسسىيات ئىچىدە نازىل بولغان، سىلەر ئۇنى ئوقۇغاندا مىسكىن قىياپەتتە ئوقۇڭلار." ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: "سىلەر قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغاندا يىغلاڭلار، ياش چىقمىسىمۇ يىغلىغان قىياپەتكە كىرىڭلار." شۇنىڭ ئۈچۈن، قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغاندا، يىغلاش خوشاللىنارلىق ئىش ھېساپلىنىدۇ.

5. قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغان چاغدا، ئاللاھدە ئېتىۋار بېرىشكە توغرا كەلگەن جاي-لارغا كەلگەندە ئوقۇغۇچىمۇ، ئاڭلىغۇچىمۇ ئوخشاش بولمىغان ھېسسىيات ۋە ئىپادە بىلدۈرۈشى

① ئۈچ ۋاقىت قۇرئان كەرىمنى قىرائەت قىلغان ۋاقىتنى، ئاللاتائالاغا ئىبادەت قىلغان ۋاقىتنى، دىنىي ئەقىدە - ئەھكاملارنى شەرھلىگەن ۋاقىتنى كۆرسىتىدۇ.

كېرەك. نامازدىن سىرتقى چاغلاردا ئاللاتائالانىڭ نام-شەرىپى ئوقۇلغاندا ياكى ئاڭلانغاندا ئوقۇغۇچى ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن ئوقۇپ ھۆرمەت بىلدۈرۈشى، ئاڭلىغۇچى ئىززەت-ھۆرمەت تۇيغۇسىنى قوزغىشى ھەمدە جەنلە جەلالاھ دېيىشى كېرەك؛ بۇيرۇق ياكى تەقىپ سۆزلەنگەن جايلارنى ئوقۇغاندا، ئوقۇغۇچى ئاستا، قاتتىق، سوزۇپ ئوقۇپ، تەرغىپ قىلىش ۋە رىغبەتلەندۈرۈش رولىنى ئوينىشى لازىم، ئوقۇغۇچىمۇ، ئاڭلىغۇچىمۇ دىققىتىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، بۇيرۇق بولسا قەتئىي بوي سۇنۇشى، تەقىپ بولسا ئۆزىنى ساقىت قىلىشى كېرەك؛ ۋەدە قىلىنغان جايلارنى ئوقۇغاندا، ئوقۇغۇچىمۇ، ئاڭلىغۇچىمۇ روھلىنىشى، خوشاللىنىشى، دۇئا-تەلەپ قىلىپ ئۇنىڭغا ئېرىشىشى كېرەك؛ ئاگاھلاندۇرۇلغان جايلارنى ئوقۇغاندا، ئوقۇغۇچىمۇ، ئاڭلىغۇچىمۇ قورقۇشى، ئۆزىگە سىگنال بېرىشى كېرەك؛ دۇئا-تالاۋەت، تەلەپ، ئىلتىجا قىلىنغان جايلارنى ئوقۇغاندا، ئوقۇغۇچى ھۆرمەت-ئېھتىرام بىلەن ئەستايىدىل ئوقۇشى، ئاڭلىغۇچى "ئامىن" (رۇخسەت قىلغايسىز) دېيىشى كېرەك؛ ئاخىرەت، تىرىلىش جەريانلىرىغا دائىر مەزمۇنلارنى ئوقۇغاندا، ئوقۇغۇچى قەتئىلىك بىلەن ئوقۇشى، ئاڭلىغۇچى ئامەننا ۋەسەددىقنا (ئىمانىمىز بەرھەق) دېيىشى كېرەك. ناماز ۋاقتىدا ئاللاتائالانىڭ نام-شەرىپى ئوقۇلغاندا ياكى ئاڭلانغاندا، كۆڭلىدىلا ئىپادە بىلدۈرۈشكە بولىدۇ، سۆزدە، ئىپادىدە ۋە ھەركەتتە ئەكس ئەتتۈرۈشكە بولمايدۇ. قۇرئان كېرىمدە مۇنداق دېيىلىدۇ: "ئۇلار ئاللاتائالانىڭ نام-شەرىپىنى ئاڭلىغاندا، ئۇلارنىڭ قەلبىدە قورقۇش پەيدا بولىدۇ." (8-سۈرە، 2-ئايەت)

يۇقۇرقىلار قۇرئان كېرىمنى قىرائەت قىلىش، ئاڭلاشقا دائىر قىسقىچە ساۋات بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

ئىسلامغا دائىر ساۋات

سالاملىشىشنىڭ تارىخى ۋە ئۇسۇلى

مۇبەي

مۇسۇلمانلار يۈز كۆرۈشكەندە سالاملىشىشتا ئورتاق قوللىنىدىغان ئىككى جۈملە ئەرەپچە سۆز بار. سالام بەرگۈچى "ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم" ("ئاللا سىلەرگە ئامانلىق ئاتا قىلسۇن") دەيدۇ، سالام قايتۇرغۇچى "ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام" ("ئاللا سىلەرگىمۇ ئامانلىق ئاتا قىلسۇن") دەيدۇ.

مۇسۇلمانلار يۈز كۆرۈشكەندە ئۆزئارا ئامان-ئېسەنلىك تىلىشىدۇ، بىر شەخسى ئۈچۈنمۇ "سىلەر" سۆزى ئىشلىتىلىدۇ، بۇنىڭدا قارشى تەرەپ "كۆپچىلىك"، "كۆپچىلىك"نىڭ ۋەكىلى دەپ قارالغاچقا، ئالاھىدە ھۆرمەت بىلدۈرۈش مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ. سالام بەرگۈچى، سالام قايتۇرغۇچى ئوخشاش بىر سۆزنى ئىشلىتىش ئىسلام دىنى ئالدىدا ھەممەيلەننىڭ تەڭ-باراۋەر، قېرىنداشلارچە مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈز كۆرۈشكەندە سالاملىشىپ ئامان-ئېسەنلىك تىلەش ئادىتى 1 مىڭ نەچچە يۈز يىللاردىن بېرى داۋاملىشىپ كەلدى، ئۇ دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى مۇسۇلمانلار ئارىسىدا تارقالغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى ئەنئەنىۋى قائىدە-يوسۇنغا ئايلىنىپ قالدى. بۇ ئادەت ئىسلام دىنىدىن بۇرۇنلا بارلىققا كەلگەن بولسا كېرەك، ئىسلام دىنى بولسا ئۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ ۋە تارقىتىپ، ئىسلام دىنىغا خاس بولغان ،مۇسۇلمانلار ئومۇمى يۈزلۈك قوللىنىدىغان بىر خىل قائىدە-يوسۇنغا ئايلاندۇرغان. "ئىسلام" بىلەن "سالام"نىڭ ئەرەپچە تۈپ سۆزى بىر ھەم مەزمۇنى ئوخشاپ كېتىدۇ.

قۇرئان كېرىمنىڭ ئالاقىدار سۈرە، ئايەتلىرىدە بۇ جەھەتتىكى ئەھۋاللار خاتىرىلەنگەن، مەسىلەن، "ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوبدان كۈتۈۋېلىنغان مېھمىنى توغرىسىدىكى ھېكايە سىزگە ئايان بولدىمۇ. شۇ چاغدا، ئۇلار كىرىپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۇ، 'سىزگە

www.uyghurkitap.com

ئامان ـ ئېسەنلىك تىلەيمەن‘ ’سىلەرگە ئامان ـ ئېسەنلىك تىلەيمەن‘ دېگەن، ئۇ بۇلار تونۇش بولمىغان مېھمانلار بولسا كېرەك دەپ ئويلىغان“ (50 ـ سۈرە، 24 ـ 25 ـ ئايەتلەر)، يەنە مەسىلەن، ”ئۇلار جەننەتتە يامان گەپ ۋە يالغان گەپ ئاڭلىمايدۇ، لېكىن، سىلەرگە ئامان ـ ئېسەنلىك تىلەيمەن، سىلەرگە ئامانلىق ـ ئېسەنلىك تىلەيمەن دېگەن گەپنى ئاڭلايدۇ“ (56 ـ سۈرە، 26 ـ ئايەت)، دېمەك كۆرۈشكەندە سالاملىشىپ ئامانلىق تىلەشمۇ قۇرئان كېرىمنىڭ تەلىمىدۇر.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”دىنداشلار كىشىلەرنى بىرلەشتۈرىدۇ، كىشىلەرنىڭ بىرلىشىشىنى قوبۇل قىلىدۇ“. ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: ”ئىككى دىنداش ئۆزئارا كۆرۈشكەندە، خۇددى ئىككى قول بىر بىرىنى يۇغاندەك، مەنپەئەت جەھەتتە باغلىنىدۇ“. سالاملىشىش بولسا بىرىنچى ۋە ئەقەللىي ئىش ھېساپلىنىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام ھايات چېغىدا، بىر كۈنى يەھۇدىيلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان، يەھۇدىيلار مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامغا ئىبىراي تىلىدا ”سام“ (تېزرەك ئۆل) دېگەن، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ خوتۇنى ئايشە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ”سىلەر ئۆلۈمگە مەھكۇم، ئاللاتائالا سىلەردىن غەزەپلىنىدۇ، سىلەرگە ئۆچ“ دەپ جاۋاپ قايتۇرغان. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام دەرھال: ”ئۇنداق دېمە، ئاللاتائالا كىشىلەرنىڭ ئەقىلغە مۇۋاپىق بولمىغان گەپنى قىلىشىنى ياقتۇرمايدۇ“ دېگەن، بۇ ئەقىلغە مۇۋاپىق بولمىغان گەپكە ئەقىلغە مۇۋاپىق بولمىغان گەپ قايتۇرۇشقا بولمايدۇ، دېگەنلىكتۇر. قۇرئان كېرىمدە مۇنداق دېيىلىدۇ: ”ھەممىدىن بەك مېھرى ـ شەپقەتلىك ئاللانىڭ بەندىلىرى قورۇقلۇقتا كەمتەر ـ ئېھتىياتچان يۈرىدۇ؛ ھاماقەتلەر يامان گەپلەر بىلەن ئۇلارغا ئازار بەرگەندە، ئۇلار ’سىلەرگە ئامان ـ ئېسەنلىك تىلەيمەن‘ دەيدۇ“. (25 ـ سۈرە، 63 ـ ئايەت)

سالاملىشىش، بەزىدە قول ئېلىشىپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈش يولى بىلەن بولىدۇ، دائىم كۆرۈشۈپ تۇرغانلار ئارىسىدا قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش قىسقارتىلىدۇ، قۇچاقلىشىش تېخىمۇ قىسقارتىلىدۇ. بەزىلەر بىر تەرەپتىن سالاملىشىپ، بىر تەرەپتىن ئوڭ قولنى كۆكرەككە قويىدۇ، بۇ سالامنىڭ چىن يۈرەكتىن چىققانلىقىنى، چىن يۈرەكتىن ئامانلىق تىلەنگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. بەزىلەر بولسا بىر تەرەپتىن سالاملىشىپ ئوڭ قولنى ئېگىپ كۆرسىتىدۇ، بىر تەرەپتىن سول قولنى قارشى تەرەپنىڭ ئوڭ بىلىكىگە قويىدۇ، بۇ بەدەننىڭ بىر پۈتۈنلۈكى، سالاملاشقۇچىلارنىڭ بىر ئائىلە كىشىلىرى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

سالاملىشىش ئۇسۇلى جەھەتتە، شەخسلەرئارا كىم ئاۋۋال سالام بەرسە، كىم كېيىن سالام قايتۇرسا بولۇۋېرگەندىن تاشقىرى، ئومۇمەن ئاۋۋال سىرتتىن كەلگەنلەر شۇ يەردىكىلەرگە، ئاز سانلىقلار كۆپ سانلىقلارغا، كىچىكلەر چوڭلارغا، ئەرلەر ئاياللارغا، ئېرى خوتۇنىغا، مېھمان ساھىپخانىغا سالام بېرىدۇ، ۋاھاكازالار. پەقەت ئەرلەر ئاياللارغا سالام بەرگەندىلا قول ئېلىشىپ كۆرۈشمەيدۇ، بولۇپمۇ تۇغقان بولمىغان ئاياللارغا سالام بەرگەندە تەنتەنىلىك بولسۇن ئۈچۈن مەلۇم ئارىلىق ساقلىنىدۇ.

قۇربان ھېيت

چېن جىنخۇي

قۇربان ھېيت ھىجرىيە 12 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى بولۇپ، ئىسلام دىنىدىكى 3 چوڭ ھېيتنىڭ بىرى. ئۇنىڭدىكى ئاساسىي پائالىيەت ھەج ـ تاۋاپ قىلىش پەرزىنى ئادا قىلىشقا دائىر مۇراسىم جۈملىسىگە كىرىدۇ.

قۇربان دېگەن سۆز قۇربان بېرىش، پىداكارلىق قىلىش، سەدىقە بېرىش، نەزىر ـ چىراق قىلىش دېگەن مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مەزمۇن تەرجىمىسى چارۋا سويۇش بايرىمى دېگەن بولىدۇ.

چارۋا سويۇپ نەزىر ـ چىراق قىلىش ئەسلىدە، قەدىمقى زاماندا شەرقتىكى بىر خىل دىنىي

تۆۋەندىكى ئەھۋالدا سالاملىشىش بولمايدۇ: يالىڭاچ تۇرغاندا، تاھارەتخانىغا كىرگەندە، ناماز ئوقۇۋاتقاندا، ئەزان ئېيتىۋاتقاندا، قۇرئان كېرىمنى قىرائەت قىلىۋاتقاندا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋاللاردا.

ئومۇمەن سالام بەرگەننى ئاڭلىغانلار سالام قايتۇرۇشى كېرەك، سالامغا سالام قايتۇرماسلىق ئەدەپسىزلىك بولۇپلا قالماستىن، گۇنا ھېسابلىنىدۇ؛ سالامغا لايىغىدا سالام قايتۇرماسلىق سالام قايتۇرمىغان بىلەن باراۋەر بولىدۇ.

يەنە دىققەت قىلىشقا تېگىشلىگى شۇكى، كۆپچىلىككە سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئايرىم كىشىلەرگە ئايرىم ھالدا قايتا سالام بېرىشتىن ساقلىنىش كېرەك؛ ئىككى تەرەپ سالام بەرگەن، سالام قايتۇرغاندىن كېيىن سالاملىشىش ئورۇنلىنىپ بولغان بولىدۇ، شۇڭا تەكرارلاشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق؛ مۇسۇلمان بولمىغانلار مۇسۇلمانلارغا سالام بەرسە، ئاڭلىغاندىن كېيىن ئوخشاش سۆز بىلەن سالام قايتۇرۇش كېرەك. كىشىلەر ئارىسىدا مۇسۇلمانلار بولسا ئوخشاشلا سالام بېرىش كېرەك.

بۇنىڭدىن تاشقىرى، ئۆزئارا خوشلاشقاندا ”ئاق يول بولسۇن“ دېيىلىدۇ، بىر تەرەپ خوشلاشقاندا، قالغۇچى تەرەپ ”ئاق يول بولسۇن“ ياكى ”خۇدا ساقلىسۇن“ دەيدۇ.

مۇراسىم ئىدى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئەڭ قەدىمقى زاماندا، قۇربانلىق قىلىشتا چارۋا سويۇلمايتى، پەقەت ئاغامچا بىلەن باغلاپ يارغا ئېسىپ قويۇلاتتى ياكى چۆل-دالاغا تاشلىناتتى؛ ئوتتۇرا قەدىمقى زامانغا كەلگەندە، چارۋا سويۇپ قۇربانلىق قىلىنىدىغان بولدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياخشى كۆرىدىغان چارۋىسى سويۇلۇپ نەزىر-چىراق قىلىنىدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ كۆيۈمچان ئوغلى ئىسمايىلنى قۇربانلىق قىلغان دېگەن رىۋايەت كېلىپ چىققان.

ئىسلام دىنىغا دائىر يازما خاتىرىلەرگە قارىغاندا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بابىلونىيە (ھازىرقى ئەرەبىستاننىڭ شىمالى قىسمى)لىك بولۇپ، پەيغەمبەر مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامدىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ بىرى، ئۇ ساپ دىننى تەرغىپ قىلىش يولىدا مىڭبىر جاپا-مۇشەققەتلەرنى تارتقان. ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرلىرىدا، ئۇنىڭ كۆيۈمچان ئوغلى ئىسمايىل 13 ياشقا كىرگەن چاغدا، ئاللاتائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا (چۈشىدە) ئوغلۇڭنى قۇربانلىق قىل دەپ بۇيرىغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاتائالاغا تەقۋادار بولۇپ، ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغىغا ئىتائەت قىلاتتى. ئۇ ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغىنى ئوغلى ئىسمايىلغا ئېيتقاندا، ئوغلىنىڭ رەڭگى ئۆڭمەي، قەتئىي تۈردە بوي سۇنغان. شۇنىڭ بىلەن ئاتا-بالا ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن مىنا تېغىغا كەلگەن. بۇ ۋەقە قۇرئان كېرىمدە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: "'ئى، ئوغلۇم! مەن چۈشۈمدە راستلا سېنى قۇربانلىق قىلدىم، سەن ئويلىنىپ باق، سېنىڭ پىكرىڭ زادى نېمە؟' دېدى. ئوغلى: 'دادا، سىزگە كەلگەن بۇيرۇقنى بىجا كەلتۈرۈڭ! خۇدايىم بۇيرىسا، مېنىڭ قەتئىي ئىكەنلىكىمنى كۆرىسىز'، دېدى. ئاتا-بالا ئىككىلەن ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغىغا بوي سۇنۇپ، ئۇنىڭ ئوغلى يانچە ياتتى." (37-سۈرە، 102-103-ئايەتلەر) ئاتا-بالا ئىككىلەننىڭ سۆز-ھەرىكىتى ئۇلارنىڭ ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغىغا ھېچبىر ئىككىلەنمەستىن بوي سۇنغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. سۇ ئەسنادا ئاللاتائالا ئىسمايىلنىڭ ئورنىدا قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن پەرىشتە جىبرىلدىن بىر سېمىز قوي ئەۋەتتى. ئاللاتائالا مۇنداق دېدى: "ئىخ! ئىبراھىم! سەن ھەقىقەتەن چۈشۈڭنى ئىسپاتلىدىڭ. مەن ياخشىلىق قىلغانلارغا مۇشۇنداق جاۋاپ قايتۇرىمەن، دەرۋەقە، بۇ روشەن سىناق. مەن ئۇنى ئۇلۇغ قۇربانلىققا سېتىۋالدىم. مەن ئۇنىڭ نامىنى كېيىنكى ئەۋلاتلار ئارىسىدا مەڭگۈ ساقلىنىدىغان قىلىمەن." (37-سۈرە، 104-، 108-ئايەتلەر) ئېلىمىز مۇسۇلمانلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغىغا بوي سۇنغانلىقىنى، ئىسمايىلنىڭ دادىسىغا ئىتائەت قىلىپ ئۆزىنى قۇربان قىلىشقا رازى بولۇش روھىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن قۇربان ھېيتىنى "ۋاپادارلىق ھېيتى" دەپمۇ ئاتايدۇ.

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئىسمايىل قۇتقۇزۇپ قېلىنغان كۈن ئاينىڭ 10-كۈنى بولۇپ، كېيىنكى چاغلاردا ئەرەپلەر ھەر يىلى ئەشۇ كۈنى چارۋا سويۇپ نەزىر-چىراق قىلىدىغان بولغان. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام بۇيرۇققا بىنائەن ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىپ ھىجرەت قىلغاننىڭ ئىككىنچى يىلى مۇشرىكلەرنىڭ بىدئەتلىرىنى كۈچىنىڭ بېرىچە تۈگىتىپ، كونا ئەنئەنىلەرگە يېڭى ئىسلام ئەقىدە-ئەھكاملىرىنى كىرگۈزۈپ، ھىجرىيىنىڭ ھەر يىلى 12-ئاينىڭ 10-كۈنىنى قۇربان ھېيتى قىلىپ بېكىتىپ، ھەج-تاۋاپ قىلىشقا قاتناشقانلىكى مۇسۇلمانلارنىڭ مىنا تېغىغا بېرىپ چارۋا سويۇپ نەزىر-چىراق قىلىشنى، ھەج-تاۋاپ قىلىشقا قاتناشمىغانلارنى ھېيت نامىزى ئوقۇشنى، قۇربانلىق قىلىپ تەبرىكلىشنى بەلگىلىگەن.

www.uyghurkitap.com

ھېيت نامىزى دېگەندە، كەبىگە ھەج-تاۋاپ قىلىشقا بارالمىغان كىشىلەرنىڭ 10-كۈنى چۈشتىن بۇرۇن مەسچىتلەرگە بېرىپ ئاخۇنغا ئەگىشىپ سەپكە تىزىلىپ ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ①، بۇ "ۋاپادارلىق نامىزى" دەپ ئاتىلىپ، "ۋاجىب" جۈملىسىگە كىرىدۇ. بۇنىڭدا شۇ يىلدا سادىر بولغان خاتالىقلارنى، جىنايەتلەرنى كەچۈرۈشنى ئاللاتائالادىن ئۆتۈنۈش مەقسەت قىلىنىدۇ. ئىككى رەكئەت نامازدا 7 قېتىم قولاق قېقىلىدۇ، ئەزان ئېيتىلمايدۇ ۋە ئىمامغا بېغىشلاپ تۇرىدۇ، باشقا قائىدىلىرى باشقا نامازدىكىگە ئوخشاش بولىدۇ. نامازدىن كېيىن ئىمام خۇتبە ئوقۇيدۇ (دىنىي ئەقىدە-قائىدىلەر ئۈستىدە ئەمر-مەرۇپ قىلىدۇ). شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ھېيتنىڭ ھارپا كۈنى (12-ئاينىڭ 9-كۈنى) بامدات نامىزىدىن ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنى (12-ئاينىڭ 12-كۈنى) خۇپتەن نامىزىغىچە ھەر قېتىم سەپكە تىزىلىپ ئىمام بىلەن بىللە پەرز ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن، "ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ، ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ، بىر ئاللادىن باشقا ھېچ خۇدا يوق، ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ، ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ، جىمى مەدھىيە ئاللاغا مەنسۇپ" دېگەن ئايەت ئوقۇلىدۇ، بۇ "ۋاجىب" جۈملىسىگە كىرىدۇ.

قۇربان ھېيتتا قوي، كالا، تۆگە قۇربانلىق قىلىنىدۇ، ئىقتىسادىي شەرت-شارائىتى بار ھەر بىر ئادەم بىردىن قوي، 7 ئادەم بىر كالا ياكى بىر تۆگە قۇربانلىق قىلىدۇ دەپ بەلگىلەنگەن. قۇربانلىق قىلىنىدىغان قوي 2 چىشلىق بولۇشى، كالا، تۆگە 3 چىشلىق بولۇشى لازىم. قۇربانلىق قىلىنىدىغان چارۋا ساق-تېمەن بولۇشى كېرەك، مۆڭگۈزى سۇنغان، قارغۇ، قۇلىغى كېسىلگەن، ئاقساق، چولاق، قۇيرىقى يوق چارۋا بولسا بولمايدۇ. ھېيت نامىزى ئوقۇلۇپ، 3 كۈنگىچە قۇربانلىق قىلسا بولىدۇ. قۇربانلىق قىلىنغان چارۋىنىڭ گۆشىنى ئۆزى يېگەندىن تاشقىرى، نامراتلارغا سەدىقە قىلىپ بېرىش تەلەپ قىلىنىدۇ. بۇ ھەقتە قۇرئان كېرىمدە ئېنىق بەلگىلىمە بار: "سىلەر ئۇلارنىڭ گۆشىنى يېسەڭلار بولىدۇ، شۇنىڭدەك قانائەتمەن نامراتلار ۋە قەلەندەرچىلىك قىلغۇچى نامراتلارنى مېھمان قىلىشىڭلار كېرەك." (22-سۈرە، 36-ئايەت) "ئۇلارنىڭ گۆشى ۋە قېنى ئاللاتائالا ئالدىغا بارالمايدۇ، ئەمما سىلەرنىڭ ساداقىتىڭلار ئاللاتائالاغا يېتىدۇ." (22-سۈرە، 37-ئايەت)

بۇنىڭدىن باشقا، قۇربان ھېيت كۈنى تۆۋەندىكى 7 ئىشنى قىلىش مۇستەھەب ھېساپلىنىدۇ: تاڭ سەھەردىن ھېيت نامىزى ئوقۇغىچە بولغان يېرىم كۈن ئىچىدە تائام يېمەسلىك، چىش يۇيۇش، چوڭ تاھارەت ئېلىش، ئىسرىق كۆيدۈرۈش، ياسىنىش، ئۆزى چارۋا سويۇش، نامازدىن بۇرۇن ئۈنلۈك تەكبىر ئېيتىش.②

① ئالاھىدە ئەھۋال تۈپەيلىدىن ۋاقتىدا ھېيت نامىزى ئۆتىيەلمىسە 11-كۈنى، 12-كۈنى ئۆتىسىمۇ بولىدۇ، ئۇنىڭدىن كېچىكسە بولمايدۇ.

② رىۋايەت قىلىنىشىچە، تەكبىرنىڭ سۆزى 3 قىسمىغا بۆلۈنىدۇ، بىرىنچى قىسمى "ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ، ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ" دېگەندىن ئىبارەت بولۇپ، بۇنى پەرىشتە جىبرىئىل ئوقۇغان؛ ئىككىنچى قىسمى "بىر ئاللادىن باشقا ھېچ خۇدا يوق، ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ" دېگەندىن ئىبارەت بولۇپ، پەيغەمبىرىمىز ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان؛ ئۈچىنچى قىسمى "ئاللا ھەممىدىن ئۇلۇغ، جىمى مەدھىيە ئاللاغا مەنسۇپ" دېگەندىن ئىبارەت بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسمايىل ئوقۇغان.

www.uyghurkitap.com

ئىسلام دىنىدا قۇربان ھېيتنى خاتىرىلەش ئارقىلىق ئاللاتائالاغا بولغان تەقۋادارلىق؛ ئاتا-ئانىغا ۋاپادارلىق قىلىدىغان ئالىيجاناپ گۈزەل ئەخلاق؛ قىيىنچىلىقنى يېڭىدىغان مۇستەھكەم جاسارەت، نامراتلارنى قۇتقۇزىدىغان خالىسانە روھ يېتىشتۈرۈلىدۇ.

ھازىر، دۇنيادا ھەرقايسى ئەللەردىكى مۇسۇلمانلار ئەشۇ كۈنى، ھەرقايسى ئۆز ئادەتلىرى بويىچە تەبرىكلەش پائالىيەتلىرى ئېلىپ بارىدۇ. ئېلىمىزدىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى ئەنئەنىلىرى بويىچە ئۆزلىرىنىڭ ئادەت ۋە قۇربان ھېيتنى تەبرىكلەش ئورتاق مىللىي بايرامغا ئايلانغان. تەبرىكلەش شەكىللىرى خىلمۇ-خىل بولۇپ، بىر بىرىدىن پەرقلىنىدۇ: ئىچكى ئۆلكىلەردىكى ۋە دېڭىز بويلىرىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپچىلىكى مەسچىتكە بېرىپ، ھېيت نامىزى ئۆتەپ، ۋەز (ۋەز-نەسىھەت) ئاڭلايدۇ؛ شەرت-شارائىتى بارلار قوي، كالا سويۇپ قۇربانلىق قىلىدۇ، نامراتلارغا سەدىقە-پىتىر بېرىدۇ، ئەل-ئاغىنىلىرىگە سوغا-سالام بېرىدۇ؛ ياكى ئاخۇن تەكلىپ قىلىپ قۇرئان ئوقۇتىدۇ، زاراتكارلىقنى يوقلاپ، ئەجداتلارنى ياد ئېتىدۇ؛ بەزى رايونلاردا، ھېيتتىن ئاۋال 10 كۈن روزا تۇتىدۇ، رامزان ئېيىدىكى 30 كۈنلۈك روزىغا قارىغاندا ئۈچتىن ئىككى قىسىم روزا كەم تۇتۇلغاچقا، قۇربان ھېيت "كىچىك روزا ھېيت"① دەپمۇ ئاتىلىدۇ. شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ھېيت مەركىسى بەك داغدۇغىلىق بولىدۇ. كىشىلەر چىرايلىق ياسىنىپ ھېيت نامىزى قاتارلىق مۇراسىملارغا قاتناشقاندىن تاشقىرى، ئۇسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيتىپ، كۆڭۈل ئاچىدۇ، باشقا قېرىنداش مىللەتلەرمۇ ئۇلارنىڭ ھېيتىنى تەبرىكلەيدۇ، مول، مەزمۇنلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت كېچىلىكى ئۆتكۈزۈلىدۇ؛ بەزىلەر ئۇرۇق-تۇغقان، ئەل-ئاغىنىلىرىنى يوقلايدۇ، مېھمان كۈتىدۇ. بۇ ئارقىلىق مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىناق ئىتتىپاقلىق نامايەن قىلىنىدۇ. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىمۇ ھەر يىلى كۈتۈۋېلىش زىياپىتى ئۆتكۈزۈپ، ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى مەشھۇر زاتلار، ئاخۇنلار، مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرى، شۇنىڭدەك چەتئەللەرنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق مۇسۇلمان ئەلچىلىرى، ئەمەلدارلىرى، مۇتەخەسسىسلىرى قاتارلىقلارنى تەكلىپ قىلىپ قۇربان ھېيتنى بىللە تەبرىكلەيدۇ. بەزى جايلاردىكى ئىسلام جەمئىيەتلىرىمۇ شۇ جاينىڭ ئەھۋالىغا يارىشا ھەر خىل تىپتىكى تەبرىكلەش پائالىيەتلىرىنى ئۆتكۈزىدۇ.

ھۆكۈمىتىمىز ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ دىنىي ئېتىقادىغا ۋە ئۆرپ-ئادىتىگە ھۆرمەت قىلىش ئۈچۈن، قۇربان ھېيت كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ بىر كۈن دەم ئېلىشىنى بەلگىلىدى، شىنجاڭدىكى مۇسۇلمانلار بولسا ئەنئەنە بويىچە 3 كۈن دەم ئالىدۇ.

---

① "كىچىك روزا ھېيت" دېگەن نام ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خۇيزۇلارنىڭ ئومۇمىي ئادىتى بويىچە ئىشلىتىلىدۇ، ئىسلام دىنىدىكى ھېيتلەرنىڭ تىزىمى ۋە ئەرەپلەرنىڭ ئادىتى بويىچە "ھېيت. قۇربان" چوڭ ھېيت نامىزى ئوقۇلىدىغان كۈن بولۇپ، چوڭ روزا ھېيت ھېساپلىنىشى كېرەك، "ھېيت. فىتىر" كىچىك ھېيت نامىزى ئوقۇلىدىغان كۈن بولۇپ، كىچىك روزا ھېيت ھېساپلىنىشى كېرەك.

جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتى مۇدىرلار يىغىنىنى چاقىردى

جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتى 1984-يىل 5-ئاينىڭ 25-كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، جايلاردىن 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 2-يىغىنى، سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك كومىتېتىنىڭ 2-يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن كەلگەن ئىسلام جەمىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرلىرى، دائىمىي ھەيئەتلىرى، ھەيئەتلىرى ۋە بېيجىڭدىكى مۇدىر، مۇئاۋىن مۇدىرلىرىنىڭ خىزمەت يىغىنىنى چاقىردى.

يىغىنغا مۇدىر جاڭ جيېي، مۇئاۋىن مۇدىرلاردىن ئەن شىۋېي، ماتېڭئەي، ماسۇڭتىڭ، ليۇپىنيى، ھامۇت داموللا، ھۇسىيىن ھاجى، ماجىڭچېڭ، جاڭ بىڭدو، ماشيەنلەر، دائىمىي ھەيئەتلەر ۋەھەيئەتلەردىن جېڭ لۇڭخۇي، ناگوشياڭ، خەن شېڭگۈي، ناشىڭجەي، خەن مەنسۇرلەر قاتناشتى، يىغىنغا ئىسلام جەمىيىتىنىڭ ئالاقىدار خادىملىرىمۇ قاتناشتى.

ئىسلام جەمىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئەھمەت ۋاجىدى ئالدى بىلەن بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى، مەملىكەتلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى يىغىن ئاچقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ چاقىرىلغانلىقى، يىغىندا بۇلتۇر چاقىرىلغان 4-نۆۋەتلىك كومىتېتنىڭ 3-سانلىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدىن بۇيانقى خىزمەت ئەھۋالى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىپ جەمىيەتنىڭ خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە پىكىر ئالماشتۇرۇلىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتتى.

مۇئاۋىن مۇدىر بەي شۇيى ئىشى بولغانلىقى، شېن شياشى كېسەل بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن رۇخسەت سورىدى، جەمىيەتنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىۋى، خەلقارا ئىشلار بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى كۆك چىڭتاڭ ئالدىنقى باسقۇچلۇق خىزمەتلەر ۋە بۇ يىلقى خىزمەتلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى ۋە تەرەققىياتى قاتارلىقلار ئۈستىدە دوكلات بەردى، كۆپچىلىك بۇنىڭدىن رازى بولغانلىقىنى بىلدۈردى. مۇئاۋىن مۇدىر ھامۇت داموللا، دائىمىي ھەيئەت ۋە ھەيئەتلەردىن جېڭ لۇڭخۇي، ناگوشياڭ، ناشىڭجەيلەر سۆز قىلىپ، تاشقى دوستانە بېرىش-كېلىش جەھەتتىكى خىزمەتلەرنى مۇئەييەنلەشتۈردى ھەمدە بۇ جەھەتتىكى خىزمەتلەرنىڭ دائىرىسىنى يەنىمۇ كېڭەيتىشنى ئۈمىد قىلدى.

كۆپچىلىك مۇنداق دەپ قارىدى: مەملىكەت ئىچىدىكى دىنىي ئىشلار خىزمىتىنى كۈچەيتىش كېرەك، جەمىيەت پىلانلىق تۈردە جايلارغا ئادەم ئەۋەتىپ، دىنىي ئىشلار خىزمىتىدىكى يېڭى

ئەھۋاللارنى ۋاقتىدا ئۇقۇشۇپ، ھۆكۈمەتنىڭ دىنىي سىياسەتنى ئىزچىل ئىجرا قىلىشقا تېخىمۇ ۋاقتىدا ياردەم بېرىش كېرەك؛ شۇنىڭدەك كۆپچىلىك جايلاردىكى يېقىندىن قۇرۇلغان ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋە ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتلىرى بىلەن بولغان خىزمەت ئالاقىسىنى كۈچەيتىپ، يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ ئىسلام جەمئىيىتى خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشنى ئۈمىت قىلىشتى.

بۇنىڭدىن باشقا، كۆپچىلىك يەنە جۇڭگو ئىسلام دىنى 5-نۆۋەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنى ئېچىشنىڭ ۋاقتى، ئۇنىڭ مەزمۇنى قاتارلىق جەھەتلەردە مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىپ، پىكىر ۋە تەكلىپلەرنى بەردى.

مۇدىر جاڭ جيې ھەر قايسى مۇئاۋىن مۇدىرلار، دائىمىي ھەيئەتلەر ۋە ھەيئەتلەرنىڭ مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى، سىياسىي كېڭەش يىغىنلىرىغا قاتنىشىۋاتقان چاغدا ۋاقىت چىقىرىپ بۇ يىغىنغا قاتنىشىپ، خىزمەت دوكلادى ئاڭلىغانلىقى ئۈچۈن خۇشال بولغانلىقىنى بىلدۈردى ھەمدە كۆپچىلىك كېلەر نۆۋەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ چاقىرىلىشى ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ باردى، بۇ جەمئىيىتىمىزنىڭ خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشنى ئىلگىرى سۈرۈشكە كۆپ پايدىلىق دەپ قارىدى.

يىغىندىن كېيىن، مۇئاۋىن مۇدىرلار، دائىمىي ھەيئەتلەر ۋە ھەيئەتلەر ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتى ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن كۆرۈشتى؛ مۇئاۋىن مۇدىر قوشۇمچە ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ھامۇت داموللا ساۋاقداشلارغا سۆز قىلدى.

(يى دىڭ)

كاڭجۇاڭ خۇيزۇ ئاپتونوم يېزىسى قۇرۇلدى

گەنسۇ ئۆلكىسى پىڭلياڭ شەھىرىدىكى كاڭجۇاڭ يېزىسى خۇيزۇلار يېزىسى بولۇپ، جەمئىي 8800 دىن كۆپرەك مۇسۇلمان بار، بۇ يېزا 1984-يىل 5-ئاينىڭ 11-كۈنى كاڭجۇاڭ خۇيزۇ ئاپتونوم يېزىسى قىلىپ قۇرۇلدى. شۇ كۈنى، يېزىلىق ھۆكۈمەت 4 مىڭدىن ئارتۇق كىشىلىك ئاممىۋى يىغىن ئاچتى، يىغىندا يېزا باشلىقى دىڭ رېنشەن سۆز قىلدى. پىڭلياڭ ۋىلايەتلىك مەمۇرى مەھكىمە، بىرلىك سەپ بۆلۈمى ۋە پىڭلياڭ شەھەرلىك پارتكوم، شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى، شەھەرلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭەشى قاتارلىق 20 نەچچە ئورۇن لەۋھە ۋە تەبرىك خېتى ئەۋەتتى. يىغىندا پىڭلياڭ ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ۋە پىڭلياڭ شەھەرلىك چىنجۇي تىياتىرى ئۆمىكى مول مەزمۇنلۇق سەنئەت نومۇرلىرىنى قويۇپ بەردى.

بۇنىڭدىن باشقا، پىڭلياڭ شەھىرىنىڭ شيامېن، شاڭياڭ، داجەي، ماچۇەن، شياڭ، داچىن، بەيمياۋ، زەيخې قاتارلىق يېزىلىرىدىمۇ ئارقا-ئارقىدىن خۇيزۇ ئاپتونوم يېزىلىرى قۇرۇلدى.

(ما ۋەنفا)

www.uyghurkitap.com

ئۈرۈمچى، شىنىڭ، جىڭيۈەن قاتارلىق شەھەر ۋە ناھىيىلەردە ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلدى
خۇبېي، شېنياڭ، شىنجاڭ، جېڭجۇ قاتارلىق جايلاردىكى ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋەكىللەر يىغىنى ئۆتكۈزدى

يېقىندىن بۇيان، ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى جايلاردا ئىسلام دىنى يىغىنى ئۆتكۈزۈلۈۋاتقانلىقى ۋە ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلغانلىقىغا دائىر خەۋەرلەرنى كەينى-كەينىدىن تاپشۇرۇۋالدى، بۇلارنى رەتلەپ، تۆۋەندىكىچە خەۋەر قىلىمىز:

جۇڭچىڭجاڭ مۇنداق دەپ خەۋەر قىلدۇ: خۇبېي ئۆلكىلىك ئىسلام دىنىنىڭ بىرىنچى قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 5-ئاينىڭ 3-كۈنىدىن 6-كۈنىگىچە ۋۇچاڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا پۈتۈن ئۆلكە بويىچە ھەرقايسى ۋىلايەت، شەھەر ۋە ئوبلاستلاردىن كەلگەن خۇيزۇ ۋە ئۇيغۇر مۇسۇلمان ۋەكىللەردىن 70 نەچچە كىشى قاتناشتى. ئۆلكىلىك مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى تەكلىپكە بىنائەن يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى، ئۆلكىلىك، شەھەرلىك ھەرقايسى دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ مەسئۇللىرى يىغىنغا قاتنىشىپ، يىغىننىڭ ئېچىلغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلىدى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى يىغىننى تەبرىكلەپ تېلېگرامما ئەۋەتتى. يىغىندا ئۆلكىلىك ئىسلام جەمئىيىتىگە تەييارلىق كۆرۈش ھەيئىتىنىڭ خىزمەت دوكلادى ماقۇللاندى؛ ئۆلكىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى ۋە ئۆلكىدىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەھدىنامىسى تۈزۈلدى. يىغىندا دېموكراتىك ئاساسدا كېڭىشىش ئارقىلىق ئۆلكىلىك ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلدى، ماگۇڭجىڭ جەمئىيەتنىڭ مۇدىرلىقىغا سايلاندى.

ياڭ پېيخۇا مۇنداق دەپ خەۋەر قىلدۇ: خېيلۇڭجياڭ ئۆلكىسى چىچىخار شەھەرلىك ئىسلام دىنىنىڭ 1-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 4-ئاينىڭ 27-كۈنىدىن 28-كۈنىگىچە چىچىخار شەھىرى جيەنخۇا رايونىدىكى پۇكۇي مەسچىتىدە تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا شەھەر بويىچە 7 رايوندىن كەلگەن دىنىي ساھەدىكى زاتلار ۋە مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرىدىن 32 كىشى قاتناشتى، 30 كىشى سىرتتىن قاتناشتى، يىغىننىڭ ئالدىدا ۋەكىللەر تەييارلىق كۆرۈش گورۇپپىسىنىڭ تەييارلىق خىزمىتىدىن بەرگەن دوكلادىنى ئاڭلىدى ۋە شەھەر بويىچە 5 مەسچىتنىڭ خىزمىتىدىن چىقىرىلغان خۇلاسە دوكلاتىنى ماقۇللىدى. يىغىن داۋامىدا ۋەكىللەر

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەستايىدىل مۇھاكىمە قىلىش ئارقىلىق شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ قىسقىچە نىزامنامىسى، شەھەرلىك مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەھدىنامىسىنى ماقۇللىدى. كېڭەيتىش ئارقىلىق بەي ۋېنىدا مۇدىرلىققا، ياڭ پېيخۇا، خۇي شيەنبىن ۋە ماچىلار مۇئاۋىن مۇدىرلىققا، سەي ۋېنلۇڭ باش كاتىپلىققا سايلىنىپ، جەمئى 13 ھەيئەت ئەزاسىدىن تەركىب تاپقان شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 1-نۆۋەتلىك كومىتېتى تەشكىل قىلىندى. شەھەردىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى يىغىنغا قاتناشتى ۋە سۆزگە چىقتى.

يى يۈ مۇنداق دەپ خەۋەر قىلىدۇ: شىنىڭ شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى 1-نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ 1-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 5-ئاينىڭ 22-كۈنىدىن 24-كۈنىگىچە ئۆتكۈزۈلدى. يىغىندا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى ماقۇللاندى؛ شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 1-نۆۋەتلىك كومىتېتى سايلاپ چىقىلدى.

ماپىيخەن، ياڭ ۋېنگۇاڭ ۋە جېڭ دوڭلىنلار مۇنداق دەپ خەۋەر قىلىدۇ: جېڭجۇ شەھىرى ئىسلام دىنىنىڭ 1-نۆۋەتلىك ۋەكىللەر يىغىنى 4-ئاينىڭ 27-كۈنىدىن 29-كۈنىگىچە تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا شەھەر بويىچە ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلار ۋە مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرىدىن 83 كىشى قاتنىشىپ، بىرلىكتە شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىگە تەييارلىق كۆرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ خىزمەت دوكلادىنى مۇھاكىمە قىلدى؛ شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسىنى ماقۇللىدى؛ كېڭەيتىش ئارقىلىق ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەھدىنامىسىنى تۈزۈپ چىقتى. 25 كىشى شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى 1-نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، مۇئاۋىن مۇدىرلىرى، باش كاتىپى ۋە ھەيئەت ئەزالىرى بولۇپ سايلاندى. يىغىن مەزگىلىدە شەھەرلىك ھەرقايسى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى ۋەكىللەرنى يوقلىدى ۋە ئۇلار بىلەن بىللە رەسىمگە چۈشتى.

ماجىندۇڭ خەۋەر قىلىدۇ: ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئىسلام دىنىنىڭ 1-نۆۋەتلىك ۋەكىللەر يىغىنى 4-ئاينىڭ 14-كۈنىدىن 15-كۈنىگىچە ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا 5 رايون، 1 ناھىيە ۋە دېخانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانلىرىدىن كەلگەن ئۇيغۇر، خۇيزۇ، قازاق، ئۆزبەك، تاتار ۋە دۇڭشياڭ قاتارلىق 6 مىللەتنىڭ ۋەكىللىرىدىن 190 كىشى قاتناشتى. يىغىندا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خىزمەت ۋەزىپىسى مۇھاكىمە قىلىندى، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى ماقۇللاندى، ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەھدىنامىسى تۈزۈلدى. يىغىندا 45 كىشى ھەيئەت ئەزاسى، ما كۇيىۋەن پەخرى مۇدىر، شىرىپجان داموللا مۇدىر، مامىڭجاڭ، داۋۇت پازىل، ما ئەنتەي، ماششيەن ۋە ئەخمەت قالى قاتارلىقلار مۇئاۋىن مۇدىر ۋە 13 كىشى دائىمى ھەيئەت ئەزاسى بولغان شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 1-نۆۋەتلىك كومىتېتى سايلاندى.

جىن جەنشياڭ خەۋەر قىلىدۇ: شىزۇيشەن شەھەرلىك ئىسلام دىنىنىڭ 1-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 5-ئاينىڭ 27-كۈنىدىن 29-كۈنىگىچە شىزۇيشەن شەھىرىدىكى داۋۇكۇ دىگەن جايدا ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا 2 ناھىيە

ۋە 4 رايوندىن كەلگەن خۇيزۇ ۋە دۇڭشياڭ مىللەتلىرى ۋەكىللىرىدىن 60 نەچچە كىشى قاتناشتى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزالىرى ۋە ھەرقايسى ناھىيىلىك ھەم رايونلۇق مىللى-دىنىي خىزمەت تارماقلىرىنىڭ مەسئۇللىرىدىن 20 نەچچە كىشى سىرتتىن قاتناشتى. يىغىندا دېموكراتىك ئاساستا كېڭىشىش ئارقىلىق شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى 1-نۆۋەتلىك كومىتېتىغا 28 نەپەر ھەيئەت ئەزاسى ۋە 11 نەپەر دائىمى ھەيئەت ئەزاسى سايلاپ چىقىلدى. ھازىرقى شەھەرلىك سىياسى كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ياڭ بىڭچېڭ ئاخۇنۇم مۇدىرلىققا، شىيتيەنشى ۋە ۋاڭ فۇخەي ئاخۇنلار مۇئاۋىن مۇدىرلىققا سايلاندى. يىغىندا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى تۈزۈلدى ۋە يىغىننىڭ قارارى ماقۇللاندى.

يۈي خۇاشۇ مۇنداق دەپ خەۋەر قىلدۇ: جىڭيۈەن ناھىيىلىك ئىسلام دىنى ۋەكىللەر يىغىنى 5-ئاينىڭ 25-كۈنىدىن 27-كۈنىگىچە ئۆتكۈزۈلدى، يىغىنغا ناھىيە بويىچە ئىسلام دىنى ۋەكىللىرى ۋە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىللەردىن 142 كىشى قاتناشتى. يىغىندا مۇھاكىمە ئارقىلىق "مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ خىزمەت نىزامى" تۈزۈپ چىقىلدى ھەمدە يىغىن پۈتۈن ناھىيىدىكى دىنىي زاتلار ۋە مۇسۇلمانلارغا "مىللى مائارىپنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە ئامىنىڭ دىنىي سېلىغىنى يېنىكلىتىش توغرىسىدا تەكلىپنامە"نى چىقاردى. كېڭىشىش ئارقىلىق 21 كىشىدىن تەركىپ تاپقان ئىسلام جەمئىيىتى سايلاندى، ماجىشيەن مۇدىر، جاڭ داۋيۈەن، ما خېڭ، خې دېخەي ۋە دىڭ ۋېنپۇلار مۇئاۋىن مۇدىر بولۇپ سايلاندى ھەمدە 4 دائىمى ھەيئەت ئەزاسىدىن تەركىپ تاپقان دائىمى كومىتېت سايلاندى.

تيې پېرۇ ۋە سەي جىڭچيۇلەر خەۋەر قىلدۇ: شېنياڭ شەھەرلىك ئىسلام دىنىنىڭ 2-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 3-ئاينىڭ 10-كۈنىدىن 13-كۈنىگىچە تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا شەھەر رايونى، شەھەر ئەتراپىدىكى 4 رايون ۋە 2 ناھىيىدىن كەلگەن 64 نەپەر مۇسۇلمان ۋەكىل قاتناشتى. يىغىندا شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى 1-نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ خىزمەتلىرى ئەسلەپ ئۆتۈلدى ۋە يەكۈنلەندى؛ مەركىزىي كومىتېتنىڭ مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلىرى ۋە مەسئۇل يولداشلارنىڭ مۇھىم سۆزلىرى ئۆگىنىش قىلىندى ۋە مۇزاكىرە قىلىندى؛ شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسىگە تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى؛ شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى ۋە دائىمى كومىتېتى يېڭىدىن سايلاندى. لى خۇڭبىن مۇدىر، ياڭ گۈەنيىڭ، تيې زىجاڭ مۇئاۋىن مۇدىر ۋە تيې گۇاڭۋېن مۇئاۋىن باش كاتىپ بولغان، 21 ھەيئەت ئەزاسىدىن تەركىپ تاپقان شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى سايلاندى.

سۇ شېڭجى خەۋەر قىلدۇ: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام دىنىنىڭ 3-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 5-ئاينىڭ 13-كۈنىدىن 18-كۈنىگىچە ئۈرۈمچىدە داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايوننىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن ئۇيغۇر، قازاق، خۇيزۇ، قىرغىز، تاجىك، ئۆزبەك، تاتار، دۇڭشياڭ، سالا قاتارلىق 9 مىللەتتىن بولغان ئىسلام دىنى ساھەسى-

دىكى مەشھۇر زاتلار ۋە مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرى بولۇپ 215 كىشى قاتناشتى. ئىسلام دىنى ۋەكىللەر يىغىنىغا شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش بىڭتۇەندىكى مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرى تۇنجى قېتىم قاتناشتى. مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىدىن مەتنىمىن توختى ۋە مەتنىمىن كەنجى ئايرىم-ئايرىم ھالدا مىللىي سىياسەت ۋە دىنىي سىياسەت توغرىسىدا دوكلات بەردى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى چې گو ئاپتونوم رايونىنىڭ ھازىرقى ۋەزىيىتى ۋە ۋەزىپىسى، بىرلىك سەپ سىياسىتى، مىللىي سىياسەت ۋە دىنىي سىياسەت توغرىسىدا مۇھىم سۆز قىلدى. يىغىندا 4 يىلدىن بۇيانقى خىزمەتلەر يەكۈنلەندى، بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەت ۋەزىپىسى مۇھاكىمە قىلىندى ۋە بەلگىلەندى، «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ قىسقىچە نىزامنامىسى»گە تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى. «مەسچىتلەرنى دېموكراتىك ئاساستا باشقۇرۇش قائىدىلىرى» ۋە «ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەھدىنامىسى» تۈزۈپ چىقىلدى ۋە ماقۇللاندى، سايلام ئارقىلىق ئابدۇللا داموللا ھاجى مۇدىر بولغان ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 3-نۆۋەتلىك كومىتېتى ۋۇجۇتقا كەلدى، بۇ نۆۋەتلىك كومىتېت 125 نەپەر ھەيئەت ئەزاسى، 44 نەپەر دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، 10 نەپەر مۇدىر ۋە مۇئاۋىن مۇدىر، 1 نەپەر باش كاتىپتىن تەركىب تاپتى.

ئەنشەن شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، لياۋنىڭ ئۆلكىسى ئەنشەن شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرىنىڭ يىغىنى 4-ئاينىڭ 2-كۈنى خەيچېڭ ناھىيىسىدە ئۆتكۈزۈلگەن. يىغىن داۋامىدا بارلىق ھەيئەت ئەزالىرى مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلەرنى ئۆگەنگەن؛ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش توغرىسىدىكى تەجرىبىلەر ۋە ساقلانغان مەسىلىلەر ئالماشتۇرۇلغان ۋە يەكۈنلەنگەن؛ شۇنىڭدەك شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ بۇنىڭدىن

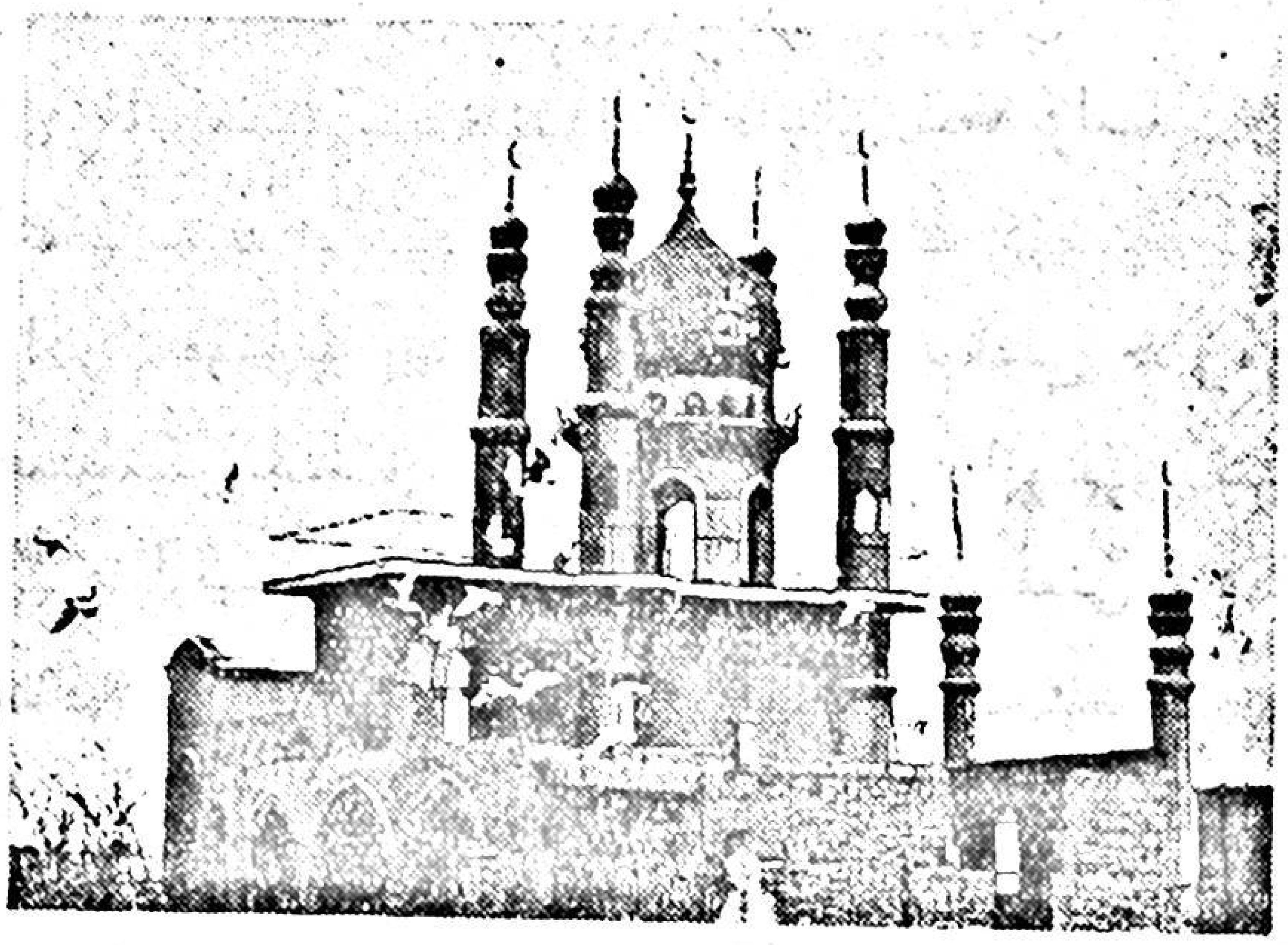

ئۈرۈمچى شەھىرى ئوتتۇرا كۆۋرۈك يېنىدىكى ئۇيغۇر مەسچىتىدىن بىر كۆرۈنۈش
سۈرەتنى ياڭ جىجۈڭ تارتقان

كېيىن مىللى ۋە دىنىي سىياسەتلەرنى قانداق
قىلىپ ئىزچىل ئىجرا قىلىش، دىنىي ئىشلارنى
ئوبدان يولغا قويۇش ۋە مەسچىت ئۆز كىرىمى
بىلەن ئۆزىنى قامداش قاتارلىق جەھەتتىكى
خىزمەتلەر تەتقىق ۋە مۇھاكىمە قىلىنغان.
دىنىي ساھەدىكى ۋەتەنپەرۋەر زاتلار ۋە دىنغا
ئېتىقات قىلغۇچى كەڭ ئاممىنىڭ 4 نى زامانىۋى-
لاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ھەسسە قوشۇش
ئاكتىپلىقىنى تېخىمۇ ئوبدان قوزغاش مەقسىدىدە
يىغىن بۇ يىل 3 - پەسىلدە شەھەرلىك ئىسلام
دىنى ساھەسىدىكى ئىلغارلارنىڭ سۆھبەت
يىغىنى ۋە ئىلغارلارنى تەقدىرلەش يىغىنى
چاقىرىشنى قارار قىلغان.

ماخېتۇ خەۋەر قىلدۇ: گەنسۇ ئۆلكىسى
جاڭجياچۇەن خۇيزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىدە
1984 - يىل 4 - ئاينىڭ 23 - كۈنىدىن 27 -
كۈنىگىچە ئىسلام دىنىنىڭ 2 - قېتىملىق ۋەكىل-
لەر يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى، يىغىنغا مەسچىتتە
ئىمام بولۇۋاتقان ئاخۇنلار، دىنىي ساھەدىكى
ۋەتەنپەرۋەر زاتلار ۋە مىللى - دىنىي خىزمەت
بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان كادىرلار بولۇپ 205
كىشى قاتناشتى. ناھىيىلىك پارتكوم، ناھىيىلىك
خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتى، ناھىيىلىك
خەلق ھۆكۈمىتى ۋە ناھىيىلىك سىياسى كېڭەش-
نىڭ مەسئۇللىرى، تيەنشۈي ۋىلايەتلىك ۋالى
مەھكىمىسى مىللى - دىنىي ئىشلار باشقارمىسىنىڭ
مەسئۇلى تەكلىپكە بىنائەن يىغىنغا قاتناشتى
ھەم ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ سۆزگە چىقتى.
يىغىنغا قاتناشقان ۋەكىللەر پارتىيىنىڭ سوتسىيا-
لىزم دەۋرىدە دىنىي مەسىلىگە قاراتقان تۈپ
نۇقتىئىنەزىرى ۋە ئاساسىي سىياسەتلىرى
شۇنىڭدەك مەركىزىي كومىتېتنىڭ مۇناسىۋەتلىك
ھۆججەتلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگەندى؛ ئالدىنقى
نۆۋەتلىك ئىسلام جەمىيىتى دائىمى كومىتې-
تىنىڭ خىزمەت دوكلادىنى ئاڭلىدى ۋە قاراپ
چىقتى؛ ناھىيىلىك ئىسلام جەمىيىتىنىڭ 2 -
نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ ئەزالىرىنى سايلىدى.

**خەندەن ۋىلايەتلىك مىللى ئىشلار كومى-
تېتىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە،** خەندەن ۋىلايەتلىك
ئىسلام جەمىيىتى 1 - نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ
2 - سانلىق ھەيئەتلەر (كېڭەيتىلگەن) يىغىنى
4 - ئاينىڭ 25 - كۈنىدىن 28 - كۈنىگىچە خېبېي
ئۆلكىسى خەندەن شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن.
يىغىنغا ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمىيىتىنىڭ ھەيئەت
ئەزالىرىدىن 21 كىشى، ئېچىلغان مەسچىتلەردە
ئىمام بولۇۋاتقان ئاخۇنلار ۋە مەسچىتنى دېمو-
كراتىك باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرلىرىدىن
17 كىشى قاتناشقان. يىغىن مەزگىلىدە ئۆلكىلىك
ئىسلام جەمىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى بەي
يۈيشېڭ، خەندەن ۋىلايەتلىك مەمۇرى مەھكى-
مىسىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىسى فېڭ شىڭ قاتارلىق
مۇناسىۋەتلىك ساھەلەرنىڭ مەسئۇللىرى يىغىنغا
قاتناشقان ھەم يىغىندا سۆز قىلغان.

يىغىنغا قاتناشقان ۋەكىللەر مەركىزىي كومى-
تېتنىڭ مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلىرى ۋە
گېزىت - ژورنالدا ئېلان قىلىنغان ماقالىلارنى
ئەستايىدىل ئۆگەنگەن، خەندەن ۋىلايەتلىك
ئىسلام جەمىيىتى قۇرۇلغاندىن بۇيانقى خىزمەت
ئەھۋالى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەت
توغرىسىدىكى دوكلاتنى ئاڭلىغان.

(ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى تەرىپىدىن
رەتلەندى)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى روزا ھېيتنى شات-خۇراملىق بىلەن ئۆتكۈزدى

«خەلق گېزىتى» 7-ئاينىڭ 2-ۋە 3-كۈنلىرى ئايرىم-ئايرىم ھالدا، "3000 دىن ئارتۇق جۇڭگو ۋە چەتئەللىك مۇسۇلمانلار روزا ھېيتنى بېيجىڭدا بىرلىكتە تەبرىكلىدى" ۋە "تىيەنجىن، شاڭخەي، چېڭخەي، گەنسۇ، نىڭشيا ۋە شىنجاڭ قاتارلىق جايلاردىكى مۇسۇلمانلار روزا ھېيتنى خۇشال-خۇرام ئۆتكۈزدى" دېگەن تېمىدا، 7-ئاينىڭ 1-كۈنى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۆز جايلىرىدىكى مەسچىتلەردە جەم بولۇپ ھېيت نامىزى ئوقۇغانلىقى، ھەرقايسى جايلاردىكى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ چاي ئۆتكۈزۈپ، روزا ھېيتنى تەبرىكلىگەنلىكى توغرىسىدىكى ئەھۋالنى خەۋەر قىلدى.

(ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى)

ژورنىلىمىزنىڭ تەھرىر بۆلۈمى ئىچكى موڭغۇل، شەنشى، نىڭشيا، چىڭخەي، لياۋنىڭ، خېيلۇڭجياڭ، شەندۇڭ، جياڭسۇ، خېنەن، خۇبېي، سىچۈەن، يۈننەن ۋە گۈيجۇ قاتارلىق ئۆلكە، ئاپتونوم رايوندىكى بەزى شەھەر ۋە ناھىيىلەردىن ئەۋەتىلگەن ھېيت نامىزى ئوقۇلغانلىقى ۋە تۈرلۈك پائالىيەتلەر خەۋەر قىلىنغان ماقالىلارنى تاپشۇرۇپ ئالدى. ئۇلارنى ئومۇملاشتۇرۇپ، تۆۋەندىكىچە خەۋەر قىلىمىز:

شەنشى ئۆلكىسىنىڭ شىئەن شەھىرىدىكى مۇسۇلمانلار خۇاجۆشياڭ جامەسىدە جەم بولۇپ ھېيت نامىزى ئوقۇغان، نامازدىن كېيىن، مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى ئىشتىن سىرتقى چامباشچىلىق ھەۋەسكارلىرى چامباشچىلىق، چېلىشىش، چىگوڭ قاتارلىقلار بويىچە ئىسىل ئويۇن كۆرسىتىپ بەرگەن، شەنشى ئۆلكىلىك ئىسلام جەمئىيىتى ۋە شىئەن شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىگە تەييارلىق قىلىش گۇرۇپپىسى چاي بەرگەن ھەمدە پۈتۈن ئۆلكىگە تەبرىكنامە تارقىتىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ھېيتنى مۇبارەكلىگەن. ئۆلكىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرى مالياڭجى چاي ئولتۇرۇشىدا قىلغان سۆزىدە، يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەرنى بايان قىلغان، شۇنداقلا خىزمەتتىكى يېتەرسىزلىكلەرنىمۇ ئوتتۇرىغا قويۇپ، دۆلەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىش ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنىڭ مەدەنىيەت-مائارىپ سەۋىيەسىنى تېزدىن ئۆستۈرۈشى كېرەكلىكىنى، ھازىر بەزى ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ جەمئىيەت ياكى ئائىلىسىنىڭ تەسىرى بىلەن، ئۆگىنىشكە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى، بۇنداق ھالەتنى تېزدىن ئۆزگەرتىش كېرەكلىكىنى كۆرسەتكەن.

ئەنكاڭ ناھىيىسى شەھەر ئىچىدىكى مەسچىت

هۆكۈمەتنىڭ ياردىمى بىلەن رېمونت قىلىنىپ يېپ-يېڭى تۈسكە كىرگۈزۈلگەن؛ كەلكۈن ئاپىتى بىلەن ۋەيران بولۇپ كەتكەن بېيسى مەسچىدى جىددى رېمونت قىلىش ئارقىلىق، پاك-پاكىز قىلىپ رەتلەنمەكتە ئىكەن. قەدرى كېچىسىدىن تارتىپ، بۇ ئىككى مەسچىتكە پانۇسلار ئېسىلىپ، ھېيتنىڭ يېتىپ كەلگەنلىگى كۈتۈۋېلىنغان.

چىڭخەي ئۆلكىسى شىنىڭ شەھىرىدە، خۇيزۇ، سالا ۋە دۇڭشياڭ قاتارلىق مىللەتتىن 20 مىڭغا يېقىن مۇسۇلمان دۇڭگۇەن مەسچىتىدە ھېيت نامىزى ئوقۇغان.

لياۋنىڭ ئۆلكىسى ئەنشەن شەھىرىدىكى مۇسۇلمانلار ھېيت كۈنى ئۆزلىرى ھەركەتكە كېلىپ، مەسچىتنىڭ ئىشىك-دەرىزىلىرىنى سىرلىغان، قەدىمي ھەم كۆركەم خانىقانىڭ تۆت ئەتراپىدىكى كىچىك پەشتاقلارغا يېڭىدىن رەڭلىك لامپۇچكىلار ئورناتقان. ئايغا قاراش راۋىغى ئۈستىگە ھىلال ئايغا (يېڭى چىققان ئايغا) تەقلىت قىلىپ ئورگانىك ئەينەكتىن ياسالغان ئاي بېكىتىلگەن. دالىيەن شەھىرىدە، روزا ھېيتنى كۈتۈۋېلىش يۈزىسىدىن بىرلەشمە كۆكۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلگەن، سەنئەت نومۇرلىرىنى خۇيزۇ مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى كەسپي ۋە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ھەۋەسكارلىرى ئۆزلىرى تۈزۈپ، ئۆزلىرى تەييارلاپ، ئۆزلىرى ئورۇنلىغان.

ۋەتىنىمىزنىڭ شىمالىغا جايلاشقان خېيلوڭجياڭ ئۆلكىسى مۇدەنجياڭ شەھىرىدە، بېيشەن باغچىسىدا بىرلەشمە كۆكۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلگەن، بۇ پائالىيەتلەرنى مۇسۇلمان ئىشچى-خىزمەتچىلىرى كۆپرەك بولغان زاۋۇت، كان رەھبەرلىرى ئۆزلىرى ئورۇنلاشتۇرۇپ ۋە تەشكىللەپ، ماشىنا ئورۇنلاشتۇرۇشقا مەخسۇس ئادەم بەلگىلىگەن، شەھەرلىك ئاشلىق ئىدارىسىنىڭ مەسئۇلى لۇياۋشېڭ ئادەملەرنى ئۆزى باشلاپ ماشىنىغا ئولتۇرۇپ باغچىغا بارغان. مۇسۇلمانلار كۆپرەك بولغان شىمالىي جۇڭگو قورال-جابدۇق زاۋۇتى، ئورمان-چىلىق ماشىنىلىرى زاۋۇتى، ياغاچچىلىق ماشىنىلىرى زاۋۇتى، ياغاچ ماتېرىياللىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى، پاراۋوز زاۋۇتى، ياڭمىڭ رايونى، 2-سودا ئىدارىسى، يېمەكلىكلەر شىركىتى ۋە شەھەر ئەتراپى رايونى يەنجياڭ گۇڭشېسىنىڭ گۇڭمىن دادۇيى قاتارلىق ئورۇنلارمۇ ئەستايىدىل تۈردە ھېيت پائالىيەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغان.

جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ جېنجياڭ شەھىرىدىكى مۇسۇلمانلار (400دىن كۆپرەك ئەر، 200 دىن كۆپرەك ئايال) 2 يىل رېمونت قىلىنىش ئارقىلىق يېپ-يېڭى تۈسكە كىرگۈزۈلگەن مەسچىتكە بېرىپ، ھېيت نامىزى ئوقۇغان. چاڭجۇ شەھىرىدىكى خۇيزۇ، ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرى باغچا كوچىسى مەسچىدىگە جەم بولۇپ ھېيت نامىزى ئوقۇغان.

خېنەن ئۆلكىسى چاڭگې ناھىيىسى بەيجەي كەنتىدە 2000 دىن كۆپرەك خۇيزۇ مۇسۇلمان بولۇپ، ناھىيە بويىچە خۇيزۇلار ئەڭ كۆپ توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان كەنت ھېساپلىنىدۇ. ھېيت كۈنى 1000غا يېقىن كىشى مەسچىتكە بېرىپ ھېيت نامىزى ئوقۇغان. ناھىيە رەھبەرلىرى مەسچىتكە كېلىپ، مۇسۇلمانلارنى تەبرىكلىگەن ھەمدە كەنتتىكى كەسپي ئائىلىلەر، نۇقتىلىق ئائىلىلەرنى ۋە كەنت باشقۇرۇشىدىكى زاۋۇتنى ئېكسكۇرسىيە قىلغان. ناھىيە رەھبەرلىك ئورگىنىنىڭ مەسئۇللىرى قوي ئۆچىيىنى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پىششىقلاپ ئىشلىگۈچى كەسپىي ئائىلە سوڭ شۆلياڭنىڭ ئائىلىسىدە مېھمان بولغان. ئۇ سوڭ شۆلياڭنى دادىل ۋە يۈرەكلىك ئىشلەپ، تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەپ قانچە تېز بېيىساڭ شۇنچە ياخشى، ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمىنى قانچە زورايتساڭ شۇنچە ياخشى دەپ ئىلھاملاندۇرغان ھەمدە ئۇنىڭدىن قوي ئۈچەينى پىرىم پىششىقلاپ ئىشلەشتىن تەييار مەھسۇلات قىلىپ ئىشلەشكە قاراپ يۈزلىنىشنى، بۇ جەھەتتە تاشقى سودا تارماقلىرى بىلەن بىۋاستە توختام تۈزۈشنى، بۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ كىرىمىنى ئاشۇرۇش بىلەن بىرگە، دۆلەتكە تېخىمۇ كۆپ تاشقى پېرېۋوت توپلاپ بېرىشنى ئۈمىت قىلغان.

خۇبېي ئۆلكىسى ۋۇخەن شەھىرىدىكى مۇسۇلمانلار جياڭخەن رايونى مىنچۇەن كوچىسى، جياڭخەن رايونى 7-فېۋرال كوچىسى ۋە ۋۇچاڭ رايونى جاۋيى كوچىسىدىكى مەسچىتلەرگە يىغىلىپ ھېيت نامىزى ئوقۇغان. شەھەرلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتى كىنو قويۇپ مۇسۇلمانلارنى كۈتۈۋالغان.

سىچۈەن ئۆلكىسى گۇاڭيۈەن ناھىيىسىدە، ھېيت كۈنى چۈشتىن كېيىن، روزا ھېيتىنى تەبرىكلەش يىغىنىدىن ناھىيىلىك مىللىي ۋە دىنىي ئىشلار بۆلۈمى، سىياسىي كېڭەشنىڭ مىللىي ۋە دىنىي ئىشلار گۇرۇپپىسى ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ يىغىن زالىدا، روزا ھېيتىنى تەبرىكلەپ چاي بەرگەن. بۇ ئازاتلىقتىن بۇيان بۇ ناھىيىدە ھۆكۈمەت ۋە ئالاقىدار تارماقلار دىنىي ھېيت-ئايەملەرنى تەبرىكلەش يىغىنىدىن ئۆتكۈزۈپ بەرگەن تۇنجى قېتىملىق چاي زىياپىتى بولغاچقا، مۇسۇلمانلار زور دەرىجىدە ئىلھاملانغان.

ئابا زاڭزۇ ئاپتونوم ئوبلاستى سۇڭپەن ناھىيىسى بازىرىدا، مىڭدىن ئارتۇق مۇسۇلمان قەدىمىي شەھەرنىڭ شىمالىدىكى مەسچىتتە ھېيت نامىزى ئوقۇغان، بۇنىڭدىن باشقا، 2 مىڭدىن ئارتۇق مۇسۇلمان شىلى، جاڭلا، جېنجياڭ قاتارلىق جايلاردىكى مەسچىتلەردە ئايرىم-ئايرىم ھالدا ھېيت نامىزى ئوقۇغان.

يۈننەن ئۆلكىسى كەييۈەن ناھىيىسى داجۇاڭ مەسچىتىدە، بۇ قۇتلۇق كۈنلەردە، 1984-يىللىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلگەن. بۇ قېتىم ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى جەمئى 42 نەپەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ 25 نەپىرى ئوغۇل، 17 نەپەرى قىز ئىكەن. بۇ، يۈننەننىڭ مەدرىس مائارىپى تارىخىدا، ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ئەڭ كۆپ بولغان بىر قېتىم ھېساپلىنىدۇ. شۇ جايدىكى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى ئۇلارغا خاتىرە بۇيۇملىرى تەقدىم قىلغان.

گۈيجۇ ئۆلكىسى ۋېيىنىڭ يىزۇ، خۇيزۇ، مياۋزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شياۋخەي رايونىغا قاراشلىق باۋجيا، گېگجيا، لياڭشەن ۋە شۋاڭلۇڭ گوڭشېلىرىدىكى كەڭ مۇسۇلمانلار ياڭۋاڭچياۋ مەسچىتىدە جەم بولۇپ ھېيت نامىزى ئوقۇغان.

روزا ھېيت كۈنلىرى ھەرقايسى جايلاردىكى ھۆكۈمەتلەر ۋە ئالاقىدار تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى مەسچىتلەرگە بېرىپ مۇسۇلمانلارنىڭ ھېيتىنى مۇبارەكلىگەن ھەمدە ئايرىم-ئايرىم ھالدا چاي بەرگەن، باغ سەيلىسى ۋە بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىشقا ئوخشاش پائالىيەتلەرنى ئۆتكۈزگەن. بەزى مەسئۇل يولداشلار مۇسۇلمانلارنى ۋەتىنىمىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشلىرىغا كۆپرەك كۈچ سەرپ قىلىپ، كۆپرەك تۆھپە قوشۇشقا ئىلھاملاندۇرۇپ سۆز قىلغان.

مۇسۇلمانلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىپ، ئىسلام دىنى خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت ياراتايلى

لياۋنىڭ ئۆلكىلىك خەلق ھۆكۈمىتى دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ 2-باشقارمىسى

لياۋنىڭ ئۆلكىلىك ئىسلام جەمىيىتى 5-ئاينىڭ 14-كۈنىدىن 17-كۈنىگىچە شېنياڭ شەھرىدە "لياۋنىڭ ئۆلكىسى مۇسۇلمانلىرىنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشۇش جەھەتتىكى تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنى" چاقىردى. يىغىنغا سانائەت، يېزا ئىگىلىك، مەدەنىي-مائارىپ، سەھىيە، سودا، مۇلازىملىق كەسپى ۋە دىنىي ساھە قاتارلىق ھەر قايسى سەپلەردە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشقان مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرىدىن 43 كىشى قاتناشتى، ئۆلكىلىك ئىسلام جەمىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەتلىرى، ھەر قايسى شەھەرلىك، ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمىيەتلىرىنىڭ مۇدىرلىرى ۋە ئۆلكىلىك ئىسلام جەمىيىتىنىڭ شېنياڭدىكى ھەيئەتلىرى بولۇپ 18 كىشى يىغىنغا قاتناشتى. جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ماشيەن ۋە ئىشخانا مۇدىرى لىن يۈسىنلار تەكلىپكە بىنائەن مەخسۇس بېيجىڭدىن شېنياڭغا كېلىپ يىغىنغا قاتناشتى ھەم يىغىنغا يېتەكچىلىك قىلدى. ئۆلكىلىك كاتولىكلار ۋەتەن سۆيۈش جەمىيىتى، خىرىستىيان دىنى "3 ئۆز" ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكىتى ھەيئىتى، بۇددا جەمىيىتى، داۋجاۋ دىنى جەمىيىتى ۋە شېنياڭ شەھەرلىك ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتىنىڭ مەسئۇللىرى يىغىننى تەبرىكلىدى. يىغىن مەزگىلىدە، جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتى ۋە ئۆلكىگە قاراشلىق بەزى شەھەر ۋە ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمىيەتلىرىنىڭ تەبرىك سوغىسى ۋە تەبرىك خېتى تاپشۇرۇۋېلىندى.

ئۆلكىلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى نا شىنمىن، ئۆلكىلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى گاۋسىن، گۇەن زەيخەن، ئۆلكىلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتى ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى بەي فېي ۋە شېنياڭ شەھەرلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى يۈجېڭ يىغىنغا كېلىپ تەبرىكلىدى، ناشىنمىن، گاۋسىن ۋە تىيې يۈجېڭ قاتارلىقلار ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ يىغىندا سۆز قىلدى.

يىغىندا پۈتۈن ئۆلكىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان خىزمەت ئورۇنلىرىدا 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى يولىدا تۆھپە قوشقانلىقىغا دائىر يېڭى تەجرىبىلەر يەكۈنلەندى،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مەملىكەتلىك سىياسى مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى دېڭ يىڭچاۋنىڭ سىياسى مەسلىھەت كېڭـ 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك كومىتېتىنىڭ 2-يىغىنىدا سۆزلىگەن ئېچىش نۇتقى ۋە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ دىنى مەسىلىلەرگە دائىر ھۆججەتلىرى ئۈستىدە ئۆگىنىش ۋە مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىلدى. يىغىن مەزگىلىدە، ۋەكىللەر شېنياڭ شەھەرلىك ئىسلام دىنى ئىنىستىتۇتىنىڭ ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن بىرلىكتە شېنياڭ شەھىرىنىڭ نەنسى مەسچىتىدە بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش ئولتۇرۇشى ئۆتكۈزدى.

يىغىندا 15 ۋەكىل تەجرىبە تونۇشتۇردى. جېنجۇ ۋىلايىتى يىشەن ناھىيىسىنىڭ قاپارتما گۈل توقۇلما بۇيۇملىرى زاۋۇدىنىڭ تېخنىكى دەي شۇلەن تېنى ئاجىز، كېسەلچان بولۇپ، 2 يىللا مەكتەپتە ئوقۇغان، لېكىن ئۇ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان غەيرەت بىلەن، قاتمۇ-قات قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، قاپارتما گۈل نۇسخىلىرىنى لاھىيىلەشنى بېرىلىپ تەتقىق قىلىپ، ئانچە ئۇزاق بولمىغان ۋاقىتتىلا كەسپ ئەھلى بولماسلىقتىن ئۆزگىرىپ تېخنىك بولۇپ يېتىلدى. ئۇ ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، يولداشلىرى بىلەن بىرگە 18 خىل مەھسۇلات تۈرىنى لاھىيىلەپ چىقتى. 82 خىل قاپارتما گۈل نۇسخىسىنىڭ 6 سى 1981-يىلدىن 1983-يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا، ئۆلكە، شەھەر بويىچە ئەلا نۇسخا دېگەن نامغا ئېرىشتى، بەزى مەھسۇلاتلار ھەتتا 6 — 7 مەملىكەتتە سېتىلىپ، تاشقى سودا تارماقلىرى ۋە چەتئەل سودىگەرلىرىنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. دەي شۇلەن ئۆلكە، شەھەر ۋە ناھىيە بويىچە ئەمگەك نەمۇنىچىسى، شەھەر ۋە ناھىيە بويىچە "8-مارت قىزىل بايراقدارى" بولۇپ باھالاندى. دالىيەن شەھىرى جۇڭشەن رايونلۇق ئۆي-زېمىن باشقارمىسىنىڭ شوپۇرى خۇي ۋەنخۇڭ شوپۇرلۇق تېخنىكىسىنى بېرىلىپ ئۆگىنىپ، ماشىنىنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھەيدەپ، 350 مىڭ كىلومېتىر بىخەتەر يول يۈرۈپ، 230 مىڭ يۈەندىن كۆپرەك قىممەت ياراتقان، 1981-يىلدىن 1983-يىلغىچە جەمى 2824 لىتىر ماي تېجەپ قالغان. ئۇ كۆپ قېتىم شەھەر بويىچە قائىدە-نىزامغا رىئايە قىلىش، بىخەتەر ئاپتوموبىل ھەيدەش ۋە ئېنېرگىيە تېجەش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن، 10 نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇدا باشقارما ۋە ئىدارە بويىچە ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى بولۇپ باھالانغان. بېنشى شەھىرىنىڭ لىشىن رايونى خولىيەنجەي كەنتىدىكى توخۇچىلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى كەسپىي ئائىلە لى شۇاڭچىڭ پارتىيىنىڭ يېزا ئىقتىسادىي سىياسىتىنى پائال ئىزچىللاشتۇرۇپ، تىرىشىپ ئەمگەك قىلىپ بېيىش يولىغا ماڭغان. ئەسلى ئۇنىڭ ئائىلىسى قىيىنچىلىقى بار ئائىلە ھېساپلىناتتى، ئۇ 1981-يىلى ئەتىيازدا قەرز ئېلىپ توخۇ بېقىشقا كىرىشكەن. توخۇنى كۆڭۈل قويۇپ بېقىش ئارقىلىق، 2 يىلدىن كېيىن قەرزنى قايتۇرغانىنىڭ ئۈستىگە 3243 يۈەن پايدا ئالغان. قوشۇمچە كەسپ ئارقىلىق دېخانچىلىقنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە دېخانچىلىق ئارقىلىق قوشۇمچە كەسپنى يۈكسەلدۈرۈش ئۈچۈن، ئۇ ئائىلىسى بويىچە ئۇرۇقلۇق ئېتىزى ۋە يەم-خەشەك ئېتىزىنى ھۆددىگە ئالغان. 1983-يىلى، ئۇنىڭ دۆلەتكە سېتىپ بەرگەن ۋە بازارنى تەمىنلىگەن 5 مىڭ جىڭدىن ئارتۇق توخۇم، دۆلەتكە

سېتىپ بەرگەن ئاشلىق، كۆكتات ۋە دەرەخ كۆچىتى قاتارلىق مەھسۇلاتلاردىن قىلغان ئومۇمى كىرىمى 8900 يۈەندىن ئېشىپ كەتكەن. ھازىر كەنت بويىچە كەسىپى ئائىلىلەر تەرەققى قىلىپ 30 دىن ئېشىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇلار ئورتاق بېيىش يولىغا ماڭغان. شىنياڭ شەھەرلىك قىزىل كىرىس جەمىيىتى دوختۇرخانىسىنىڭ باش دوختۇرى ۋاڭ داكۈي 30 يىلدىن بويان، داۋالاشنىڭ بىرىنچى سەپىدە خىزمەت قىلىپ كەلگەن بولۇپ، نۇرغۇنلىغان ئېغىر كېسەللەرنى ۋە خەۋپلىك كېسەللەرنى داۋالاپ ساقايتقان ھەمدە ھەمىشە كېسەللەرگە كۆيۈنۈپ، ئۇلارنىڭ ھالىغا يەتكەن، كېسەللەر ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى قاتتىق ھاياجانلانغان. گەرچە ئۇنىڭ يېشى ھازىر 50 تىن ئېشىپ كەتكەن بولسىمۇ، جۇڭگو تىبابەتچىلىكىنى داۋاملىق تىرىشىپ ئۆگىنىپ، جۇڭگو تىبابەتچىلىكى بىلەن غەرپ تىبابەتچىلىكىنى بىرلەشتۈرۈش يولىغا قاراپ ماڭماقتا. دالىيەن شەھەرلىك مۇلازىملىق شىركىتى يۈگجى ساتىراچخانىسىنىڭ مۇدىرى، ئۆلكە بويىچە 1-دەرىجىلىك ساتىراچ لىيەن لياڭچېن مۇلازىملىق كەسپىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ دەرىزىسى، ساتىراچ — خەلق تۇرمۇشىنى گۈزەللەشتۈرگۈچى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن. ئۇ ساتىراچخانىدا قىزغىن بولۇپلا قالماي، ياشلارغا ئۆگىتىش، ياشلارنى يېتەكلەش، ياشلارغا ياردەم بېرىش بىلەن، خىزمەت قىلىش سۈپىتىنى يۇقۇرى كۆتەرگەن. بۇنىڭ بىلەن ساتىراچخانا ئىلغار كوللىكتىپ بولۇپ باھالانغان، ئۇ "5 كە دىققەت قىلىش، 4 تە گۈزەل بولۇش، 3 نى قىزغىن سۆيۈش" پائالىيىتىگە ماسلىشىش ئۈچۈن، تەشەببۇسكارلىق بىلەن، زاۋۇت، مەكتەپ، مەھەللىلەرگە بېرىپ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەتنى تەشۋىق قىلغان، شۇنىڭدەك ياشلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ھازىرقى زامان ياشلىرىنىڭ ساغلام روھى-تۇرقىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان نۇرغۇن كۆركەم-گۈزەل چاچ پوسۇنىنى لايىھىلەپ چىققان، شۇنىڭ بىلەن، كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى گۈزەللەشتۈرۈش، مەنىۋى بۇلغىنىشنى توسۇش جەھەتلەردە ئاددى خىزمەت ئورنىدا گەۋدىلىك تۆھپە ياراتقان. يىغىندا يىڭكۇ ناھىيىلىك داشچاۋ مۇسۇلمانلار گۆش دوكىنىنىڭ مۇدىرى ۋاڭ جېنچىڭ ئۆز كۆچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈش، دۇكاننىڭ كىرىمى ئارقىلىق مەسچىتنىڭ چىقىمىنى قامداش جەھەتلەردە قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەرنى تونۇشتۇردى. ئۇلار مۇسۇلمانلارنى ئۆزلىرى مەبلەغ توپلاشقا ھەركەتلەندۈرۈپ، قاسساپچىلىقنى يولغا قويۇپ، قوشۇمچە يىمەكلىكلەر دوكىنى قۇرغان، ئۇلار ھازىرغا قەدەر بولغان ئارىلىقتا 51 مىڭ 800 يۈەن پايدا تاپقان، دۆلەتتىن پۇل تەلەپ قىلمايلا، كونىراپ ئەبجەغى چىقىپ كەتكەن داشچاۋ مەسچىدىنى يېڭىۋاشتىن رېمونت قىلغان، يەنە كېلىپ ئاخۇنلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە مەسچىتنىڭ ھەممە چىقىملىرىنى كۆتەرگەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار "مەسچىتلەر ئۆزىنى ئۆز كىرىمى بىلەن قامداش" جەھەتتە دەسلەپكى قەدەمدە تەجرىبە ھاسىل قىلغان. شېنياڭ كان ئىدارىسى سەيدۈن كانى رودا توشۇش رايونىنىڭ مۇئاۋىن دۈيجاڭى، ئىدارە-كان بويىچە ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى لى جېنتىڭ، بېنشى شەھەرلىك تيەشەنفۇ كۆمۈر كانىنىڭ ياپون تىلى ئوقۇتقۇچىسى، مۇھاجىر ئىشلىرى ئىلغارى جاڭ جىڭپو، فوشۇن شەھەرلىك 3-نېفىت زاۋۇتىنىڭ ئىشچىسى ليۇ فىڭشۆ، فاكۇ ناھىيىلىك كالا-قوي گۆشى دوكىنىنىڭ مۇدىرى ليۇ يۆمىن، فاكۇ، خېيشيەن، تەيئەن ناھىيىلىرىدا مەسچىتتە ئاخۇنلۇق قىلىدىغان خا يۈنشياڭ، گۇدېۋېن، شى

www.uyghurkitap.com

ئىنگۋاڭ قاتارلىق ئاخۇنۇملار، جىنجۇ شەھەرلىك مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى چاڭ يىنتىڭ، بېيجىڭ ناھىيىسى لۇياڭ يېزىسىنىڭ مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ زاپخوزى بەي گولۇ قاتارلىقلارمۇ يىغىندا تەجرىبە تونۇشتۇردى.

يىغىنغا قاتناشقان مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرى ۋە ئىسلام دىنى كەسپىي خادىملىرى بىردەك مۇنداق دەپ قارىدى: بۇ قېتىمقى يىغىندا 12 ـ قۇرۇلتاينىڭ روھى ئىزچىللاشتۇرۇلدى، شۇنداقلا يىغىن پارتىيىنىڭ باش ۋەزىپىسى ۋە باش نىشانىغا بويى سۇنۇپ ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ، كەڭ مۇسۇلمانلارنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا قاتنىشىش ئاكتىپلىقىنى يەنىمۇ قوزغىدى ھەمدە بىر قېتىم مىللىي سىياسەت ۋە دىنىي سىياسەت توغرىسىدا قايتا تەربىيە ئالدۇق. كۆپچىلىك بۇ قېتىمقى يىغىن ئارقىلىق چوڭقۇر تەربىيە، زور ئىلھام ئالغانلىقىنى، نىشانى ئايدىڭلىشىپ، غەيرىتىنىڭ ئاشقانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

بەزى ۋەكىللەر قاتتىق تەسىرلەنگەن ھالدا مۇنداق دېيىشتى: ئىلگىرى "سول" چىل خاتا ئىدىيىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن، نورمال دىنىي ئېتىقاتىمىزمۇ سىياسى مەسىلە دەپ قارالغان ئىدى، ھازىر پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى قالايمىقانچىلىقنى ئوڭشاپ، دىنىي ئېتىقات ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، بىزدەك دىنغا ئېتىقات قىلىدىغان ئاممىنىڭ 4نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا قاتنىشىش ئاكتىپلىقىمىزنى قوزغىدى. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "ۋەتەننى سۆيۈش ئىمان جۈملىسىدىندۇر". سوتسىيالىزم قۇرۇش پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ئىشى، شۇنداقلا بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئارزۇسى ۋە باش تارتىپ بولمايدىغان ۋەزىپىسى. ياشنىپ قالغان بەزى ۋەكىللەر تەقدىرنامىنى تۇتقان ھالدا ھاياجانلانغىنىدىن مۇنداق دېيىشتى: ئىلگىرى دىنغا ئېتىقات قىلىش ئەركىنلىكىمىزمۇ يوق ئىدى، يىغىنلا ئېچىلسا تەنقىت قىلىناتتۇق، ئەدىۋىمىزنى يەيتتۇق، بېشىمىزنى كۆتۈرۈپمۇ يۈرەلمەيتتۇق. "4 كىشىلىك گۇرۇھ" زورلۇق-زومبۇلۇق قىلغان مەزگىللەردە، جېنىمىزدىن جاققىدە تويغان ئىدۇق. بۈنداق يىغىنغا قاتنىششىمىز ئوخلاپ چۈشىمىزگىمۇ كىرىپ باقمىغان. قىلغان ئازغىنە خىزمەتلىرىمىز ئۈچۈن بۈگۈن مۇكاپاتلاندۇق، راستلا ئۇزۇل-كېسىل قەد كۆتەردۇق. بۇ بىزگە نىسبەتەن پۈتۈن ۋۇجۇدىمىزغا كۈچ-قۇۋۋەت بېغىشلايدىغان شەرەپلىك ۋە بەختلىك ئىش بولدى. ئۇلار كۈچىنىڭ يېتىشىچە ئىشلەپ، پۈتۈن زېھنى-كۈچىنى ۋەتىنىمىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىشلىرىغا بېغىشلايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

يىغىنغا قاتناشقانلار خوشال ھالدا، بۇ قېتىمقى يىغىن ئۆلكىمىزنىڭ ئىسلام دىنى خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش ئۈچۈن يېڭى تەجرىبىلەر ھاسىل قىلىپ بەردى، شۇنداقلا بۇ يىغىن ئۆلكە بويىچە ئىسلام جەمىيەتلىرىنىڭ خىزمىتىنىڭ قانات يېيىشىغا تۈرتكە بولىدۇ، دەپ ھىساپلىدى.

جىڭيۇەن ناھىيىسى مىللىي خىزمەتنى كۈچەيتىپ، سىياسەتنى ئەمىلىيلەشتۈرۈشنى راسا چىڭ تۇتتى

چى گاڭ زى چېڭ شاڭ يىڭ

گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا جايلاشقان جىڭيۇەن ناھىيىسىدە 450 مىڭ ئاھالە بار. بۇنىڭ ئىچىدە 17 ئاز سانلىق مىللەتنىڭ ئاھالىسى 5903 بولۇپ، بۇنىڭ 5544 نەپىرى خۇيزۇ، 58 نەپىرى دۇڭشىياڭ مىللىتى.

جىڭيۇەن ناھىيىسى قۇرغاقچىلىق رايونىغا كىرىدىغان بولۇپ، نىڭشيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونى بىلەن تۇتىشىپ تۇرىدۇ. بۇ يەردىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ كۆپ قىسمى ئازاتلىقتىن ئىلگىرى تارىختا ئۆتكەن ئەكسىيەتچىلەر، گومىنداڭ مىلىتارىستى ماخۇڭكۈينىڭ ئەسكەرلىككە تۇتۇشى، ئالۋاڭ سېلىشى ۋە دەھشەتلىك ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىشى تۈپەيلىدىن، يۇرت-ماكانلىرىدىن ئايرىلىپ، تۈگشىن، خەييۈەن ۋە ۋۇجۇڭ قاتارلىق ناھىيىلەردىن قېچىپ كەلگەن. باش تىققۇدەك ئۆيى، پۇت قويغۇدەك يېرى بولماسلىقتەك ھالەت ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنىڭ ئەينەن تەسۋىرى ئىدى.

ئازاتلىقتىن كېيىن، خەلق ھۆكۈمىتى ھەممە مىللەت باپ-باراۋەر، دىگەن سىياسەتنى يولغا قويدى، جىڭيۇەن ناھىيىسىدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرگە ئوخشاش قەد كۆتىرىپ، خوجايىن بولدى، ئۇلار مىللىي باراۋەرلىك سىياستىنىڭ نۇرىغا چۈمۈلدى. جىڭيۇەن ناھىيىسىنىڭ سىياسى، ئىقتىسات ۋە مەدىنىيەت ئىشلىرىدا يەر-جاھاننى زىل-زىلىگە كەلتۈرىدىغان ئۆزگىرىشلەر بولدى، بولۇپمۇ 3-ئومۇمى يىغىندىن بۇيان ناھىيىلىك پارتكوم ۋە ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئاز سانلىق مىللەتلەر خىزمىتىنى ئەستايىدىل كۈچەيتىپ، تۈرلۈك سىياسەتلەرنى ئەمىلىيلەشتۈرۈشنى راسا چىڭ تۇتۇپ، كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئۈنۈم ھاسىل قىلدى.

1. مىللىي باراۋەرلىك، ئىتتىپاقلىق سىياستى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلدى؛ ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى ۋەكىلى ئىچىدە، ئاز سانلىق مىللەتلەر ۋەكىلىدىن 5 كىشى بولۇپ، ۋەكىللەر ئومۇمى

www.uyghurkitap.com

سانىنىڭ 2 پىرسەنتىنى؛ ناھىيىلىك سىياسى مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ ئەزالىرى ئىچىدە، ئاز سانلىق مىللەتتىن بولغان ئەزالار 8 كىشى بولۇپ، ئومۇمى ئەزا سانىنىڭ 17.2 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلغان. ناھىيىلىك پارتكوم، ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ دائىمى كومىتېتى ۋە ناھىيىلىك سىياسى مەسلىھەت كېڭىشى دائىمى كومىتېت ئەزالىرى تەركىۋىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر بار. ھازىر ناھىيە بويىچە ئاز سانلىق مىللەت ئىشچى-خىزمەتچىلىرى ۋە كادىرلىرىدىن 156 كىشى بولۇپ، بۇلاردىن ناھىيە دەرىجىلىك رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتقىنى 1 كىشى، بۆلۈم دەرىجىلىك كادىر 10 كىشى. ئاز سانلىق مىللەتلەر بىرقەدەر توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ۋۇلەن ۋە گۇڭخې يېزىلىرى ۋە شەھەر بازىرىدىكى ھەرقايسى مەھەللە، كوپېراتىپلاردا، ئاز سانلىق مىللەتتىن رەھبىرىي كادىرلار سەپلەندى، ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسىمۇ، ھوقۇقىمۇ بار بولۇپ، ئۇلار ئاممىنىڭ پىكرىگە قۇلاق سالدۇ، خىزمەتلەردە ئاكتىپ رول ئوينىماقتا. ئاخۇنلار بىلەن مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مەسئۇللىرىمۇ باشلامچىلىق رولىنى ئوينىماقتا.

2. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرى ۋە دىنىي ئېتىقاتىغا ھۆرمەت قىلىندى: گۇڭخې يېزىسىدىكى قېرىنداش داۋىيىدىكى خەنزۇلار بىلەن خۇيزۇلار بىر تۇرۇبىنىڭ سۈيىنى ئىشلىتىدىغان بولغاچقا، خەنزۇلارنىڭ ھېيت-بايراملىرى كەلگەندە، سۇ قىس بولۇپ كېتىپ، تولىمۇ قولايسىز بولاتتى. خۇيزۇلار سۇ تۇرۇبىسىدىن يەنە بىرنى ئورنىتىشقا تىرىشقان بولسىمۇ، ھەل قىلىشقا قۇربى يەتمىگەن ئىدى، ناھىيىلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى مۇزاكىرە قىلىپ، سۇ ئىنشائاتى مەبلىغى ۋە مىللى ئىشلار راسخودىدىن 6 مىڭ نەچچە يۈز يۈەن ئاجرىتىپ، ئۇلارنىڭ سۇ مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ بەردى. چېڭگۇەن ۋە گۇڭخې يېزىلىرىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ جامائەت قەۋرىستانلىقى ئۇزاق يىللار ئىشلىتىلگەچكە جەسەت قويغىدەك يەر قالمىغان ئىدى. چېڭگۇەن ۋە گۇڭخې يېزىلىرىنىڭ يېزىلىق ھۆكۈمەتلىرى ئۆز ئارا كېڭىشىش ئارقىلىق، يېڭىۋاشتىن 30 مو يەر ئاجرىتىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ قەۋرىستانلىق يېرى بولماسلىق ئەندىشىسىنى ھەل قىلىپ بەردى. ئاز سانلىق مىللەتلەر تارقاقلىشىپ ئولتۇراقلاشقان يېزا ۋە كوپېراتىپلاردا، ھېيت-ئايەملەردە ۋە توي-تۆكۈن، ئۆلۈم-يىتىم ئىشلىرىدا خەنزۇلار بىلەن مۇسۇلمانلار مىللى ئۆرپ-ئادەتكە ئۆز-ئارا ھۆرمەت قىلىشىپ، قويۇق بېرىش-كېلىش قىلىپ، ئىناق ئۆتتى. مۇسۇلمانلارنىڭ "روزا ھېيت" ۋە "قۇربان ھېيت"لىرىدا ناھىيىنىڭ ئالاقىدار تارماقلىرىدىكى رەھبەرلەر مەسچىتلەرگە ۋە بىر قىسىم مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرىگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ ھېيتىنى تەبرىكلىدى، ئۇلارنى يوقلىدى ۋە سۆھبەت يىغىنلىرىنى ئېچىپ پىكىر ئالدى. ناھىيىلىك يېمەك-ئىچمەكلىكلەر شىركىتى ئاز سانلىق مىللەتلەر تاماقخانىلىرىنى گۆش بىلەن تەمىنلەش جەھەتتە، مەخسۇس قاساپ تۇرغۇزدى، مەخسۇس سايماندا توشۇدى، مەخسۇس ئورۇن ئاجرىتىپ تەمىنلىدى ۋە مەخسۇس ساتقۇچىلارنى بېكىتتى، بۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار خاتىرجەم بولۇپ، مىللەتلەر مۇناسىۋىتى قويۇقلاشتى ۋە

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى كوچەيدى. ۋەتەننى، دىننى سۆيۈش پرىنسىپى ئاستىدا، ھازىر مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان چېكگوەن، گوگخې يېزىلىرىدا، 6 ئورۇندا مەسچىت ئېچىپ بېرىلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ تەلىۋى قاندۇرۇلۇپ، دىنىي پائالىيەتلەر نورماللاشتۇرۇلدى.

3. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، تۇرمۇشىنى ياخشىلاشقا پائال يار-يۆلەكتە بولدى: ناھىيىلىك ھۆكۈمەت ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى كەڭ ئېچىپ، ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ياردەم بەردى. ناھىيىلىك ھۆكۈمەت 1979-يىلدىن 1983-يىلغىچە چېكگوەن، گوگخې ۋە جېكئەن قاتارلىق جايلاردىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرگە 45 مىڭ يۈەن پۇل ياردەم بەردى، بۇ پۇلغا ئۇلار بىر ئاپتوموبىل، ئىككى قول تراكتورى سېتىۋالدى ۋە بىر قۇدۇق قازدۇردى. ۋۇلەن يېزىسىنىڭ ئىتتىپاق كوپېراتىۋىدا، ئازاتلىقتىن ئىلگىرىدىن 1956-يىلغىچە، كوپېراتىپ بويىچە 141 ئائىلە، 953 كىشى بولۇپ، بىر پۈتمۇ يېرى يوق ئىدى، تىجارەتچىلىك، قىسقا يوللۇق ترانسپورت ئارقىلىق تىرىكچىلىك قىلاتتى، كىيىمى پۈتۈن، قوسىقى توق ئۆتمەيتتى. ناھىيىلىك ھۆكۈمەت 1966-يىلى ئۇلارغا ھەقسىز قۇتقۇزۇش مەبلىغى ئاجرىتىپ بېرىپ، بىر تۇتاش پىلانلاپ، ھەر بىر ئائىلىگە ئايرىم قورۇسى بار يېڭى ئۆي سېلىپ بەردى ۋە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش قورال-سايمانلىرى ئېلىپ بەردى، شۇنداقلا ناھىيىلىك ئورگانلارنىڭ ھەرقايسى تارماقلىرىنى ۋە مەكتەپلەرنى سەپەرۋەر قىلىپ 900 مو سۇغۇرۇلىدىغان يەرنى، 100 مو بىنام يەرنى تۈزلەپ، ئەزالارنىڭ جان سانىغا ئاساسەن تەقسىم قىلىپ بېرىپ، ئۇلارنى خوشال-خورام ۋە خاتىرجەم ھالدا يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. كېيىن يەنە كەينى-كەينىدىن 50 مىڭ يۈەن قەرز بېرىپ، ئۇلارنىڭ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سېتىۋېلىشىغا ياردەم بەردى، ھازىر كوپېراتىپنىڭ 1 چوڭ تىپتىكى تراكتورى، 2 قول تراكتورى، 3 ئۇن زاۋۇدى، 2 سۇ تارتىش پومپىسى، 15 خېچىرى ۋە ئېتى، 70 ئىشىگى، 3 كالىسى، 600 تۇياقتىن ئارتۇق قويى بار. 70 تۇياقتىن ئارتۇق قويى بار ئائىلىدىن 2 سى بار. ئۇلار دېخانچىلىقنى قىزغىن سۆيگەچكە، ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىپ، تۈجۈپىلەپ ئىشلەپ، بىرلىك مەھسۇلاتنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈپ كەلمەكتە. ئۇلار 1966-يىلدىن 1970-يىلغىچە ھەر يىلى دۆلەتتىن 120 نەچچە مىڭ جىڭ ئاشلىق سېتىۋېلىپ يەيتتى، 1971-يىلدىن 1982-يىلغىچە دۆلەتكە 347 مىڭ جىڭ ئاشلىق غەللە-پاراق تاپشۇردى ۋە سېتىپ بەردى، ئۇلارنىڭ كىشى بېشىغا يىللىق ئاشلىق نورمىسى 600 جىڭدىن يۇقىرى بولدى، قىسمەن ئائىلىلەرنىڭ 1000 جىڭدىن ئېشىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلار يەنە كۆپ خىل ئىگىلىكنى پائال راۋاجلاندۇرۇپ، كۆز يەسلىدە ئېكىنزغا تۇرۇپ چامغۇر تېرىشنى يولغا قويۇپ، بىرلىك مەھسۇلاتنى 8 مىڭ جىڭدىن 10 مىڭ جىڭغىچە يەتكۈزدى. ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىي قىلغاچقا،

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

كوپېراتىپ بويىچە 5 ئائىلە تېلېۋىزور سېتىۋالدى. رادىيو، كىيىم تىكىش ماشىنىسى ھەممە ئائىلەردە دېگۈدەك بار. ۋەلسىپىت بەزى ئائىلىلەردە 3 ـــ 4 كە يەتتى. ھەممە ئائىلىلەردە يېڭى پوسۇندىكى ئۆي جابدۇقلىرى بار، قىز ـ يىگىتلەر ھەممىسى دېگۈدەك قول سائىتى تاقىدى. چېڭگۈەن يېزىسىنىڭ بېيجۇاڭ 1 ـ كوپېراتىۋىدىكى خۇيزۇ دېخان جۇ يەنشياڭ 1979 ـ يىلى باققان 40 تۇياق قوي كۆپىيىپ، 120 نەچچە تۇياققا يېتىپ، 1982 ـ يىلى پادىچىلىقتىن كىرگەن كىرىمى 1220 يۈەنگە يەتتى، بۇنىڭ بىلەن كىشى بېشىغا 81 يۈەن 50 فۇڭدىن توغرا كەلدى. خۇيزۇ كوپېراتىپ ئەزاسى ياڭ دېگرۇڭنىڭ ئائىلىسىدە 9 جان بولۇپ، سېغىن كالىدىن 3 نى باقىدۇ، ئۆتكەن يىلى ئۇنىڭ سۈتتىن كىرگەن ساپ كىرىمى 3720 يۈەنگە يېتىپ، كىشى بېشىغا 413 يۈەندىن توغرا كەلدى. ليۇجىڭفۇنىڭ باقان سېغىن كالىسى 1983 ـ يىلى 7 گە كۆپەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە 3 ئىنەكنىڭ كۈندىلىك سۈتى 75 جىڭغا يېتىدىغان بولۇپ، شۇ يىلىنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدىلا 4050 يۈەن كىرىم قىلدى، بۇنىڭدىن خىراجەتنى چىقىرىۋەتكەندە، 2700 يۈەن ساپ كىرىم بولۇپ، ئۇ ناھىيە بويىچە داڭلىق كەسپىي ئائىلە بولۇپ قالدى.

4. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ياخشى ئېلىپ بېرىشىغا پائال ياردەم بېرىلدى: ئوقۇش يېشىغا توشقان ئاز سانلىق مىللەت بالىلىرىنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، 1980 ـ يىلى، ناھىيىدىن 4000 يۈەن پۇل ئاجرىتىپ بېرىپ، جىڭشەن يېزىسىنىڭ دياۋگۇ مۇسۇلمانلار كوپېراتىۋىنىڭ بىر كورپۇس دەرسخانە ۋە بىر ئىشخانا سېلىۋېلىشىغا ياردەم بەردى. بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئورۇندۇق، ئۈستەل ياسىتىۋېلىشى ئۈچۈن پۇل ئاجرىتىپ بەردى، شۇنداق قىلىپ، دياۋگۇ مۇسۇلمانلار باشلانغۇچ مەكتىپى قۇرۇلۇپ، مۇسۇلمان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىشى قىيىن بولۇشتەك مەسىلە ھەل قىلىندى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، 13 مىڭ يۈەن پۇل ئاجرىتىپ، مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايوندىكى چېڭگۈەن ئوتتۇرا مەكتىپى ۋە خۇڭزۇيزى باشلانغۇچ مەكتىۋىگە كۆپەيتىپ دەرسخانا سېلىپ بېرىلدى، ئورۇندۇق، ئۈستەل ۋە ئوقۇش ـ ئوقۇتۇش مۇئەسسىسى تولۇقلاپ بېرىلدى. يېقىندا، ناھىيىدىن يەنە 60 مىڭ يۈەن مەخسۇس مائارىپ راسخودى ئاجرىتىپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان دۈڭگۈەندە مۇسۇلمانلار باشلانغۇچ مەكتىۋىدىن بىرنى قۇرۇشقا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن، جىڭيۈەن ناھىيىسىدىكى ئاز سانلىق مىللەت بالىلىرىنىڭ مەكتەپكە كىرىشى مەسىلىسى ئاساسەن ھەل بولدى. مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش ئىشىنى تۇتۇش بىلەن بىرگە، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە سىفەن مەكتەپلىرىنى پۈتتۈرگەن ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالى مەكتەپلەرگە كىرىش مەسىلىسىدە، نومۇر ئۆلچىمىنى لايىغىدا تۆۋەنلىتىپ ئېتىۋار بېرىش چارىسىنى قوللىنىپ، ئۇلار ئالى مەكتەپلەرگە چىقىشقا ئىلھاملاندۇرۇلدى. ھازىر ناھىيە بويىچە ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى 900 دىن ئاشىدۇ، ھۆكۈمەت ئىشتاتىدىكى ئوقۇتقۇچى

ۋە خىزمەتچىلەر 8، ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەر 3، ئالى مەكتەپتە ئوقۇۋاتقانلار 4، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەر 90 نەچچىگە يەتتى. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 80 پىرسەنتتىن ئېشىپ كەتتى، بۇ، تارىختا كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىش.

5. ناھەق، يالغان، خاتا ئەنزىلەر ئاقلىنىپ، ئادەمگە قارىتىلغان سىياسەت ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى: ئومۇمەن 1958-يىلدىن بۇيان خاتا بىر تەرەپ قىلىنغانلىقى دىنىي زاتلار ۋە ئامما ئۈستىدىكى ئەنزىلەر قايتا تەكشۈرۈلۈش ئارقىلىق، ئۈزۈل-كېسىل ئاقلاندى. بۇلاردىن ئىككى ئاخۇن ناھەيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ ئەزاسى ۋە دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇلدى. "مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى" مەزگىلىدە تاغ ۋە يېزىلارغا چۈشۈرۈلگەن ئاز سانلىق مىللەت ئائىلىلىرىنىڭ مەسىلىسىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاش ئارقىلىق، سىياسەتكە ئاساسەن، 36 ئائىلە، 208 كىشى شەھەر نوپۇسىغا ئېلىندى.

بىر مۇنچە مۇسۇلمانلار زادىلا كۆرۈلۈپ باقمىغان بۇنداق تېچ-ئىناق بولغان ۋەزىيەت ئۈستىدە گەپ ئېچىپ مۇنداق دېيىشتى: "پارتىيىنىڭ تۈرلۈك مىللىي، دىنىي سىياسەتلىرىنىڭ ئەمەلىيلىشىشى بىزنىڭ مىللىي ئىپتىخارىمىزنى ئاشۇردى، شۇنداقلا ۋەتىنىمىزدىن ئىبارەت مىللەتلەر چوڭ ئائىلىسىنىڭ سۆيۈملۈك، ئىللىق ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ ھېس قىلدۇق، بىز جەزمەن ئەمەلىي ھەرىكىتىمىز ئارقىلىق، ۋەتىنىمىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، پارتىيىنىڭ بىزگە قىلغان غەمخورلۇقىغا جاۋاب قايتۇرىمىز!"

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بىز ياخشى كۆرىدىغان چېن جۈنۋېن ئاخۇنۇم

ماۋېيجى

پىشقەدەم ئاخۇن چېن جۈنۋېن گەنسۇ ئۆلكىسى پىڭلياڭ شەھرىدىن بولۇپ، بۇ يىل 70 ياشتىن ئاشتى، ھازىر گۇيۇەن ناھىيىسى جۈڭخې مەسچىتىدە ئىمام بولماقتا. ئۇنىڭ ئائىلىسىدىن 5 ئەۋلات چوڭ ئىمام ئاخۇن چىق-قان. چېن جۈنۋېن ئاخۇن كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپ دىنىي كىتابلارنى بېرىلىپ ئوقۇغان، ياشلىق دەۋرىدە ئۆزىنىڭ تالانتىنى كۆرسى-تىپ، 34 ياشتىن باشلاپلا ئاخۇن بولۇپ، ھەرقايسى جايلاردا ئىماملىق قىلىپ مەسچىت باشقۇردى. چېن جۈنۋېن ئاخۇنۇمنىڭ بىلىم سەۋىيىسى يۇقۇرى بولۇپ، ئۇ ئەخلاق-پەزى-لەتلىك ئادەم، دىنىي ئەقىدىلەرنى ياخشى بىلىدۇ، ھازىر گۇيۇەن ۋە پىڭلياڭ ناھىيىلىرىدە ئابرويلۇق ئاخۇن بولۇپ، كەڭ خۇيزۇ ئاممىسى-نىڭ ماختىشى ۋە ھۆرمەتلىشىگە ئېرىشتى. چېن جۈنۋېن ئاخۇن قۇرئان كېرىمنى ئەستايىدىل، دانىمۇ-دانە، ئوچۇق ۋە جاراڭلىق ئوقۇيدۇ، جۈمە كۈنلىرى ۋە ھېيت-ئايەملەردە يېقىن ئەتراپتىكى خۇيزۇ ئەر ۋە ئاياللار مەسچىتكە بېرىپ ئۇنىڭ "ۋەز"ىنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. چېن جۈنۋېن ئاخۇنۇم سەمىمى، ئاق كۆڭۈل بولۇپ، تۇرمۇشتا ئاددى-ساددا ياشايدۇ، ئۇ چىقىشقاق ۋە يېقىملىق ئادەم، ئۆز نەپسى-نى يېسىپ، مەردانىلىق بىلەن كىشىلەرگە ياردەم بېرىدۇ، نەچچە 10 يىلدىن بۇيان، ئۇ ئىمام بولغاندىن باشقا، قۇربىنىنىڭ يېتىشىچە خەيرى-ساخاۋەت ئىشلىرىنى قىلىپ كەلدى. 1980-يىلى، بىر قېتىم ئۇ ئىمام بولغان ۋاقىت ئىچىدە كىشىلەر سەدىقە قىلغان 14 يوتقانلىق تاپشۇرۇۋالدى، ئۇنىڭ ئىككىسىنى ئۆزى ئىش-لىتىشكە ئېپقالغاندىن باشقا، قالغانلىرىنى كەمبەغەل مۇسۇلمانلارغا سەدىقە قىلىپ بەردى؛ جۈمە كۈنى، ئۇ دائىم قىيىنچىلىقى بار كىشى-لەرگە سەدىقە بېرىدۇ؛ ئۇ بەلگىلىمە بويىچە ئىمام بولغان ئاخۇنغا فىتىر ئورنىغا تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن 3000 جىڭ بۇغداينى ئالماي، "مەھەللىمىزنىڭ قىيىنچىلىقى كۆپ، بۇنى مەسچىتكە ئىشلەتسۇن" دىدى. مەسچىتتە خانىقا سېلىنغاندا، ئۇ 100 يۈەن ئىئانە قىلدى. ئۇ

دىنىي ئىشلارغا ۋە كىشىلەرگە ياردەم بېرىشكە ئامراق، ئۆزى بولسا مال-مۈلۈك توپلىمايدۇ، تاھازىرغىچە ئۇ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن 2 ئېغىز گەمىدە تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇ دائىم ئۆز پەرزەنتلىرىگە: "پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ شەخسى ئۈچۈن مال-مۈلۈك توپلاشنىڭ ئۆزى خاتالىقنىڭ باشلىنىشى، دىگەن تەلىمىگە ئەمەل قىلىڭلار......" دەيدۇ.

چېن جۇنۋېن ئاخۇن ۋەز ئېيتقاندا، چوڭقۇر ئەقىدىلەرنى چۈشەندۈرگەندىن باشقا، يەنە ئەمەلىي ئەھۋاللارغا بىرلەشتۈرۈپ كەڭ مۇسۇلمانلارغا: ھارام بىلەن ھالالنى ئايرىش مۇسۇلمانلار ئۈچۈن سۇ بۆلگۈچ ھېساپلىنىدۇ، ھەرقانداق ئىش قىلغاندا ئومۇم بىلەن شەخسنى ئېنىق ئايرىش كېرەك، ئىككىسنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىشقا بولمايدۇ، دەپ تەربىيە بېرىدۇ. چېن جۇنۋېن ئاخۇننىڭ تەلىم بېرىشى ئاستىدا، بىر مەھەل ئەۋج ئالغان ناچار كەيپىيات روشەن ھالدا ياخشىلاندى؛ چېن جۇنۋېن ئاخۇن يەنە مۇسۇلمانلارغا ئىتتىپاق بولۇپ دوستانە ئۆتۈش، بولۇپمۇ مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىش كېرەك دەپ تەربىيە بېرىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ھۆكۈمەت ھەرقايسى جەھەتلەردە بىز ئازسانلىق مىللەتلەرگە كۆڭۈل بۆلۈپ كەلدى، بىز ئىرادىلىك بولۇپ، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھەسسە قوشۇشىمىز لازىم؛ ۋەتەننى سۆيۈش پەرزدۇر؛ بىز ئىسمى جىسمىغا لايىق مۇسۇلمان بولۇپ، دۆلەت قانۇنلىرىغا، دىنىي ئەقىدىلەرگە رىئايە قىلىشىمىز، خاتىرجەم ھالدا ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىشىمىز كېرەككى، ھەرگىزمۇ ئەسكىلىك قىلماسلىقىمىز كېرەك.

چېن جۇنۋېن ئاخۇن دىنىي دەرس ئۆتۈشتە ئەستايىدىل بولۇپ، دىن ئىشلىرىنى قانات يايدۇرۇپ، ئىختىساسلىق كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش ۋە دىنىي ئىستىلنى يۈكسەلدۈرۈشتە روشەن تۆھپە قوشتى، شۇڭا ئۇنىڭ تەسىرى ناھايىتى چوڭ بولدى. 1982-يىلى، چېن جۇنۋېن ئاخۇن شەنشى مەھەللىسى مەسچىدىگە ئىمام بولغاندا، كېچە-كۈندۈز دىنىي ئىشلار ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ، مەسچىتنى باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى يۈي تىڭجۇن بىلەن بىللە تەتقىق قىلىپ، لايىھە نۇسخىلىرىنى ئىشلەپ، ئاخىرى ھۆكۈمەتنىڭ سەممىي غەمخورلۇغى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئورتاق تىرىشىشى ئارقىسىدا بىر يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ھەيۋەتلىك، جۇڭگوچە ئۇسلۇپ بىلەن چەتئەلچە ئۇسلۇپ بىرلەشتۈرۈلگەن ۋە مىللى ئالاھىدىلىككە ئىگە خانىقا ياسىلىپ چىقتى، كەڭ-ئازادە بولغان تاھارەتخانىسىمۇ ياسىلىپ چىقتى، بۈگۈنكى كۈندە مۇسۇلمانلار خوشال-خوراملىق بىلەن مەسچىتكە بېرىپ ناماز ئوقۇيدىغان بولدى. كېيىن ئۇ يەنە جۇڭخې مەھەللىسگە قايتىپ كەلدى، ئۇنىڭ باشلامچىلىغىدا، جۇڭخې مەسچىدىنى ياساش قۇرۇلۇشى باشلاندى، ھەرقايسى مەھەللىنىڭ ياردىمى ئاستىدا، كۆركەم ۋە ھەيۋەتلىك يەنە بىر خانىقا پۈتتى.شۇنىڭ ئۈچۈن، مۇسۇلمانلار مىننەتدارلىق بىلەن: چېن جۇنۋېن ئاخۇنۇم ھەقىقەتەن بىر ياخشى كۆرۈندىغان ئوبدان ئاخۇن دىيىشتى.

خۇەيشېڭسى مەسچىدىنىڭ ئۆتمۈشى ۋە ھازىرى

گۆەن لىيەنجى ۋاڭ جىن

گۇاڭجۇدىكى خۇەيشېڭسى مەسچىدى، رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئېلىمىزدىكى ئەڭ بۇرۇن سېلىنغان مەسچىت بولۇپ، ئۇ ئېلىمىزدىكى قەدىمقى مەشھۇر ئىسلام بىناكارلىغى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ، شۇنداقلا جۇڭگو بىلەن ئەرەپ ئەللىرىنىڭ مەدىنىيەت ئالماشتۇرۇشى، دوستانە بېرىش-كېلىشىنىڭ تارىخىي دەلىلىدۇر.

1981-يىل 3-ئايدا، جەنۇپنىڭ باھارلىق گۈللەر يەرمەنكىسى يېڭىلا يېپىلىپ بولغان چاغدا، بىز ماشىنىغا چۈشۈپ جۇجياڭ دەلتىسىنىڭ يۇقۇرىسىغا جايلاشقان جەنۇپتىكى ئەڭ زور شەھەر گۇاڭجۇغا كېلىپ، ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتنىشىش پۇرستىدىن پايدىلىنىپ، ئىسلام مەدىنىيىتىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتىمىز بىلەن، ئىزدەپ-سوراپ يۈرۈپ، ئۇزاقتىن بېرى كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ كەلگەن خۇەيشېڭسى مەسچىدىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلدۇق.

گۇاڭتالۇ كوچىسىغا جايلاشقان خۇەيشېڭسى مەسچىدىگە كىرىپلا جىمجىتلىق ھەم ئاسايىشلىق ھىس قىلدۇق. كارىدۇر بىلەن يۈرۈپ، گۈل ۋە دەل-دەرەخنىڭ باراقسان بولۇپ كەتكەنلىگىنى، ئۆي-ئىمارەتلەرنىڭ رەتلىك سېلىنغانلىغىنى كۆردۇق. خۇەيشېڭسى "خۇەيشېڭ گۇاڭتاسى" دەپمۇ ئاتىلىدىكەن. گۇاڭتا مۇنارى مەسچىت سەيناسىنىڭ سول بۇرجىكىگە جايلاشقان بولۇپ، مەسچىت ئىچىدىكى ئەڭ كاتتا قۇرۇلۇش ئىكەن. بۇ مۇنارنىڭ ئىگىزلىگى 36 مېتىر بولۇپ، ئۇ ئىگىز ھەم ھەيۋەتلىك-ھەشەمەتلىك، يۇمىلاق تۈۋرۈك شەكىللىك مۇنار ئىكەن؛ مۇنارنىڭ چوققىسى بۇلۇتقا ياندىشقان بولۇپ، چوققىدىكى ئالتۇن قىرغاۋۇل بەلگىسى بۇرۇنلا ئۇچۇراپ كەتكەن ئىكەن. مۇنار ئىچىدە بىر بىرىگە تۇتاشمايدىغان ئىككى شوتا بولۇپ، ئايلانما شەكىلدە چوققىغا تۇتىشىدىكەن. بىز ئايرىم-ئايرىم ھالدا ئىككى شوتا بىلەن مۇنار چوققىسىغا چىقتۇق ھەم شوتا پەلەمپىينى ساناپ باقساق، ھەر بىرى 154 پەلەمپەي ئىكەن. مۇنار شوتىسىنىڭ بىرنەچچە پەلەمپىيىگە توغرىلاپ سىرتنى كۆرۈش ئۈچۈن بىردىن تۆشۈك ئېچىلغان ئىكەن. بۈگۈنكى كۈندە،

گۇاڭجۇ مۇنارىرى سىمۇنت بىلەن پۇختىلانغان بولسىمۇ، يەنىلا ئەسلى قىياپىتىنى ساقلاپ قالغان. بۇ مۇنار خىش-ياغاچ قۇرۇلمىلىق جۇڭگوچە قەۋەتلىك مۇنارغا زادىلا ئوخشىمايدىغان بولۇپ، ئەرەپچە بىناكارلىق ئۇسلۇبىدا سېلىنغان ئىكەن. مۇنارنىڭ چوققىسىغا چىقىپ، گۇاڭجۇ شەھىرى مەنزىرىسىنى سەيلى قىلىپ كۆڭلىمىز يايراپ كەتتى.

بۇ مۇنار نېمە ئۈچۈن گۇاڭتا (نۇر مۇنارى) دەپ ئاتىلىدۇ؟ بۇ ھەقتە ھەر خىل گەپلەر بار ئىكەن. گۇاڭتا مۇنارىنىڭ سىرتى يالتىراق بولغانلىقى، كۆپ بۇرجەكلىك قەۋەتلىك مۇنارغا ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق دەپ ئاتالغان دېگۈچىلەر بار ئىكەن؛ ئەينى يىللاردا، مۇنار جۇجياڭ دەرياسى (ھازىر دەريا يولىنى ئۆزگەرتكەن) بويىغا جايلاشقان بولۇپ، كېچىدە چىراق ئارقىلىق كېمىلەرگە يول كۆرسىتىپ بەرگەچكە شۇنداق دەپ ئاتالغان دېگۈچىلەرمۇ بار ئىكەن. بىزنىڭ تەھلىل قىلىشىمىزچە، بۇ مۇنارنى مۇسۇلمانلارنىڭ سۆزى بويىچە ئويغىتىش مۇنارى، ئەزان مۇنارى، چاقىرىش مۇنارى دېيىش كېرەك، غەربىي شىمالدىكى خۇيزۇ مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپچىلىكى ياغاچ مۇنار ياسايدۇ. بىز كۆرگەن خۇەيشېڭسى مەسچىدىنىڭ ئىمارەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئۇسلۇبى مەملىكەت ئىچىدىكى كۆپ سانلىق مەسچىتلەرگە ئوخشاش بولۇپ، خانىقانىسىنىڭ ئۆگزىسى قەدىمىي بىناكارلىق قۇرۇلمىسى ئىكەن، مەسچىتنىڭ سول تەرىپىدە بىر راۋاق، مەسچىتنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ كەينىدىرەك بىر سەراپ بار ئىكەن. مەسچىت ئىچىدىكى كارىدورلەردىكى بېغىشلىما تاختىلىرى ئاساسەن بۇزۇلماپتۇ. مەسچىتنىڭ ئىچى پاكىز، يورۇق بولۇپ، سىماپ چىراقلار ئېسىلغان، سەراپ بەك چىرايلىق ياسالغان ئىكەن. پۈتكۈل مەسچىت، مۇنار بەك ئوبدان ئاسرىلىپتۇ. چۈنكى ئۇلار جۇڭگودا ئەڭ بۇرۇن سېلىنغان ئىسلام دىنىغا دائىر قەدىمىي قۇرۇلۇش بولۇپ، قىممەتلىك تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە بولغاچقا، بۇرۇنلا ئۆلكە دەرىجىلىك ئاسرىلىدىغان مەدەنىي يادىكارلىق قىلىپ بېكىتىلىپتۇ.

خۇەيشېڭسى مەسچىدىنىڭ زادى قايسى يىللىرى سېلىنغانلىقىنى ئېنىق دەپ بېرىش تەس ئىكەن. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇ تاڭ سۇلالىسى بىلەن سۇڭ سۇلالىسى ئارىلىقىدا سېلىنغان دېيىشكە بولىدۇ. ئىسلام دىنى جۇڭگوغا دېڭىز يولى ۋە قۇرۇغلۇق ئارقىلىق كىرگەن. تاڭ سۇلالىسى بىلەن سۇڭ سۇلالىسى دەۋرلىرىدە، ئېلىمىزنىڭ ئوتتۇرا ۋە يېقىن شەرق ئەللىرى بىلەن بولغان دېڭىز قاتنىشى ئالاقىسى جۇش ئۇرۇپ راۋاجلاندى، نۇرغۇن پارس، ئۇلۇغ ياۋچى سودىگەرلەر جۇڭگوغا كېلىپ ئىسلام دىنىنى دېڭىز يولى بىلەن ئېلىمىزگە ئېلىپ كەلدى. شۇ چاغلاردا، گۇاڭجۇ، ياڭجۇ، چۈەنجۇ، خاڭجۇلاردا مۇسۇلمان سودىگەرلەر ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئۇلار مېھمان سودىگەرلەر دەپ، ئۇلار چۈشكەن سارايلار مېھمانلار سارىيى دەپ ئاتالغان ئىدى؛ بۇ مەسچىت تارىختا مېھمانلار مەسچىدى، مېھمانلار مۇنارى دەپمۇ ئاتالغان. بۇ ھال بۇ مەسچىتنى چەتئەللىك مۇھاجىر سودىگەرلەرنىڭ سالدۇرغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

بىر مەسچىت ئىچىگە ئېسىلغان بېغىشلىما تاختايغا يېزىلغان ”تاڭ سۇلالىسى جېنگۇەننىڭ بىرىنچى يىلى سېلىنغان“ دېگەن خەتلەرنى كۆردۇق. جېنگۇەننىڭ بىرىنچى يىلى مىلادى 627 ـ يىلى بولۇپ، بۇ چاغ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان 6 ـ يىلىغا، ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىشنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىغا توغرا كېلىدۇ، بۇ چاغلاردا جۇڭگودا مەسچىت ياساش ئېھتىمالى چوڭ ئەمەس. لېكىن تاڭ سۇلالىسى ھۆكۈم سۈرگەن 300 يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە باي مۇسۇلمان سودىگەرلەردىن گۇاڭجۇغا كەلگەنلەر كۆپ بولغان، جېنگۇەن دەۋرىدىن بىرئاز كېيىنرەك ۋاقىتلاردا مەسچىت سېلىش ئېھتىمالغا يېقىن. مەسچىت ئىچىدە يەنە بىرنەچچە بېغىشلىما تاختايلار بولۇپ، ئۇلارغا ”بۈيۈك مىڭ سۇلالىسى چېڭخۇانىڭ 3 ـ يىلى (1467 ـ يىلى)“، ”بۈيۈك چىڭ سۇلالىسى كاڭشىنىڭ 34 ـ يىلى (1695 ـ يىلى)“ ۋە ”مىنگونىڭ 24 ـ يىلى (1935 ـ يىلى“ دېگەنگە ئوخشاش مەسچىتنىڭ 3 قېتىم قايتا ياسالغانلىقىغا دائىر خاتىرىلەر يېزىلغان. بىر ـ قانچە قېتىم ئۆزگەرتىپ ياساش ئارقىلىق قۇرۇلۇشنىڭ شەكلى دەسلەپكى چاغلاردىكىگە زور دەرى ـ جىدە ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالغان.

ھازىر مەسچىتتە ساقلىنىۋاتقان ئەڭ دەسلەپكى يادنامە يۈەن سۇلالىسى جىژېڭنىڭ 10 ـ يىلى (1350 ـ يىلى) 8 ـ ئايدا تۇرغۇزۇلغان ”خۇەيشېڭسى مەسچىدىنى قايتا سېلىش خاتىرىسى“ بولۇپ، ئۇنىڭدا خۇەيشېڭسى مەسچىدىنى لايىھەلەش، ياساش ئىشلىرىغا سىرتتىن كەلگەن ئۇستىلارنىڭ رىياسەتچىلىك قىلغانلىقى، ئۇنىڭ تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە سېلىنغانلىقى ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەر ـ نىڭ 14 ـ ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا كەڭ تارقالغانلىقىغا دائىر ئەھۋاللار يېزىلغان. لېكىن يادنا ـ مىدە مەسچىتنىڭ كونكرېت سېلىنغان يىلى تىلغا ئېلىنمىغان.

خۇەيشېڭسى مەسچىدىنىڭ تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە سېلىنغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان ئېنىق ئاساس بولمىسىمۇ، تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە گۇاڭجۇدا مەسچىت بارلىقى راست. 9 ـ ئەسىر ـ نىڭ ئوتتۇرىلىرىدا جۇڭگوغا كەلگەن ئەرەب سودىگەر سۇلايمان ئۆزىنىڭ ساياھەت خاتىرىسىدە گۇاڭجۇدىكى مېھمانلار سارىيىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇشى توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازغان: ”بۇ يەردە بىر ئىسلام ئاقساقىلى، بىر مەسچىت بار ئىكەن، جايلاردىن كەلگەن مۇسۇلمان سودىگەرلەرنىڭ كۆپچىلىكى گۇاڭجۇغا توپلانغان، مۇسۇلمانلارنىڭ دەۋا ئىشلىرىنى ئىسلام دىنىنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى بويىچە بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن جۇڭگو پادىشاسى بىر قازى تەيىنلەپتۇ... ھەر ھەپتىنىڭ بىرنەچچە كۈنى مۇسۇلمانلار بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىملىرىنى قىرائەت قىلىدىكەن... ھەممىدە قۇرئان كېرىم، مەدرىس شىرىپ ۋە ئىسلام ئادىتى بويىچە ئىش قىلىندىكەن.“ بەزىلەر مۇشۇ خاتىرىگە ئاساسەن، ئۇنىڭدا يېزىلغان ”مەسچىت“ ئەينى چاغدىكى خۇەيشېڭسى مەسچىدى بولۇشى ئېھتىمالغا تولىمۇ يېقىن دەپ پەرەز قىلىدىكەن.

كېيىن بىز گۇاڭجۇ موزېيىنىڭ كۆرگەزمىخانىسىدا ساقلانغان جەنۇبىي سۇڭ سۇلالىسىدا ياشىغان

فاڭ شىنرۇنىڭ «جەنۇبىي دېڭىزدا يېزىلغان 100 شېئىر» دېگەن شېئىرلار توپلىمىنى كۆردۇق، بۇنىڭدا «مېھمانلار مۇنارى» دېگەن شېئىر بولۇپ، شېئىرنىڭ خاتىمىسىدە مۇنداق دەپ يېزىلغان: "مېھمانلار مۇنارى تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە سېلىنغان بولۇپ، خوەيشېڭسى مۇنارى دەپ ئاتىلىدۇ. بۇرما شەكىللىك شوتا مۇنارنىڭ چوققىسىغا تۇتىشىدىغان بولۇپ، ئېگىزلىگى 650 چى كېلىدۇ (بۇ توغرا ئەمەس)، زادىلا قەۋىتى يوق، ئۇنىڭغا قىرغاۋۇل بەلگىسى ئورنىتىلغان بولۇپ، شىمالغا قاراپ بۇرۇلىدۇ. ھەر يىلى 5-، 6-ئايلاردا تائىپىلەر داقا-دۇمباق ئېلىپ، مۇنارنىڭ چوققىسىغا چىقىپ يامغۇر تىلەيدۇ، ئاستىدا خانىقا بار." بۇ يەردە "چوققىسىغا چىقىپ" "يامغۇر تىلەيدۇ" دېگەن گەپ ئىچكى ئەھۋالنى بىلمىگەنلىكتىن يېزىلغان بولۇپ، بۇ ھال شۇ چاغدىكى ئىسلام دىنىغا بولغان چۈشەنچە ۋە تونۇش سەۋىيىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

ھازىر، گۇاڭجۇ ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئورنى مەسچىت ئىچىدە ئىكەن.

بىز خوەيشېڭسى مەسچىدى بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن، يەنە ئىختىيارسىز ھالدا ئارقىمىزغا بۇرۇلۇپ، ئۇزاق تارىخقا ئىگە بۇ قۇرۇلۇشقا قول پۇلاڭلىتىپ يەنە بىر قېتىم خوشلاشتۇق. ئۇ گۇاڭجۇ شەھىرىدىكى قەدىمىي مەشھۇر يادىكارلىقلارنىڭ بىرى بولۇشقا مۇناسىپ بولۇپ، تۆرلۈك زامانىۋى قۇرۇلۇشلار دەل-دەرەختەك قەد كۆتىرىپ تۇرغان بۈگۈنكى گۇاڭجۇدا، ئۆزىنىڭ گۈزەل تۇرقى ۋە گۇاڭتانىڭ ھەيۋەت كۆرۈنۈشى بىلەن كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىپ، شەھەرگە شان-شەرەپ قوشماقتا.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكىتى
www.uyghurkitap.com

يەنجى مەسچدى

خۇۋبنمڭ

يەنجى خۇيزۇ ئاپتونوم ناھيىسى شنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى باينغولن موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستغا جايلاشقان بولۇپ، شماليي شنجاڭ بلەن جەنۇبيى شنجاڭ ئوتتۇرسدىكى مۇھم قاتناش تۈگۈنى ۋە برقەدەر ئاۋات قەدمي شەھەر ھساپلىنىدۇ. ناھيە بويىچە 130 مڭدىن ئارتۇق ئاھالە بار؛ 1954 ـ يلى خۇيزۇ ئاپتونوم ناھيىسى قۇرۇلۇپ، ئۆز مىللىتىدىن ھاكم سايلانغان.

يەنجى مەسچدىنى ئىچكى ئۆلكىلەردىن كۆچۈپ كەلگەن خۇيزۇلار چىڭ سۇلالىسى چيەنلۇڭنىڭ 42 ـ يىلى (ملادى 1777 ـ يىلى) سالدۇرغان. 19 ـ ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرىدا، ئۇنىڭ بىر قىسمى ئۇرۇش ۋەيرانچىلىقىدا بۇزۇلغان ئىدى. گۇاڭشۈينىڭ 26 ـ يىلى رېمونت قىلىنغان، 1920 ـ يىلى يەنە رېمونت قىلىنغان.

يەنجى مەسچدىنىڭ ئەسلى نامى گاۋفاڭ مەسچدى بولۇپ، يەر كۆلىمى كچىك، مۇسۇلمانلار كۆپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇسۇلمانلارنىڭ كەلگەن يېرى باشقا ـ باشقا بولغاچقا، كېيىن ئۇ بۆلۈنۈپ 8 مەھەللە مەسچدىگە يەنى گاۋسى مەسچدى، لىنگۇسى مەسچدى، شىنىڭ گاسى مەسچدى، چوڭ دۇڭفاڭسى مەسچدى، كچىك دۇڭفاڭسى مەسچدى، شەنشى مەسچدى، خېجۇ مەسچدى، شىنىڭ (ئۈستۈن، تۆۋەن، ئوتتۇرا) مەسچدى قاتارلىق 8 مەھەللە مەسچدى قۇرۇلغان. گاۋسى مەسچدى بولسا بۇلارنىڭ ئىچىدىكى گەۋدىلىكرەك بىر مەسچىت بولۇپ ھساپلىنىدۇ.

10 يىللىق مالىمانچىلىق داۋامىدا يەنجى خۇيزۇ ئاپتونوم ناھيىسىدىكى مەسچىتلەرمۇ ئېغىر

بۇزغۇنچىلىقتا ئۇچرىدى. 3-ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن، مىللىي ۋە دىنىي سىياسەتلەر ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى، مەسچىتلەر ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى ۋە رېمونت قىلىندى، بۇ مەسچىتنىڭ خانىقاسى رېمونت قىلىندى، خانىقا ئۈستىدىكى يېڭى ئاي بەلگىسى يېڭىدىن ئورنىتىلدى، سەرراپخانا سېلىندى: يېڭىدىن دەرۋازا راۋىقى (سۈرەتكە قارالسۇن) سېلىندى. رېمونت قىلىنغاندىن كېيىنكى بۇ مەسچىت قۇرۇلۇشى قەددىمىي، شەكلى گۈزەل، ئورۇنلاشتۇرۇشى پۇختا ۋە ھەيۋەت-كۆركەم تۈسكە كىرگۈزۈلدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يازكۈنلىرىدە دەل-دەرەخلەر بۈك-باراقسان بولۇپ كېتىدۇ، ئىچى ياپ-يېشىللىقتا تولۇپ، خۇشبۇي گۈل-گىيالار ئېچىلىپ تۇرىدۇ، يەنجى خۇيزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىدىكى ھەرمىللەت خەلقى ئۇنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدۇ.

بىر نەچچە يىلدىن بۇيان، كەڭ مۇسۇلمانلار بۇ يەردە نورمال دىنىي پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئۇلار چوڭقۇر تەسىرلەنگەن ھالدا: ئەمدىلىكتە ئىچىمىزدە ساقلاپ كەلگەن غۇم تۈگىتىلدى، ئىدىيىمىز ئازات بولدى، بىز ئېلىمىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن بارلىقىمىزنى بېغىشلايمىز دېيىشمەكتە.

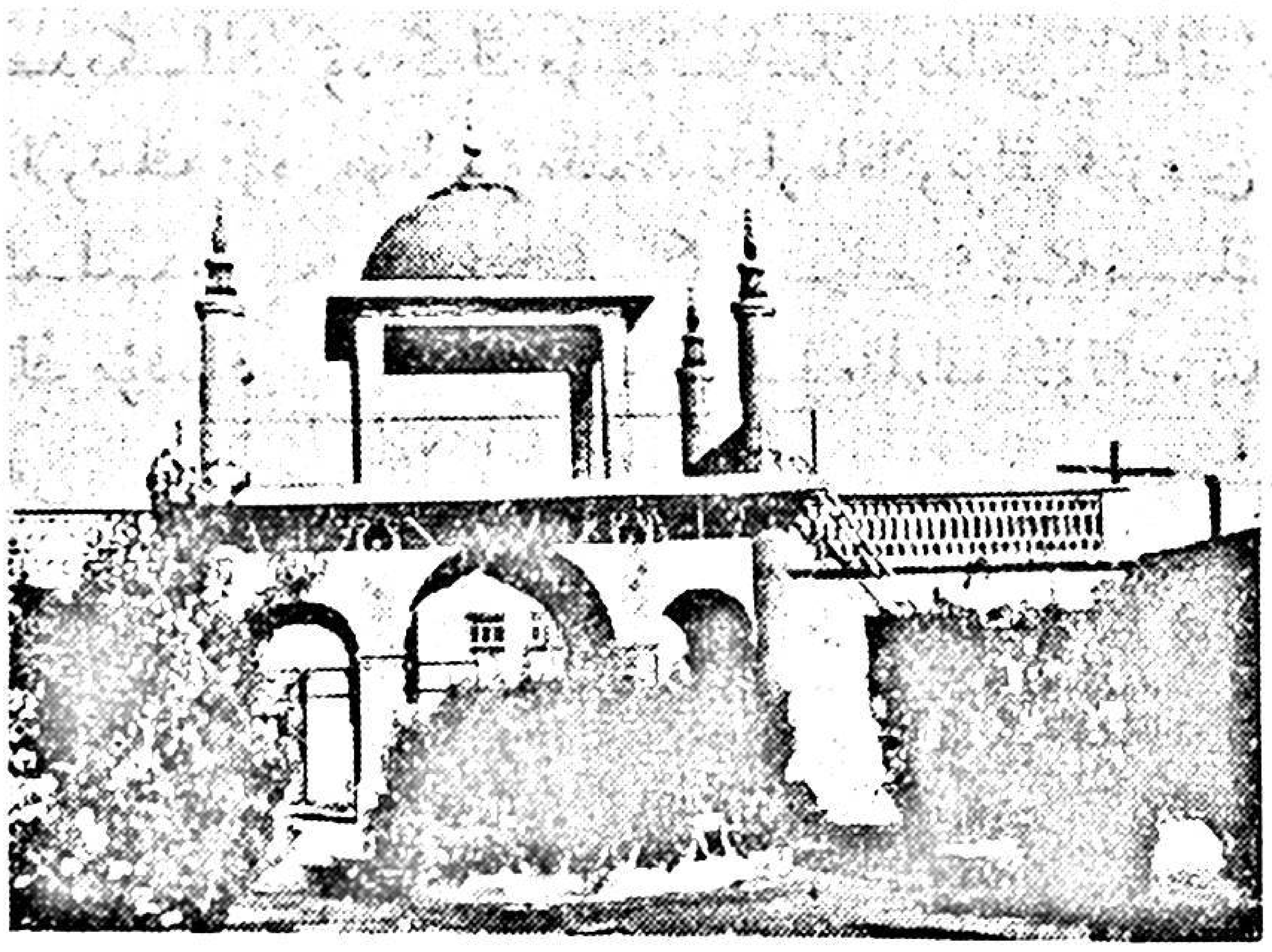

يەنجى خۇيزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىدىكى مەسچىتتىن بىر كۆرۈنۈش

سۈرەتنى خۇ ۋېيمىڭ تارتقان

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگودا

ما شەنيى

دائىمى مۇئاۋىن باش كاتىپ مۇھەممەت. بىن. ناسىر. ئابىدى موللام ئۆمەك باشلىقى بولغان 7 كىشىدىن تەركىب تاپقان ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتىنىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن 4 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنىدىن 5 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنىگىچە ئېلىمىزدە دوستانە زىيارەتتە بولدى. ۋەكىللەر ئۆمىكى بېيجىڭ، ئۈرۈمچى، قەشقەر، يىنچۈەن، تۇڭشىن، لەنجۇ، لىنشيا، دۇڭشياڭزۇ ئاپتونوم ناھىيىسى، شاڭخەي ۋە گۇاڭجۇلاردا زىيارەتتە بولۇپ، جايلاردىكى چوڭ ـ كىچىك مەسچىتلەرنى ئېكىسكۇرسىيە قىلدى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرىنى زىيارەت قىلدى، جايلاردىكى مەشھۇر ئاسارە ـ ئەتىقىلەرنى سەيلى قىلدى، ئېلىمىزنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى تارماقلىرىنى ۋە يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى بازارلىرىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلدى، ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەر ۋە كەڭ مۇسۇلمانلار بىلەن كەڭ تۈردە ئۇچراشتى؛ ئۇلار خەلقىمىزنىڭ، مۇسۇلمانلارنىڭ ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى. زىيارەت مەزگىلىدە، مەملىكەتلىك سىياسى كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللى ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ياڭ جىڭرېن، مۇناسىۋەتلىك ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلارنىڭ مەسئۇللىرى ئۇلار بىلەن سەممىمى كۆرۈشتى؛ جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتى، گوۋۇيۈەن دىنىي ئىشلار ئىدارىسى، جايلاردىكى ئىسلام جەمىيەتلىرى ۋە دىنىي ئىشلار ئىدارىلىرى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا زىياپەت بېرىپ ئەزىز مېھمانلارنى كۈتۈۋالدى؛ ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى بىلەن جۇڭگو ئىسلام جەمىيىتى ئوتتۇرىسىدىكى ھەمكارلىق مەسىلىسى ئۈستىدە مەسلىھەتلەشتى، ئۇلار يەنە جايلاردىكى مەسچىتلەرگە سەدىقە بەردى. ۋەكىللەر ئۆمىكى بۇ قېتىمقى زىيارىتىدىن ئىنتايىن مەمنۇن بولدى. جايلاردا قىزغىن كۈتۈۋېلىنغانلىقىغا قايتا ـ قايتا رەھمەت ئېيتتى. ئۆمەك باشلىقى نۇرغۇن قېتىم، مېنىڭ جۇڭگودا بولغان ۋاقتىم ”ئۆمرۈمدىكى ئەڭ قىممەتلىك ۋاقىت بولدى“ دىدى، ئۇلار، جۇڭگودا خۇددى ئۆز ئۆيىمىزدىكىدەك ياشىدۇق، ئۆز قېرىنداشلىرىمىز ئارىسىدا ياشىدۇق، دېيىشتى.

ۋەكىللەر ئۆمىكى ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ، نىڭشيا ئاپتونوم رايونلىرى ۋە گەنسۇ ئۆلكىسىدىكى مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايونلارنى زىيارەت قىلىش داۋامىدا، ئېلىمىز مۇسۇلمانلىرىنىڭ دىنىي تۇرمۇشى، سىياسى، ئىقتىسادىي، مەدىنىيەت جەھەتلەردىكى تەرەققىياتلىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، دىنىي سىياسىتىمىزنى ۋە ئېلىمىز مۇسۇلمانلىرىنىڭ ھەرقايسى

جەھەتلەردە چەكسىز غەمخورلۇققا ئېرىشۋاتقانلىغىنى قىزغىن ماختاشتى. ئۈرۈمچىدىكى ياڭخاڭ مەسچىدىدە ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۆمەك باشلىغى مۇسۇلمانلارغا مۇنداق دېدى: "جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ دىنىي ئېتىقات ئەركىنلىگى سىياسىتى دانا سىياسەت ئىكەن، '4 كىشىلىك گۇرۇھ' تارمار قىلىنغاندىن كېيىنكى قىسقىغىنە بىرنەچچە يىل ئىچىدە شۇنچىۋالا كۆپ مەسچىتنىڭ ئېچىپ بېرىلىشى جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ دىنىي ئىشلارغا بولغان ساداقىتىنى يېتەرلىك دەرىجىدە ئىسپاتلاپ بېرىدۇ، سىلەرنىڭ ئىشىڭلار ھەرقايسى ئەل مۇسۇلمانلىرىنىڭ ياردىمىگە، جۈملىدىن بىزنىڭ ياردىمىمىزگە ئېرىشىشكە ھەقلىق." ئۇ يەنە مۇنداق دېدى: "مۇسۇلمانلار پەرزەنتلىرىگە دىنىي تەربىيە ئېلىپ بېرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلارغا مەدەنىيەت ۋە ئىلىم-پەن بىلىملىرى ئۆگىتىش كېرەك". ئابىدى موللام مۇنداق دېدى: "بىزنىڭ قارىشىمىزچە، مۇسۇلمانلار ئىچكى جەھەتتە ئىتتىپاقلىشىپلا قالماستىن، مۇسۇلمانلار باشقا مىللەتلەر بىلەن تېخىمۇ ئىتتىپاقلىشىپ، ھەممەيلەن پۈتۈن مىللەتنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلىشى كېرەك، پۈتۈن مىللەتنىڭ مەنپەئەتى بولمىسا، ئەلۋەتتە، مۇسۇلمانلارنىڭمۇ مەنپەئەتى بولمايدۇ، دىنىي ئېتىقات ئەركىنلىگىنىڭ بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس."

ۋەكىللەر ئۆمىگىنىڭ ئەزاسى مۇنىيى موللام مۇنداق دېدى: "جۇڭگو ئىشكىنى ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى يولغا قويغاندىن كېيىن، ھەرقايسى جەھەتلەردىكى ئەھۋال ياخشىلىنىپتۇ، ئۇنىڭ خەلقارادىكى ئورنى بارغانسېرى ئۆسۈۋاتىدۇ، جۇڭگونىڭ دىنىي سىياسىتى ئىچكى-تاشقى جەھەتلەردىكى كىشىلەرنىڭ قەلبىگە يېقىۋاتىدۇ، مېنىڭچە، جۇڭگو رەھبەرلىرى ئاساسىي دۆلەت سىياسىتىنى بەلگىلەشتە مۇسۇلمانلار مەنپەئەتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىنى چىقىش نۇقتىسى قىلغان، سىلەر خەلققە ھەقىقىي دىنغا ئېتىقات قىلىش ئەركىنلىگى بەردىڭلار، بۇنىسى ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى، سەئۇدى ئەرەبىستانى ھۆكۈمىتى ۋە پۈتكۈل ئىسلام دۇنياسىغا ئايدىڭ، شۇڭا بىز سىلەر بىلەن بېرىش-كېلىش قىلىشنى، سىلەر بىلەن ئالاقە قىلىشنى خالايمىز."

4-ئاينىڭ 20-كۈنى جۈمە كۈنى بولۇپ، ۋەكىللەر ئۆمىگى مەخسۇس ئېلىمىزنىڭ قەشقەر شەھىرىگە بېرىپ ئېكسكۇرسىيە قىلدى ۋە زىيارەتتە بولدى. شۇ كۈنى، قەشقەردە ھاۋا ئوچۇق بولدى، ۋەكىللەر ئۆمىگى چۈشكەن ئايروپىلان قەشقەر ئايرودرومىغا قونغاندا، ساقلاپ تۇرغىلى خېلى بولغان 80 نەچچە ياشلىق ئىسلام ئۆلىماسى، قەشقەر ھېيتگاھ جامەسىنىڭ ئىمامى قاسىم قارى ھاجى ۋە نەچچە ئون ھەرقايسى ساھەلەردىكى زاتلار ۋەكىللەر ئالدىغا بېرىپ ئۇلار بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ ۋە قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، ئەزىز مېھمانلارنىڭ زىيارەت ئۈچۈن قەشقەرگە كەلگەنلىگىنى قىزغىن قارشى ئالدى. ئۇلار مېھمانلارغا مۇنداق دېدى: "قەشقەردىكى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىڭلار خۇددى ھېيت-ئايەم قىلغاندەك ھېسسىيات بىلەن سىلەرنىڭ يېتىپ كېلىشىڭلارنى كۈتمەكتە." ۋەكىللەر ئۆمىگىنىڭ ئەزالىرى ئايرودرومدىن مېھمانخانىغا كېتىۋېتىپ، ھېيتگاھ جامەسى ئالدىدىكى ئادەملەر دېڭىزىنى كۆرۈپ، بىر ئېغىزدىن "ئېخ! ماشائاللا (بەللى، بەك ياخشى)، نېمە دېگەن كۆپ ئادەم!" دېيىشتى. جۈمە نامىزىدىن كېيىن، ئۆمەك باشلىغى مۇسۇل-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مانلارغا سۆز قىلىپ، ئالدى بىلەن، مەككە-مەدىنىدىكى ۋە سەئۇدى ئەرەبىستانى پادىشالىقىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ سالامىنى يەتكۈزدى، قەشقەر مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئىسلام مەدەنىيىتىگە قوشقان تارىخىي تۆھپىسىنى مەدھىيىلىدى، ئۇ نۆۋەتلىك ھالدا مۇسۇلمانلارنىڭ ھەج-تاۋاپ قىلىشقا تۇتىدىغان پوزىتسىيىسى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: "كۆپچىلىكنىڭ كەبىگە بېرىپ ھەج-تاۋاپ قىلىشنى تەلەپ قىلىدىغان ھېسسىياتى چۈشىنىشلىك، لېكىن ھەج-تاۋاپ قىلىشنىڭ شەرتى بار، تېخى شەرت-شارائىت ھازىرلىماي تۇرۇپ ھەج-تاۋاپ قىلىشقا بولمايدۇ، مەملىكەت ئىچىدە تۇرۇپ دىنىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ ھەممە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ياخشى ئىش قىلىپمۇ ئاللاتائالانىڭ شەپقىتىگە مۇيەسسەر بولغىلى بولىدۇ." يەرلىك ئامما مەككىدىن كەلگەن مېھمانلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئىنتايىن ھاياجانلاندى؛ ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ ھەممە ئەزاسى قەشقەردىكى بۇ كۆرۈنۈشنى كۆرۈپ ئۆزلىرىنى باسالماي قالدى. ئۆمەكنىڭ ئەزەلىدىنلا كەم سۆزلۈك بولغان ئەزاسى ئابدۇللا ھاياجانلانغان ھالدا بىزنىڭ قولىمىزنى تۇتۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: "جۇڭگودىكى ئىسلام دىنى مۇكەممەل ۋە كەمتۈكسىز ئىكەن، بۇ بەك ياخشى ئەھۋال، ناماز ئوقۇغانلار ئىچىدە ياشانغانلار، ياشلار بار ئىكەن، باللارمۇ بار ئىكەن، بۇ بىزنى بەك تەسىرلەندۈردى. تېخىمۇ مۇھىمى جۇڭگودا مۇسۇلمانلار ئارىسىدا تەبىئىي ئىپادىلەنگەن ئىدىيىۋى مۇھەببەتنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇق، بىز ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىن بىزگە نىسبەتەن چوڭقۇر قەلبىدىن ئۇرغۇپ چىققان سەمىمى مۇھەببەتنى كۆردۇق." يەرلىك ئىسلام ئۆلىمالىرى بىلەن بولغان سۆھبەتتە، ئۆمەك باشلىقى ئابدى موللام مۇنداق دېدى: "بىز بۈگۈن ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ بۆشۈكى بولغان قەشقەرگە زىيارەتكە كەلگەنلىكىمىز ئۈچۈن بەك خۇشالمىز، بىز سىلەرنىڭ ئەجداتلىرىڭلارنىڭ بىلىم ئىزلەپ بىرمۇنچە ئەرەب ئەللىرى ۋە ئىسلام ئەللىرىگە بېرىپ ئىلىم تەھسىل قىلىپ، زور بىر تۈركۈم ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكىنى بىلىمىز، بۇ قەشقەرنىڭلا شەرىپى ئەمەس، شۇنداقلا ئىسلام دىنىنىڭمۇ شەرىپى، ئىلىم ئالماشتۇرۇش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، بىز قەشقەرگە قەرزدار، بىز بۈگۈن قەرز قايتۇرغىلى كەلدۇق، گەرچە بۇ يەرگە ئۇزۇن يول يۈرۈپ كەلگەن بولساقمۇ، لېكىن قەشقەرلىك ئەجداتلار تارتقاندەك يول ئاۋازى تارتمىدۇق، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا رەھمەت، جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خىزمىتىنى قوللاپ، بىزگە شۇنچىۋالا كۆپ مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇچرىشىش پۇرسىتىنى بەرگەنلىكى ئۈچۈن رەھمەت، بىز بۇ سەپىرىمىزگە يارىشا قەشقەرنىڭ ئىسلام دىنى ئىشلىرى ئۈچۈن ئاز-تولا ئىش قىلىپ بېرىشىمىز كېرەك."

ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى 4-ئاينىڭ 30-كۈنى چۈشتىن كېيىن، نىڭشىيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونىنىڭ مەركىزى يىنچۈەن شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ نىڭشىيانى زىيارەت قىلغان ۋاقتى ئاران 3 كۈنلا بولسىمۇ، ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى خېي بولدىن تارتىپ ئادەتتىكى خادىملارغىچە، شۇنىڭدەك مېھماندوست نىڭشىيا خەلقى ۋە مۇسۇلمانلىرى مېھمانلاردا چوڭقۇر ھەم ئۇنتۇلماس تەسىر قالدۇردى. ۋەكىللەر ئۆمىكى نىڭشىيادا يېقىنقى يىللاردىن بۇيان سېلىنغان مەسچىتلەرنى، مەسلەن، يىنچۈەن شەھىرىدىكى نەنگۈەن جامەسىنى

ئېكىسكۇرسىيە قىلدى؛ تۇغۇشنىغا بېرىپ 600 يىللىق تارىخقا ئىگە بولغان قەدىمىي مەسچىتنى مەخسۇس ئېكىسكۇرسىيە قىلدى. يىنچۇەنگە قايتىش يولىدا، ئۆمەك باشلىقى تەسىرلەنگەن ھالدا زىيارەتتە ھەمرا بولغان، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئەن شۈيېغا مۇنداق دېدى: "مۇقەددەس مەككىگە يىراق بولغان بۇ جايدا، شۇنچىۋالا ياخشى مەسچىتنى، شۇنچىۋالا كۆپ مۇسۇلمان قېرىنداشلارنى كۆرۈپ چەكسىز ئىپتىخارلىق ھىس قىلدۇق." ۋەكىللەر ئۆمىكى 5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى، يامغۇرغا قارىماي يۈڭنىڭ ناھىيىسى ناجياخۇ مەسچىدىنى ۋە لىڭۋۇ ناھىيىسىدىكى تەيزى مەسچىدىنى زىيارەت قىلدى، يەرلىك مۇسۇلمانلار ۋەكىللەر ئۆمىكىنى قىزغىن قارشى ئالدى، مىڭلىغان مۇسۇلمانلار يامغۇرغا قارىماي ئۆمەك باشلىقىنىڭ تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن قىلغان سۆزىنى ئاڭلىدى، ۋەكىللەر ئۆمىكى گۇگۇم چۈشكەن ۋاقىتتا يىنچۇەنگە قايتىپ كەلدى. بىر كۈنلۈك زىيارەتتە بەك چارچىغان، سىم ـ سىم يامغۇر كىيىملىرىنى يۆل قىلىۋەتكەن، ھەممەيلەننىڭ كەشى غىچ پاتقاققا مىلەنگەن بولسىمۇ، مېھمانلار ھاياجانغا چۆمگەن، مۇقەددەس مەككىدىن يىراق جايدا ياشاۋاتقان مۇسۇلمان قېرىنداشلارنىڭ روھىدىن تەسىرلەنگەن، تامامەن مۇسۇلمان قېرىنداشلارچە بولغان بەختلىك مۇھەببەتكە غەرق بولغان ئىدى. تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى شۇكى، ئۇلار نىڭشيادا دىنىي سىياسەتنىڭ ئوبدان ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەنلىكى، مۇسۇلمانلارنىڭ نورمال دىنىي تۇرمۇش ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپلا قالماستىن، بەلكى نىڭشيادىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ، ئالدى بىلەن خۇيزۇ ـ خەنزۇ خەلقىنىڭ ئوبدان ئىتتىپاق ئىكەنلىكىنىمۇ كۆردى. ۋەكىللەر ئۆمىكى لىڭۋۇ ناھىيىسىدىكى تەيزى مەسچىدىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغاندا، بۇ مەسچىتنى ئاما ئۆزلىرى پۇل يىغىش قىلىپ ياسىغانلىقىنى، خۇيزۇلارلا ئەمەس، بەزى يەرلىك خەنزۇلارنىڭمۇ مەسچىت ياساشقا پۇل ئىئانە قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ، بەك تەسىرلەندى، ئۆمەك باشلىقى: "بۇ دۆلەتلەردىكى ئىناق مىللىي مۇناسىۋەتنى، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى سەمىمىي ئىتتىپاقلىقنى تولۇق نامايەن قىلىدۇ" دەپ ماختىدى.

ۋەكىللەر ئۆمىكى گەنسۇدا، لەنجۇنى زىيارەت قىلغاندىن تاشقىرى، مەخسۇس لىنشيا خۇيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستىغا بېرىپ زىيارەتتە بولدى، قايتىش يولىدا، دۇڭشياڭزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىنى زىيارەت قىلغاچ كەلدى. يېقىنقى يىللاردىن بېرى، گەنسۇدا ئىسلام دىنىغا قارىتىلغان ھەرقايسى جەھەتلەردىكى سىياسەتلەر ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن، ھازىر ئۆلكە بويىچە 2 مىڭدىن ئارتۇق مەسچىت ئېچىپ بېرىلگەن. ۋەكىللەر ئۆمىكى لەنجۇدىكى بەزى مەسچىتلەرنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغاندىن كېيىن، ئۆمەك باشلىقى ئۆمەك ئەزالىرىغا مۇنداق دېدى: "قاراڭلار، بۇ يەردىكى مۇسۇلمانلار نامرات بولسىمۇ، ئۇلار ئاللاتائالانىڭ ئىشلىرىغا شۇنچە تەقۋادارلىق قىلىشنى كىشىنى تەسىرلەندۈرىدۇ؛ ئۇلارنىڭ يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەكنى قىسىپ مەسچىت ياسىشى ئاسان گەپ ئەمەس، بىز باي، ئاللانىڭ شەپقىتىدىن بەھرىمەن بولۇۋاتىمىز، بۇلارغا ياردەم بېرىشىمىز، پۇلنى ئاللاتائالانىڭ بۇ يەردىكى ئىشلىرى ئۈچۈن خەجلىشىمىز كېرەك."

لىنشيا خۇيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستى گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ سېرىق توپا ئېگىزلىكىنىڭ غەربىي قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ، مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايون، ئۇنىڭ "كىچىك مەككە"

دېگەن نامى بولۇپ، پۈتۈن ئوبلاستتا 1 مىڭ 700 دىن ئارتۇق مەسچىت بار. ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى 5 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى، لىنشيا نەنگۇەن مەسچىتىدە جۈمە نامىزى ئوقۇدى، نامازغا 10 مىڭدىن ئارتۇق ئادەم قاتناشتى، ۋەكىللەر ئۆمىكى بۇنداق دىنىي پائالىيەت سورۇنىنى كۆرۈپ بەك تەسىرلەندى، جۈمە نامىزىدىن كېيىن، ئۆمەك باشلىقى مۇنداق دېدى: ”جۇڭگو ھەقىقىي دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى بار دۆلەت ئىكەن، بىز تولۇق ئىشەنچ بىلەن شۇنداق ھېساپلايمىزكى، جۇڭگودا ئىسلام دىنىنىڭ ئەھۋالى ئىنتايىن ياخشى ئىكەن، ئەگەر كىمەرسىكى بۇنىڭدىن گۇمانلىنىدىكەن، بىز ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلىشىمىز، بىز جۇڭگودا كۆرگەنلىرىمىزنى ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقىغا، سەئۇدى ئەرەبىستانى ھۆكۈمىتىگە، پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا يەتكۈزىمىز.“

ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ شاڭخەي، گۇاڭجۇلارنى زىيارەت قىلغان ۋاقتى قىسقا بولدى، ئۇلار شاڭخەي، گۇاڭجۇلاردا مەسچىتلەرنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغان، يەرلىك مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى ئۇقۇشقاندىن تاشقىرى، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى تارماقلىرىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلدى ۋە جۇڭگونىڭ ھەرقايسى ساھەلەردىكى قۇرۇلۇش مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى، ئېلىمىزنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان يولغا قويغان ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياستىنى؛ ئېلىمىز ھۆكۈمىتىنىڭ مۇسۇلمانلارنى ھۆرمەتلەيدىغانلىقى ۋە مۇسۇلمانلارغا ئېتىۋار بېرىدىغانلىقىنى ماختاپ، جۇڭگو ”سۆزى بىلەن ھەركىتى بىردەك“ دۆلەت ئىكەن دەپ ھېساپلىدى. ئۆمەك باشلىقى ئابىدى مۇنداق دېدى: ”جۇڭگودا، بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئوبدان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپلا قالماستىن، بەلكى جۇڭگو خەلقى نۇرغۇن جەھەتلەردە بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدىكەن دەپ قارىدۇق.“ ئۇ پەيغەمبەر مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈپ مۇنداق دېدى: ”’بىلىم يىراق جۇڭگودا بولسىمۇ بېرىپ تەھسىل قىلىڭلار‘ دېگەن پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۆزى مۇسۇلمانلارنى جۇڭگودىن ئۆگىنىشكە ئۆگىتىدۇ، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى قىلغاندا جۇڭگودا مۇسۇلمانلار يوق ئىدى، دېمەك، بىز پۈتكۈل جۇڭگو خەلقىدىن ئۆگىنىشىمىز كېرەك.“

ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى 5 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى ئېلىمىزدىكى دوستانە زىيارىتىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇپ، جۇڭگو خەلقى ۋە جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ قويۇق دوستلۇقىنى ئېلىپ گۇاڭجۇدىن چىقىپ شياڭگاڭ ئارقىلىق ۋەتىنىگە قايتتى. گۇاڭجۇ پويىز ئىستانسىسىدا مېھمانلارنى قىزغىن ئۇزىتىش يۈزىسىدىن تەسىرلىك كۆرۈنۈشلەر بارلىققا كەلدى. ئۆمەك باشلىقى ئابىدى باشچىلىقىدىكى ۋەكىللەر ئۆمىكى بىز بىلەن قىزغىن خوشلاشتى، ھەممەيلەن ئاللاتائالادىن جۇڭگودا ياكى مۇكەررەم مەككىدە قايتا ئۇچرىشىشنى نېسىپ قىلىشنى تىلەشتى. ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگودا زىيارەتتە بولغان كۈنلەردە، مەن ئۇلار بىلەن ئەتىدىن كەچكىچە بىللە بولۇشقا مۇيەسسەر بولدۇم، ئۇلارنىڭ جۇڭگو خەلقىغە ۋە جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىغا بولغان سەممىي ھەم پاك مۇھەببىتىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم، ئۇلارنىڭ جۇڭگودا بولغان دوستانە زىيارىتىنى ئەسلىگىنىمدە دوستلۇق ھەم قېرىنداشلىق ھېسسىياتى بىلەن غەرق بولىمەن.

مەككىلىك ئەزىز مېھمانلار نىڭشيادا

— ئالىك —

دەسلەپكى ياز، يەر-جاھان يېشىل تون كىيگەن، تاغۇ-دەريالار گۈزەل تۈسكە كىرگەن ياخشى پەسىلدە نىڭشيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونىدىكى كەڭ مۇسۇلمانلار مۇقەددەس مەككە مۇكەررەمدىن كەلگەن ئەزىز مېھمانلارنى — ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكىنى قىزغىن قارشى ئالدى ۋە قىزغىن كۈتۈۋالدى.

ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئەن شۇبىننىڭ ھەمراھلىقىدا 4-ئاينىڭ 30-كۈنى ئاپتونوم رايوننىڭ مەركىزى — يىنچۈەنگە يېتىپ كېلىپ، نىڭشيادا 3 كۈن دوستانە زىيارەتتە بولدى.

موللام ئابدى ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى لەنجۇدىن پويىزغا چۈشۈپ يىنچۈەنگە يېتىپ كەلگەندە، ئاپتونوم رايوننىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى قۇدرەتۇللا ماتېڭئەي ھاجى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرى مۇھەممەت ئىسمايىل مۇ يىلەن ھاجى ۋە يىنچۈەندىكى ئىسلام ئۆلىمالىرى قارشى ئالدى.

مۇئاۋىن مۇدىر ماتېڭئەي ئۆتكەن يىلى جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ھەج قىلىش ئۆمىكىنى باشلاپ مەككىگە بارغان چاغدا، ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى موللام ئابدى بىلەن كۆرۈشكەن ئىدى، شۇنداقلا ئۇ جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى نامىدىن ۋە ئۆز نامىدىن موللام ئابدىنى جۇڭگوغا زىيارەت قىلىشقا ۋە نىڭشيادا مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىلىپ قويغان ئىدى. 7 ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار ۋەدىسى بويىچە نىڭشيادا ئۇچرىشىپ، قىزغىن قول ئېلىشىپ، ئىنتايىن قىزغىن ھالدا سالاملاشتى ۋە ئۆز-ئارا ھال-ئەھۋال سوراشتى.

مېھمانلار نىڭشيا مېھمانخانىسىغا چۈشۈپ بىر ئاز دەم ئالغاندىن كېيىنلا، مېھمانخانىنىڭ رېمونت قىلىنىپ، يېپ-يېڭى تۈسكە كىرگۈزۈلگەن خانىقاسىدا دىگەر نامىزىنى ئوقۇدى؛ ئاندىن ئاپتونوم

www.uyghurkitap.com

رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى ئۆتكۈزگەن قارشى ئېلىش يىغىنىغا قاتناشتى، يىغىندا 80 ياشلارغا كىرىپ قالغان مۇدىر مۇيىلەن قىزغىن ھېسسىيات بىلەن قارشى ئېلىش نۇتقى سۆزلىدى. ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ باشلىقى موللام ئابدىمۇ ئوخشاش ھېسسىيات بىلەن جاۋاپ نۇتقى سۆزلىدى. ئۇ مۇنداق دېدى: بىز بۇ يەرگە كېلىپ، قىزغىن قارشى ئېلىنغانلىقىمىزغا بەكمۇ خۇشالمىز. بۇ دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق مۇناسىۋەتنىڭ راۋاجلىنىۋاتقانلىقىنىڭ نامايەندىسى. بىز بۇنىڭدىن خېلى بۇرۇنلا بۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالى بىلەن تونۇشۇش ئارزۇسىدا بولۇپ كەلگەن ئىدۇق. بىز جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى بىلەن بولغان دوستلۇق مۇناسىۋەتنى راۋاجلاندۇرۇشنى ۋە ھەمكارلىقنى كۈچەيتىشنى خالايمىز.

مېھمانلار يىنچۇەنگە كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى 1-ماي خەلقارا ئەمگەكچىلەر بايرىمىغا توغرا كەلدى. ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى ھۇسېيىن خېي بولى ھاجىم مېھمانخانىنىڭ جەنۇبىي زالىدا ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ بارلىق ئەزالىرى بىلەن كۆرۈشتى ۋە ئۇلارنى كەچلىك زىياپەت بېرىپ كۈتۈۋالدى. كۆرۈشۈش داۋامىدا ۋە زىياپەتتە ساھىپخان بىلەن مېھمانلار قىزغىن دوستانە سۆھبەتتە بولدى. رەئىس خېي بولى ئۆمەك باشلىقى ئابدى ۋە ئۇنىڭ ھەمرالىرىنىڭ نىڭشياغا كەلگەنلىكىنى قىزغىن قارشى ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى؛ ئۇ ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقىنىڭ دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈش يولىدا قوشقان تۆھپىسىنى مەدھىيىلەيدىغانلىقىنى، شۇنداقلا جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدىكى دوستانە بېرىش-كېلىشنى ۋە ھەر جەھەتلەردىكى ئالماشتۇرۇش ھەم ھەمكارلىقنى كۈچەيتىشنى ئۈمىت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئۆمەك باشلىقى ئابدى خۇشال ھالدا مۇنداق دېدى: بىز نىڭشياغا كېلىپ بىر تۇققان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتقاندەكلا ھېس قىلدۇق، بىز مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ بىزگە بولغان مۇھەببىتىنى كۆردۇق. بىز نىڭشيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ نۇرغۇن جەھەتلەردە كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەنلىكىنى ھېس قىلدۇق، بولۇپمۇ قۇمنى تىزگىنلەش جەھەتتە ئوبدان ئۈنۈم ھاسىل قىلىپسىلەر، بۇ جەھەتتىكى تەجرىبەڭلار ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ. بىز مۇسۇلمانلار ئۇ دۇنيالىق ئىشلارنى ئوبدان بىر تەرەپ قىلىپلا قالماي، بۇ دۇنيالىق ئىشلارنىمۇ ئوبدان ئىشلىشىمىز، ئۆز دۆلىتىمىزنى ئوبدان گۈللەندۈرۈشىمىز لازىم. بىز نىڭشيادا ئالغان تەسىراتلىرىمىزنى ۋە كۆرگەنلىرىمىزنى دۇنيادىكى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا ئەينەن تونۇشتۇرۇشنى خالايمىز. ئابدى خېي بولىغا سىزنىڭ 1964-يىلى مەككىگە بېرىپ ھەج-تاۋاپ قىلغىنىڭىزغا ھازىر 20 يىل بوپتۇ، ئەمدى نەپلى ھەج قىلىشقا بېرىڭ. ئۇ يەرنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى 20 يىلدىن ئىلگىرىكىگە سېلىشتۇرغاندا، ھەر جەھەتتىن زور ئۆزگىرىشلەر بولدى. بىز سىز بىلەن سەئۇدى ئەرەبىستاندا 2-ۋە 3-قېتىم كۆرۈشۈشنى ئۈمىت قىلىمىز، دېدى. كۆرۈشۈش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، رەئىس خېي بولى ۋەكىللەر ئۆمىكىگە نىڭشيا شىزۈيشەن فار-فۇر زاۋۇتىدا ئىشلەنگەن قەدىمقى نۇسخىلىق يېشىل گۈللۈك چىنە تەخسە، ئالقات قاتارلىق ئالاھىدە

مەھسۇلاتلارنى خاتىرە يۈزىسىدىن سوغا قىلدى. ئۆمەك باشلىقى ئابدىمۇ خاتىرە بۇيۇمى سوغا قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مېھمانلار ساھىپخان بىلەن بىرگە رەسىمگە چۈشتى.

كۆرۈشۈشتىن كېيىن، ۋەكىللەر ئۆمىكى يىنچۇەن شەھىرىدىكى يېڭىدىن سېلىنغان نەنگۇەن جامەسى، قەدىمىي تۇسكە ئىگە جۇڭسى مەسچىتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئاخونلارنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلدى ھەمدە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن سۆھبەتلەشتى. مېھمانلار ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى يۇسۇپ ليۇجىڭلۇڭ ھاجىنىڭ نىڭشيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەھۋالى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خىزمىتى ھەم تەسەۋۋۇرى توغرىسىدىكى تونۇشتۇرۇشىنى زور قىزىقىش بىلەن ئاڭلىدى. ئەزىز مېھمانلار نەنگۇەن جامەسىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغاندا، ئۆمەك باشلىقى ئابدى خاتىرە قالدۇرۇش دەپتىرىگە مۇنداق دەپ يازدى: ”ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگوغا كېلىپ، بۇ يېڭى پوسۇندا سېلىنغان مەسچىتنى ئىنتايىن خوشال ھالدا ئېكىسكۇرسىيە قىلىپ، قاتتىق تەسىرلەندۇق. بۇ، مۇشۇ مەملىكەتتىكى مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىي تۇرمۇشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى. ئاللا كۆپچىلىكنى تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە نېسىپ قىلغاي“. ۋەكىللەر ئۆمىكى بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغاندا، قىزغىن قارشى ئېلىندى. مۇئەللىم ئابدى دەرس ئۆتۈش ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، كۇرسانتلارغا سۆز قىلدى ھەمدە كۇرسانتلارغا قايتا-قايتىلاپ، ئوبدان ئۆگىنىڭلار، مۇسۇلمانلارنىڭ سىلەرگە بولغان ئىشەنچىسى ۋە ئۈمىدىنى يەردە قويماي، مۇسۇلمانلار ئۈچۈن، دىنىي ئىشلارنى ئوبدان باشقۇرۇپ بېرىدىغان لاياقەتلىك ئىمام بولۇپ چىقىڭلار، دېدى.

”پەيتىدە يېغىلغان يامغۇر مەۋسۇمدىن خەۋەر بېرىدۇ“. 1-ماي كۈنى چۈشتىن كېيىن، خېلە-شەن تېغىنى تۇمان قاپلاپ كەتكەن ئىدى. مېھمانلار ئاپتونوم رايونلۇق دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى نۇخ مېيەن ۋېيلىن ھاجى قاتارلىقلارنىڭ ھەمراھلىقىدا يامغۇرغا قارىماي ماشىنىغا چۈشۈپ، يۈەن سولالىسى دەۋرىدە زور تۆھپە ياراتقان سەييىد شەمسىددىن ئۆمەرنىڭ كېيىنكى ئەۋلاتلىرى توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان جايلارنىڭ بىرى بولغان يۇڭنىڭ ناھىيىسى ناجياخۇ دېگەن جايغا يۈرۈپ كەتتى، يول ئۈستىدە لىڭۋۇ ناھىيىسىدىكى تەيزى مەسچىتىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلدى. مېھمانلار ناجياخۇغا يېتىپ بارغاندا، يامغۇرغا قارىماي مەسچىتنىڭ ئالدىغا يىغىلىپ تۇرغان مىڭلىغان مۇسۇلمانلار تەڭلا ”ئەسسالامۇئەلەيكۇم“ دەپ سالاملاشتى ۋە ئەزىز مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدى. ئەزىز مېھمانلار ناجياخۇ مەسچىتى توغرىسىدىكى چۈشەندۈرۈشنى ئاڭلىدى ھەمدە ئىنتايىن خوشال ھالدا، تۈرلۈك دىنىي كىتاپلارنى زور قىزىقىش بىلەن ۋاراقلاپ كۆردى. ئۆمەك ئەزاسى مۇھەممەت بەكرى ھەسەن شەيخ شۇ ئەسنادا قول بىلەن كۆچۈرۈلگەن بىر قۇرئان كېرىمنى كۆرۈپ، خوشال ھالدا: بۇ سەئۇدىلارنىڭ پوچۇركىسى، بۇ خېلى قەدىمىي ۋە ئىنتايىن قىممەتلىك ھېساپ-لىنىدۇ؛ بۇ، مەككىدىكى مۇسۇلمانلار بىلەن جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ بۇرۇنمۇ ئالاقە قىلغانلىقىنى

www.uyghurkitap.com

ئىسپاتلاپ بېرىدۇ، دېدى. موللام ئابدى مۇنداق دېدى: جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى بىلەن مەككىدىكى مۇسۇلمانلار قەلبداش. لىڭۋۇ ناھىيىسىدىكى تەيزى مەسچىتىگە بارغاندا، مېھمانلار بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆيىدە مېھمان بولدى ھەم مېھمانلار ئۆي ئىگىسىنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى سورىغاندا، ئۆي ئىگىسى ئۇلارغا، ھازىر دۆلىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي سىياسىتى ئوبدان بولغاچقا، كىرىمىمىزمۇ يىلدىن يىلغا ئېشىۋاتقانلىقىنى، تۇرمۇشىنىڭمۇ ناھايىتى ئوبدان كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى، ئۆي ئىگىسى سۆزلەپ، بىر ئوغلىنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقانلىقىنى ئېيتقاندا، مېھمانلار ئۆي سەرەمجانلىرىغا قارىغاچ ماختىغان ھالدا، بۇ جايدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ بۇنداق ئوبدان تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى ۋە دىنىي تۇرمۇشىنىمۇ شۇنداق ئوبدان ساقلاپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ خوشال بولدۇق، دېيىشتى. مېھمانلار قايتقاندا، موللام ئابدى تەيزى مەسچىتىنىڭ ئىمامى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئىسھاق جاڭ شۆمىڭ ھاجى بىلەن قول ئېلىشىپ ۋە قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى ھەمدە مەككىدە كۆرۈشكىلى، يېنچۈەندە كۆرۈشكىلى ياكى جەننەتتە كۆرۈشكىلى نېسىپ بولسۇن دېيىشتى.

2-ماي كۈنى ھاۋا ئوچۇق بولۇپ، تاڭ نۇرى يەرگە شولىسىنى چېچىپ تۇراتتى. ئەتىگەندىلا، ئۆمەك باشلىقى ئابدى ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا، ماشىنىغا ئولتۇرۇپ، نىڭشيادىكى زىيارىتىنىڭ ئاخىرقى بېكىتى — تۇڭشىندىكى بازار مەسچىتىگە بېرىپ ئېكىسكۇرسىيە قىلدى. ماشىنىلار يېنچۈەندىن قوزغىلىپ، جەنۇپقا قاراپ يۈرۈپ كەتتى، ئۇلار يۇڭنىڭ، چىڭتۇڭشيا ئارقىلىق خۇاڭخې دەرياسىدىن ئۆتۈپ، لىڭۋۇ، ۋۇجۇڭ، جوڭنىڭ قاتارلىق جايلاردىن ئۆتۈپ، نىڭشيانىڭ قەدىمىي سۇغۇرۇش رايونى بولغان يېنچۈەن ۋە ۋېيىنىڭ تۈزلەڭلىكىنى كېزىپ چىقتى. يول بويى بۈك-باراقسان دەرەخنىڭ سايىسى سۇ يۈزىدە ئەكس ئېتىپ، خۇددى جياڭنەننىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى ئەسلىتەتتى، ماشىنا جوڭنىڭنىڭ چاڭشەنتۇ تېغىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، كۆز ئالدىمىزدا باشقىچە بىر مەنزىرە پەيدا بولدى. بىر بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن يىراقتىكى تاغلار، يېقىندىكى چوققىلار ۋە ئەگرى-بۈگرى يوللار كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى، يول ياقىسىدىكى يانتاقلارمۇ ئەمەدىلا كۆكىرىشكە باشلىغان ئىدى. كەڭ مۇسۇلمانلار رايونىغا قاراپ ئۈزۈلمەي ئېقىپ تۇرغان خۇاڭخې دەرياسىنىڭ سۈيىمۇ مېھمانلارنىڭ سەپىرىگە ھەمراھ بولغان ئىدى. شۇ ئەسنادا، قوي تېرىسىدىن جۇۋا يېپىنىۋالغان بىر مۇسۇلمان بوۋاي تۆگىگە مىنىپ كۆتىرەڭگۈ ھالەتتە كېلىۋاتقانلىقى ئەزىز مېھمانلارغا چېلىقتى. ئۇلار بۇ تۆگىنىڭ ئەرەپ يېرىم ئارىلىدىكى بىر ئوكەشلىك تۆگىگە ئوخشمايدىغان ئىككى ئۆكەشلىك تۆگە ئىكەنلىكىنى بايقىغاندىن كېيىن، بۇ مۇسۇلماننى توختىتىپ رەسىمگە تارتىۋالدى. ماشىنا يېقىندىن ئېچىلغان تۇڭشىن ناھىيىسىنىڭ شەھەر رايونىغا كىرىشى بىلەنلا، دۆڭدە ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتىرىپ تۇرغان تۇڭشىن مەسچىتى يىراقتىنلا ئۇلارنىڭ كۆزىگە چېلىقتى. مېھمانلار جانلىنىپ كەتتى، ئۇلار، ئۇزۇندىن بېرى كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ تۇر-

غان جايغا ئاخىرى يېتىپ كەلدى. مەسچىتنىڭ ئىچى ۋە سىرتىغا توپلىشىپ تۇرغان 3 مىڭدىن ئارتۇق مۇسۇلمان قېرىنداشلارچە مۇھەببەت بىلەن مېھمانلار تەرەپكە قاراپ ئىتتىلدى، "ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم" دېگەن ئاۋازلار ئۇزۇلمەي داۋام قىلىپ تۇردى. مېھمانلار مەسچىتنىڭ ھەممە يەرلىرىنى، يەنى ھەيۋەتلىك خانىقاسىنى، قەدىمىي راۋاق شەكلىدە سېلىنغان مۇنارىنى ۋە قورۇلۇشلارغا ئويۇل-غان نەپىس نەقىشلىرىنى تەپسىلى ئېكسكۇرسىيە قىلدى. مېھمانلار بۇ مەسچىتنى سېلىشتىكى يۇكسەك بىناكارلىق سەنئىتىنى ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي ماختىشىپ كەتتى. ئۆمەك باشلىقى ئابدى خوشال ھالدا سۆزلەپ مۇنداق دېدى: توڭشىن ناھىيىسى چېگۇەن بازىرىدىكى مەسچىت بىز ئۇزاقتىن بېرى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن جاي، بىزنىڭ بۇ ئارزۇيىمىز بۈگۈن ئىشقا ئاشتى، شۇڭا ئىنتايىن خوشالمىز. بۇ مەسچىت 600 نەچچە يىللىق تارىخقا ئىگە بولۇپ، ئىنتايىن قەدىمىي مەسچىت، ئۇ بىر قانچە سۇلالە ۋە كۆپ قېتىملىق توپىلاڭنى باشتىن كەچۈرگەچكە، شەھەر قالمىغان بولسىمۇ، بىراق بۇ مەسچىت يەنىلا ساقلىنىپ قالغان، بۇ، ئاللاتائالانىڭ كارامىتى. شۇنداقلا بۇ، جۇڭگو ھۆكۈمىتى رەھبەرلىرىنىڭ دانالىغىنى، مۇسۇلمانلار بىلەن غەيرى مۇسۇلمانلار ئىتتىپاقىنىڭ ئوبدان ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. بۇنىڭدىن 700 يىل ئىلگىرى بىر ئەرەپ ئۆلىماسى ئىبنى بەتۇتە ئۆزىنىڭ مەشھۇر ساياھەت خاتىرىسىدە، جۇڭگودا مۇسۇلمانلار بىلەن غەيرى مۇسۇل-مانلار ئۇزاق مۇددەت بىرگە تۇرمۇش كەچۈرگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ناھايىتى ئىناق ئۆتىدىغانلىقىنى يازغان. ئەزىز مېھمانىنىڭ سۆزى قىزغىن ئالقىش ساداسى ئىچىدە قارشى ئېلىندى. بۇ چاغدا كۈن قېيىغان ئىدى. مېھمانلار شۇ جايدىكى مۇسۇلمانلار بىلەن بىللە سەراپتا تاھارەت ئېلىپ، ئىمام بىلال لى گوخۇانىڭ ئىماملىقىدا پېشىن نامىزىنى ئۆتىدى.

ئاندىن كېيىن، مېھمانلار مۇسۇلمان دىڭ لياڭچېڭنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولدى. ئۆي ئىگىسىنىڭ قورۇسى بايرام تۈسىگە كىرگەن ئىدى. مېھمانلار تەكلىپكە ئاساسەن، كاڭنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالغاندىن كېيىن، ئۆي ئىگىسى مېزىلىك قىلىپ دەملەنگەن چاي كەلتۈردى، مېھمانلار ساڭزا، ئەشمە قۇيماق، يۇگو، پوشكال قاتارلىق ھېيت تائاملىرىغا تەكلىپ قىلىندى؛ ئۇنىڭغا ئۇلاپلا، پاخلان شورپىسى، قوي گۆشى، داڭقان شورپىسى، توخو شورپىسى، ئاچال سەي قورۇمىسى، مۇئېر قورۇمىسى ۋە لەغمەن قاتارلىق يەرلىك پۇراققا ئىگە تائاملار كەلتۈرۈلدى. مېھماندوس ساھىپ-خان مېھمانلارنىڭ قاچىلىرىغا توختىماي تائام تولدۇرۇپ تۇردى، ئولتۇرۇش شات-خوراملىق ئىچىدە ئۆتتى. ئۆمەك باشلىقى ئابدى خوشال ھالدا، بىز يىراق مەككىدىن توڭشىنغا كېلىپ، تەمى ئەرەپ تائاملىرىنىڭ تەمىگە ئوخشاپ كېتىدىغان تاماقلارنى يىدۇق، دېدى. موللام ئابدى ئۆي ئىگىسىنىڭ ئائىلىسىگە تېنچ-ئامانلىق تىلەپ دۇئا قىلدى، ۋەكىللەر ئۆمگىدىكىلەر ئۇچۇن مول تائاملارنى راسلىغان ئايال ساھىپخان ۋە ئۇنىڭ بالىلىرى بىلەن سالاملاشتى ھەمدە ئۇلار بىلەن بىرگە رەسىمگە چۈشتى.

مېھمانلار قايتىش ئالدىدا، توڭشىنلىك مېھماندوس مۇسۇلمانلار چوڭقۇر قېرىنداشلىق مۇھەب-

لىۋىيە مۇخبىرى بەرگى ئىلىمىزدە زىيارەتتە بولدى

دىلى ۋېن

لىۋىيە دىنىي تەشۋىق قىلىش جەمئىيىتىنىڭ مەتبۇئاتى بولغان «گىخاد» ژۇرنىلىنىڭ مۇخبىرى بەرگى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن، بۇ يىل 4 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنىدىن 5 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنىگىچە بولغان ئارىلىقتا ئىلىمىزدە زىيارەتتە بولدى. ئەزىز مېھمان ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ بېيجىڭ، شىنىياڭ، ئەنشەن ۋە دالىيەن قاتارلىق جايلارنى زىيارەت قىلىپ، دىنىي ساھەدىكى زاتلار، ئۆلىمالار بىلەن كۆرۈشتى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئائىلىلىرىنى زىيارەت قىلدى، ھەرقايسى جايلاردىكى مەسچىتلەرنى ۋە ئەنشەن پولات زاۋۇدى قاتارلىق زاۋۇت ـ كانلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى، ھەرقايسى جايلاردىكى مەشھۇر ئاسارە ـ ئەتىقىلەرنى سەيلى ـ تاماشا قىلدى؛ زىيارەت قىلىش داۋامىدا ئۇنى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرى جاڭ جيې، گوۋۇيۇەن دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ۋەن ياۋبىن قوبۇل قىلدى، شۇنىڭدەك ھەر قايسى جايلاردىكى مۇسۇلمانلار ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى. بەرگى ئەپەندى: بۇنىڭدىن بىر مىڭ نەچچە يۈز يىل بۇرۇن، جۇڭگودىكى ھەر مىللەت خەلقى ئەرەب ۋە پېرسىيە قاتارلىق جايلاردىن كەلگەن مۇسۇلمانلارنى مەردانىلىق بىلەن كۈتۈۋالغان ئىدى؛ دەل جۇڭگو خەلقىنىڭ قىزغىنلىقى ۋە مېھماندوستلۇقى ئارقىسىدا، چەتئەللەردىن كەلگەن بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بەزىلىرى جۇڭگودا ماكانلىشىپ قالغان ئىدى؛ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان، جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن ئەۋلادتىن ـ ئەۋلاد دوستانە ئۆتۈپ، بىرلىكتە بۇ گۈزەل دۆلەتنى ۋە قەدىمىي مەدەنىيەتنى بەرپا قىلدى؛ جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن ئىخمۇ ئوبدان ئىتتىپاقلىشىپ، ئۆزىنىڭ سوتسىيالىستىك ۋەتىنىنى بىرلىكتە گۈللەندۈرۈشىنى ئۈمىت قىلىمەن، دەپ كۆپ قېتىم ئېيتتى. بەرگى ئەپەندى قايتىپ بارغاندىن كېيىن جۇڭگودا كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرىنى ماقالە قىلىپ يېزىپ تونۇشتۇرىدىغانلىقىنىمۇ بىلدۈردى.

بىتى بىلەن، يولنىڭ ئىككى ياقىسىغا يىغىلىپ، قوللىرىنى پۇلاڭشىتىپ، مېھمانلارنىڭ يەنە كېلىشىنى ئۈمىت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. ۋەكىللەر ئۈمىتنىڭ بىر ئەزاسى چوڭقۇر ھېسسىياتتا، بىز مەككىدىن كېلىپ، بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ ئىنتايىن تەسىرلەندۇق، بىز بۇ يەردە كۆرگەنلىرىمىزنىڭ ھەممىسىنى كىتاپ قىلىپ يېزىپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى مۇسۇلمانلارغا تونۇشتۇرىمىز، دېدى.

گۇاڭجۇدىكى خۇەيشېڭسى مەسچىدىنىڭ ئىچكى كۆرۈنۈشى

ئايغا قاراش راۋىغى

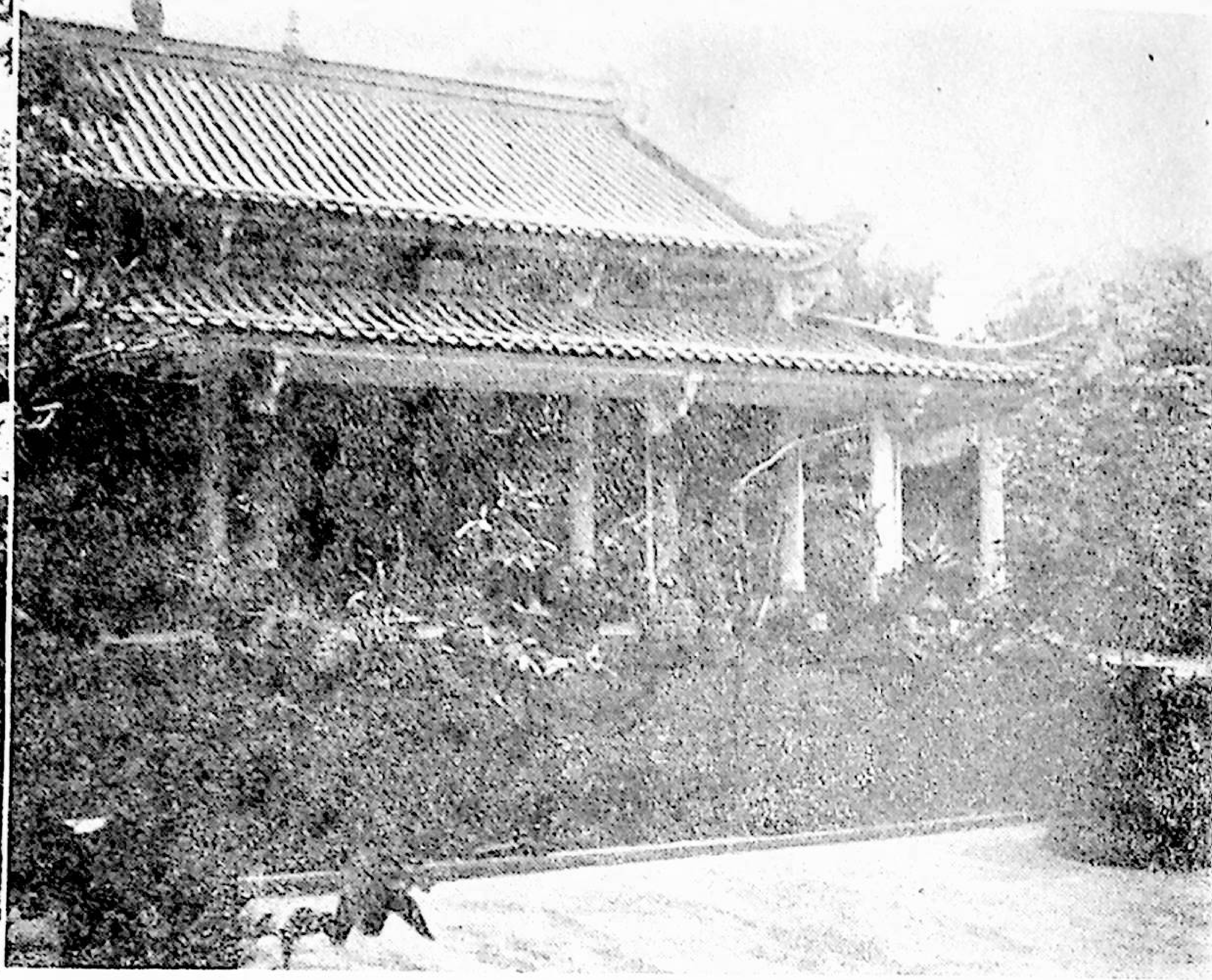

خانىقا

زال

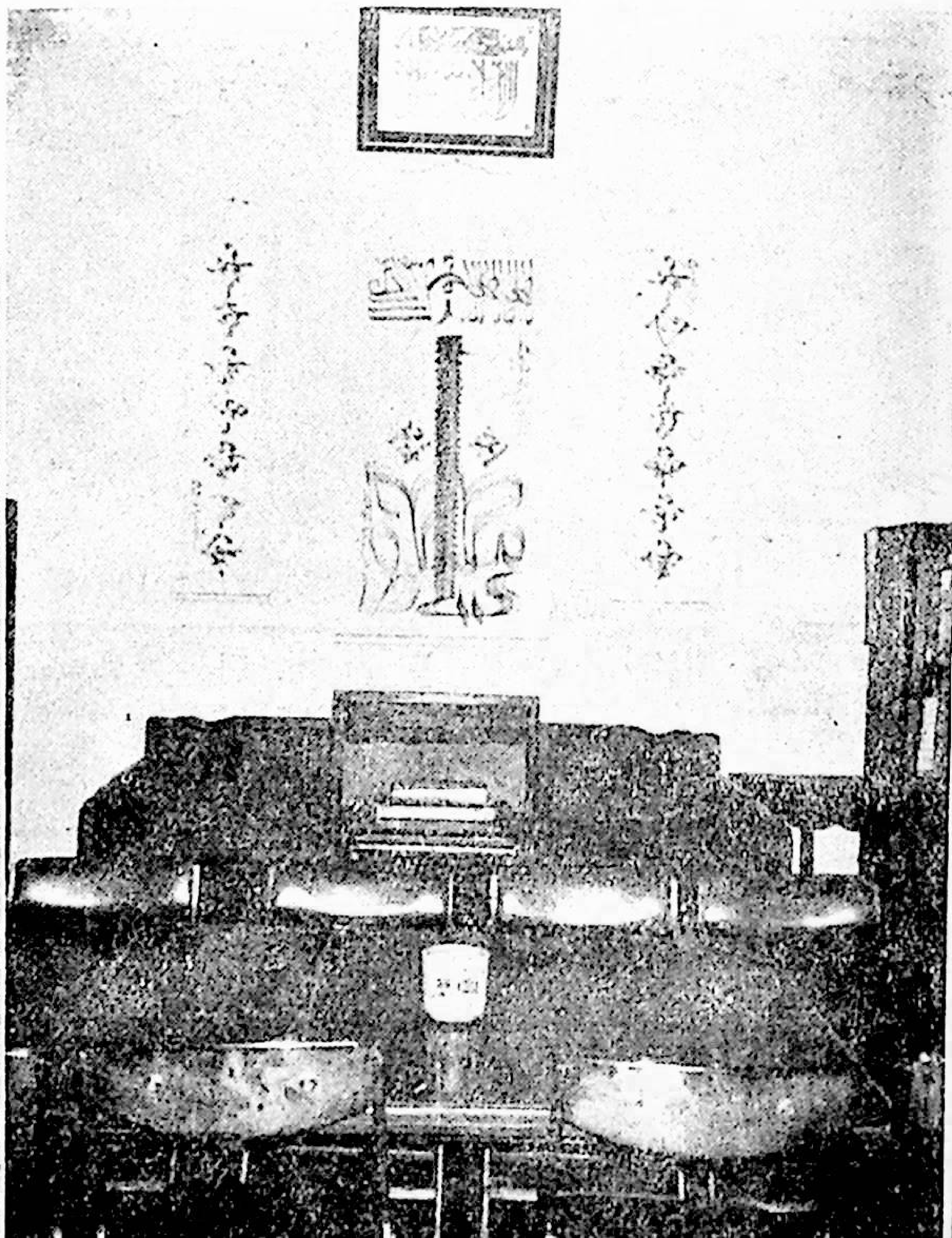

مۇسۇلمانلار ناماز ئوقۇماقـتا.

www.uyghurkitap.com

بۇ ژورنالنىڭ تەرجىمە-تەھرىرلىگىنى ئوسمان

موللەك، ما شىگرېن، ئالىمجان سابىت ئىشلىدى

中国穆斯林（维吾尔文版）1984年 第4期（总17期）　　جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى 1984 - يىل 4 - سان

出版：中国穆斯林编辑部 地址：北京宣武区南横西街103号	نەشر قىلغۇچى: جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى تەھرىر بۆلۈمى (بېيجىڭ شۈەنۇۋ رايونى غەربىي نەنخېڭجيې كوچىسى 103 - قورا)
印刷：民族印刷厂	باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇدى
制版：北京市制版厂	
订购发行：北京伊斯兰教经书流通处 地址：北京宣武区南横西街103号	تارقاتقۇچى ۋە مۇشتەرى قوبۇل قىلغۇچى: بېيجىڭ ئىسلام دىنى كىتاپلىرىنى سېتىش ئورنى (بېيجىڭ شۈەنۇۋ رايونى غەربىي نەنخېڭجيې كوچىسى 103 - قورا)

北京市期刊登记证第837号　　•公开发行•　　每册定价：0.30元